



T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Hadis Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN PEYGAMBER ALGISI
(SİİRT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)**

Seda AKTAŞ

12909003

Danışman
Prof. Dr. Mehmet BİLEN

Diyarbakır 2024

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimler Anabilim Dalı

Hadis Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN PEYGAMBER ALGISI
(SİİRT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)**

Seda AKTAŞ

12909003

Danışman

Prof. Dr. Mehmet BİLEN

Diyarbakır 2024

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Üniversite Öğrencilerinin Peygamber Algısı (Siirt Üniversitesi Örneği)” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

11/06/2024

Seda AKTAŞ

İmza

ÖN SÖZ

Yüce Allah, insanların dünya ve ahiret mutluluğunu temin etmek için, onlara en güzel şekilde örnek olacak elçiler göndermiştir. İlk insan ve peygamber Hz. Adem'den (a.s.) son peygamber Hz. Muhammed'e (s.a.v.) kadar göndermiş olduğu bütün elçilerin getirmiş oldukları mesajlar, ilahi kaynaklı olduğu için ortak bir içerik taşır. Vahyedilen mesajlar, bu vahiyleri insanlığa tebliğ eden peygamberler ve onların tasavvurları, yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de açık ve problemsiz bir şekilde ifade edilmesine rağmen; tarihin bazı dönemlerinde toplumdan topluma hatta kişiden kişiye değişen farklı peygamber tasavvurları oluşmuştur. Peygamber tasavvurlarının farklılaşmasında kişilerin psikolojik yapıları, içinde bulunduğu sosyal ve kültürel ortam, ekonomik düzeyleri gibi benzeri unsurlar etkili olmaktadır. Peygamber tasavvurunun şekillenmesinde etkili olan unsurlardan birisi de kişilerin eğitim düzeyidir. Bireyin aldığı eğitimin karakteri ve süresi, kişinin dinî yaşantısının yanı sıra o dinin tebliğ edicisi olan peygamberlere dair tasavvurunu da şekillendirebilmektir.

Buradan hareketle bu çalışmada üniversite öğrencilerinin Peygamber tasavvuru ve buna bağlı olarak hadis ve sünnet algısı ele alınmıştır. Giriş ve iki bölümden oluşan çalışmanın giriş bölümünde; araştırmanın amacı, önemi ve konusu, çalışmanın metodolojisi ve hipotezleri hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde araştırmaya konu olan Peygamber, hadis ve sünnet algısının kavramsal çerçevesi irdelenmiştir. Bu noktada Peygamberlik makamının gerekliliği açıklandıktan sonra dinde Hz. Peygamber'in yeri, Hz. Peygamber'e dair tasavvurlar ele alınmıştır. Akabinde Hz. Peygamberle bağlantılı olan sünnet ve hadisin dindeki yeri ilgili literatür ışığında irdelenmiştir.

Araştırmamızın ikinci bölümünde; üniversite öğrencilerine uygulanan ankete dair bulgular ve bu bulgulara ait yorumlara yer verilmiştir. Anket verileri çerçevesinde katılımcıların dine yönelik tutumları, peygamber tasavvurları, hadis ve sünnet algısına dair betimsel analizler yapılmıştır. Bunun yanı sıra Peygamber tasavvuru, sünnet ve hadis algısının cinsiyet, din eğitimi alma durumu, dinî bilginin kaynağı gibi bağımsız değişkenler ile ilişkisi irdelenmiştir.

Gerek lisans döneminde gerekse bu çalışmanın yürütülmesi sürecinde desteğini ve kıymetli vaktini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Bilen'e teşekkür ederim. Ayrıca bu çalışmanın her aşamasında destek olup, yardımını esirgemeyen eşime, bu süreçte yeterince ilgilenemediğim çocuklarıma ve lisansüstü eğitimimi tamamlamam için beni motive eden anne ve babama teşekkürü bir borç bilirim.

Seda Aktaş



ÖZET

Bu çalışma Üniversite öğrencilerinin Peygamber tasavvurlarını Siirt Üniversitesi örneğinde tespit etmeye çalışmaktadır. Nicel bir araştırma olarak tasarlanan bu çalışmada temel veri toplama aracı ankettir. Siirt Üniversitesinde lisans düzeyinde eğitim gören öğrencilerden tabakalı örneklem seçme tekniğiyle seçilen 495 öğrenciye anket uygulanmıştır. Anket aracılığıyla elde edilen veriler SPSS programı aracılığıyla betimsel olarak analiz edilmiştir. Frekans dağılımlarının yanı sıra Peygamber, hadis ve sünnet algısının cinsiyet, din eğitimi alma durumu, dinî bilginin kaynağı, dindarlık düzeyi, karar alma süreçlerinde dinin kriter olması ve namaz kılma sıklığı gibi bağımsız değişkenlerle ilişkisi irdelenmiştir. Çalışmanın sonucunda katılımcıların Hz. Peygamber'e yönelik olumlu bir tasavvura sahip oldukları tespit edilmiştir. Hadis ve sünnet konusunda ise sağlıklı bir bakış açısına sahip olmadıkları, lafızcı ve parçacı bir yaklaşım sergiledikleri sonucuna varılmıştır. Peygamber tasavvuru, hadis ve sünnet algısının cinsiyet, din eğitimi alma durumu, dindarlık düzeyleri, dinî bilginin kaynağı ve karar alma süreçlerinde dinin kriter olması gibi bağımsız değişkenlere göre farklılaştığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Peygamber Tasavvuru, Sünnet Algısı, Üniversite Öğrencileri

ABSTRACT

This study tries to determine the prophet conceptions of university students in the example of Siirt University. In this study designed as a quantitative research, the main data collection tool is a questionnaire. A questionnaire was applied to 495 students selected by stratified sampling technique from undergraduate students at Siirt University. The data obtained through the questionnaire were analysed descriptively through SPSS software. In addition to frequency distributions, the relationship between the perception of prophet, hadith and sunnah with independent variables such as gender, religious education, source of religious knowledge, level of religiosity, religion as a criterion in decision-making processes and frequency of prayer was analysed. As a result of the study, it was determined that the participants had a positive perception of the prophet. In addition, it was concluded that the participants had a positive perception about hadith and sunnah. It was concluded that the perception of the Prophet, hadith and sunnah differed according to independent variables such as gender, religious education, level of religiosity, source of religious knowledge and religion as a criterion in decision-making processes.

Keywords: Hadith, Prophet Conception, Sunnah Perception, University Students

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖN SÖZ	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
TABLOLAR LİSTESİ.....	VII
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN KONUSU	2
II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	4
III. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	5
IV. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR.....	5
V. VERİ TOPLAMA VE ANALİZ.....	6
VI. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ	7
BİRİNCİ BÖLÜM.....	8
ALLAH VE İNSANLAR ARASINDA BİR İLETİŞİM KANALI OLARAK PEYGAMBERLİK KURUMU	8
1.1. PEYGAMBER'İN GEREKLİLİĞİ	8
1.2. KUR'AN'A GÖRE HZ. PEYGAMBER	11
1.2.1. Risalet.....	14
1.2.2. Tebliğ	15
1.2.3. Tebyîn.....	16
1.2.4. Davet	17
1.2.5. Tebşîr ve İnzar.....	18
1.2.6. Temsil.....	20

1.2.7. Gaybı Bilmesi.....	21
1.2.8. Mucize Verilmesi	22
1.2.9. Peygamber'e İtaat'in Dindeki Yeri	24
1.3. PEYGAMBER TASAVVURLARI.....	25
1.3.1. Aşırı Yüceltmeci Peygamber Tasavvuru.....	28
1.3.2. İndirgemeci Peygamber Tasavvuru.....	29
1.4. İSLAM DİNİNDE HADİS VE SÜNNET	31
İKİNCİ BÖLÜM.....	37
BULGULAR VE YORUMLAR	37
2.1. KATILIMCI PROFİLİNE DAİR BULGULAR.....	37
2.2. KATILIMCILARIN DİNE KARŞI TUTUMLARI.....	40
2.3. PEYGAMBER ALGISINA YÖNELİK TUTUMLAR	45
2.3.1. Peygamber'in Nebevî Yönüne Dair Tutumlar	45
2.3.2. Hz. Peygamber'in Beşerî Yönüne Dair Tutumlar	51
2.3.3. Bazı Tartışma Konuları Çerçevesinde Peygamber Algısı.....	55
2.4. SÜNNETE DAİR TUTUMLAR.....	57
2.5. HADİS ALGISINA DAİR BULGULAR	67
2.6. BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN PEYGAMBER, HADİS VE SÜNNET ALGISI TUTUMLARINA DAİR BULGULAR.....	71
SONUÇ	84
KAYNAKÇA.....	89
Ek 1: Anket Formu.....	92

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Cinsiyet Dağılımı.....	38
Tablo 2: Katılımcıların Eğitim Aldıkları Fakültelere Göre Dağılımı	38
Tablo 3: Din Eğitimi Alma Durumu	39
Tablo 4: Dinî Bilginin Kaynağına Dair Dağılım.....	39
Tablo 5: Dindarlık Düzeylerine Göre Dağılım	40
Tablo 6: Katılımcıların Namaz Kılma Sıklıklarına Göre Dağılımı.....	41
Tablo 7: Dinin Gerekliliğine Dair Tutumların Dağılımı.....	41
Tablo 8: Katılımcıların Dinî Duygulanım Düzeylerine Göre Dağılım	42
Tablo 9: Dinî Ritüellere Katılımdan Duyulan Zevk	42
Tablo 10: Katılımcıların Hayatlarını Düzenlemede Dine Dikkat Etme Düzeyleri	43
Tablo 11: Dinî Gereklilikleri Yerine Getirme Düzeylerine Göre Dağılımı.....	44
Tablo 12: Karar Alma Süreçlerinde Dinin Kriter Olarak Kabul Edilmesine Dair Dağılım.....	44
Tablo 13: Peygamber'in Sünnetine Uymaya Verilen Öneme Dair Dağılım.....	45
Tablo 14: Hz. Peygamber'in Söz ve Davranışlarının Kur'an'a Göreliğine Dair Tutumların Dağılımı.....	46
Tablo 15: Hz. Peygamber'in Mucizelerine Dair Tutumların Dağılımı.....	47
Tablo 16: Dini Anlamada Hz. Peygamber'in Önemine Dair Tutumların Dağılımı... 47	
Tablo 17: Dinin Doğru Anlaşılmasında Hz. Peygamber'in Doğru Anlaşılmasının Önemine Dair Tutumların Dağılımı	48
Tablo 18: Kur'an'ın Anlaşılmasında Hz. Peygamber'in Önemine Dair Tutumların Dağılımı.....	48
Tablo 19: Hz. Peygamber'in Hadislerine Uymamanın Günah Olarak Değerlendirilmesine Dair Tutumların Dağılım	49
Tablo 20: Hz. Peygamber'in Görevine Dair Tutumların Dağılımı	50
Tablo 21: Hz. Muhammed'in Diğer Peygamberlerden Üstünlüğüne Dair Tutumların Dağılımı.....	50
Tablo 22: Hz. Muhammed ve Diğer Peygamberler Arasındaki Farklılığa Dair Tutumların Dağılımı.....	51
Tablo 23: Hz. Peygamber'in Gaybı Bilmesi Konusundaki Tutumların Dağılımı	52
Tablo 24: Hz. Peygamber'in Bilebileceği Konulara Yönelik Tutumların Dağılımı ..	52

Tablo 25: Hz. Peygamber'in Güvenilirliğine Dair Tutumların Dağılımı	53
Tablo 26: Hz. Peygamber'in Hata Yapabilme İhtimaline Dair Tutumların Dağılımı	54
Tablo 27: Hz. Peygamber'in Diğer İnsanlardan ayrılan Özelliklerine Dair Tutumların Dağılımı.....	54
Tablo 28: Hz. Peygamber'in Çok Sayıda Evlilik Yapmış Olmasına Dair Tutumların Dağılımı.....	55
Tablo 29: Hz. Peygamber'in Kadınlara Verdiği Değere Dair Tutumların Dağılımı .	56
Tablo 30: Hz. Peygamber Karikatürlerine Dair Tutumların Dağılımı.....	57
Tablo 31: Sünnete Tabi Olmanın Önemine Dair Tutumların Dağılımı	58
Tablo 32: Sünneti Terk Etmenin Sakıncasına Dair Tutumların Dağılımı.....	59
Tablo 33: Kur'an ve Sünnetin Bütünlüğüne Dair Tutumların Dağılımı.....	59
Tablo 34: Kur'an'ın Olduğu Yerde Sünnetin Gerekliliğine Dair Tutumların Dağılımı	60
Tablo 35: Hadis ve Sünnetin Kur'an'a Karşı Konumuna Dair Tutumların Dağılımı .	61
Tablo 36: Kur'an'a Uymayan Hadisin Hükmüne Dair Tutumların Dağılımı	61
Tablo 37: Hz. Peygamber'in Söz ve Davranışlarının Diğer İnsanlar İçin Bağlayıcılığına Dair Tutumların Dağılımı	62
Tablo 38: Sünnetin Kapsayıcılığına Dair Tutumların Dağılımı.....	63
Tablo 39: Hz. Peygamber'in Sünnetinin Dönemselliğine Dair Tutumların Dağılımı	64
Tablo 40: Sünnetin Her Çağın İhtiyaçlarına Cevap Verme Niteliğine Dair Tutumların Dağılımı.....	65
Tablo 41: Hz. Peygamber Sünnetinin Günümüze Göre Yeniden Yorumlanmasına Dair Tutumların Dağılımı.....	66
Tablo 42: Peygamber'e Atfedilen Hadislerin Sahihliğine Dair Tutumların Dağılımı	67
Tablo 43: Hadisleri Reddetmenin Hükmüne Dair Tutumların Dağılımı	68
Tablo 44: Günümüze Ulaşan Hadislerin Güvenilirliğine Dair Tutumların Dağılımı	69
Tablo 45: Hz. Peygamber'e Atfedilen Sözlerin Akıl Süzgecinden Geçirilmesine Dair Tutumların Dağılımı.....	70
Tablo 46: Cinsiyet Değişkeni ile Peygamber'in Beşerî Yönü, Peygamber'in Nebevi Yönü, Sünnet ve Hadis Algısına Dair Bulgular (Mann Whitney U Analizi).	72

Tablo 47: Din Eğitimi Alma Değişkeni ile Peygamber'in Beşerî Yönü, Peygamber'in Nebevi Yönü, Sünnet ve Hadis Algısına Dair Bulgular (Mann Whitney U Analizi).....	74
Tablo 48: Hz. Peygamber'in Beşerî Yönü, Peygamber'in Nebevi Yönü, Sünnet ve Hadis Algısı ile Dinî Bilginin Kaynağına Dair Analiz (Kruskal Wallis Analizi).....	77
Tablo 49: Hz. Peygamber'in Beşerî Yönü, Peygamber'in Nebevi Yönü, Sünnet ve Hadis Algısı ile Dindarlık Düzeylerine Dair Analiz (Kruskal Wallis Analizi)	78
Tablo 50: Hz. Peygamber'in Beşerî Yönü, Peygamber'in Nebevi Yönü, Sünnet ve Hadis Algısı ile Dinin Karar Alma sürecindeki Önemine Dair Analiz (Kruskal Wallis Analizi)	80
Tablo 51: Hz. Peygamber'in Beşerî Yönü, Peygamber'in Nebevi Yönü, Sünnet ve Hadis Algısı ile Namaz Kılma Sıklığına Dair Analiz (Kruskal Wallis Analizi)	82

KISALTMALAR

a.s.	Aleyhisselam
b.	bin
çev.	çeviren
H.z.	Hazreti
M.Ü.	Marmara Üniversitesi
r.a.	Radiyallahu anh
s.a.v.	Sallallahu Aleyhi vesellem
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
vd.	ve diğerleri

GİRİŞ

Kendisine akıl ve irade gibi üstün özellikler verilen insanoğlu, aynı zamanda yanlış davranışa ve hata yapmaya meyilli bir varlıktır. İnsan zaaflarıyla var olan bir kuldur.¹ İnsanoğlu eşref-i mahlukat² olmasına rağmen zaman zaman nefsi arzularına yenik düşüp Allah'ın çizdiği dairenin dışına çıkıp kendi nefesine zülüm edebilme potansiyeline sahiptir.³ Bu sebeple yüce Allah, Rahman ve Rahim isminin bir tecellisi olarak kullarını başıboş bırakmamış,⁴ onlara her zaman hakikati hatırlatacak elçiler göndermiştir.

Yüce Allah tarafından gönderilen bu elçiler insanlık için bir rahmet vesilesi ve Yüce Yaratıcı'nın kullarına olan merhametinin göstergesidir.⁵ Öyle ki; kullarını alevli bir azaptan korumak ve insanların kendisine bahşedilen akıl ve iradeyi kullanmaları için göndermiş olduğu elçileri, yine onların arasından seçmiştir.⁶ Peygamberlerin insanlar arasından seçilmesi çok ulvi bir amaca matuftur. Nihayetinde bir insan ancak kendisi gibi ihtiyaçları ve duyguları olan bir insanı kendisine örnek alabilir. Üstelik yalnız onunla anlaşılır bir şekilde iletişime geçebilir.

Peygamberlerin insanlar için örnek şahsiyetler olması dinin yaşanabilir bir olgu olmasını kolaylaştırmaktadır. Zira Yüce Allah, elçi olarak seçtiği kullarına yalnızca tebliğ görevi yüklememiş; aynı zamanda anlattıkları vahyi açıklayıp, kendi hayatlarına geçirdikten sonra yaşantılarıyla insanlara örnek olmalarını istemiştir.⁷ İlahi vahyin vücut bulmuş hali olan peygamberler, insanoğlunun dünyaya amaçsız gönderilmediğini ve insanlara yaptıklarının sorumluluğunu üstlenmesi gerektiğini hayatları boyunca ve çağları aşan mesajlarıyla sürekli anlatmışlardır.

Allah'ın kullarına bahşettiği akıl nimetinin yanı sıra onlara yol göstermesi için görevlendirdiği peygamberlerin çabaları neticesinde insanlar ilahi mesajlara duyarsız kalmamış ve peygamber örneğinde yaratılış sebebi olan Rabb'lerine

¹ er-Rûm 30/54.

² el-İsrâ 17/70.

³ Hüd 11/101, el-A'râf 7/177.

⁴ el-Kıyâmet 75/36.

⁵ el-Enbiyâ 21/107.

⁶ el-İsrâ 17/95, Âl-i İmrân 3/164.

⁷ el-Ahzâb 33/21.

kulluk etmeye çalışmışlardır. Bu süreçte insanların fitratı ve yaşam süresinde edinmiş oldukları deneyimleri, onların dine ve dinin tatbik edicisi olan peygambere yönelik algılarını belirlemiştir. Kur'an ve sünnet başta olmak üzere insanın hayat telakkisini şekillendiren önemli unsurlardan birisi de kişinin eğitim seviyesi ve aldığı eğitimin karakteridir. Bu yönüyle bakıldığında üniversite eğitimi alan bireylerin dünyayı algılama biçimleri diğer insanlardan farklı olma potansiyeline sahiptir. Söz konusu algılama biçiminin peygamber tasavvurlarını nasıl etkilediğini tespit etmek önem arz ettiği için biz de bu çalışmada üniversite öğrencilerinin Peygamber tasavvurunun nasıl olduğunu irdelemeye çalıştık.

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU

İnsanlık tarihine bakıldığında belli dönemlerde Yüce Allah tarafından birtakım özelliklere sahip kişilerin insanları doğru yola iletmesi için görevlendirildiği görülmektedir. Yüce Allah, kendisine kulluk etmeleri için yarattığı insanları başıboş bırakmamış;⁸ onların nasıl davranmaları gerektiği konusunda uyarılarda bulunmuştur. Bu ilahi ikazları yine onların arasından seçmiş olduğu elçiler vasıtasıyla iletmiştir.

Söz konusu elçiler Allah'tan aldıkları ilahi buyrukları tebliğle görevlendirildikleri topluma aktararak,⁹ Allah ve insanlar arasında bir iletişim kanalı oluşturmuştur. Yüce Allah, kullarının hem bu dünyada hem de ahiret yurdunda hakikati bulup saadete ermeleri için onlara rehberlik edecek ve onlar için "üsve-i hasene" olacak seçkin kullarını görevlendirmiştir.¹⁰

Yüce Allah'ın seçmiş olduğu elçiler, kendi toplumları için hakikate ulaştıracak birer yol gösterici olmalarından dolayı, söz konusu dinin inananları için kritik bir öneme sahip olmuşlardır. Peygamberlerden kimisi yeni bir şeriat ile görevlendirilirken, kimisi de kendinden önceki şeriatı tatbik etmek üzere

⁸ el-Kıyâmet 75/36.

⁹ el-Mâide 5/67.

¹⁰ el-Ahzâb 33/21.

görevlendirilmişlerdir. Bu farklılaşma kendisine kitap verilenler¹¹ ve kitap verilmeyenler şeklinde de ifade edilebilmektedir.

Kendisine kitap verilen ve peygamberlik zincirinin son halkasını oluşturan Peygamber ise kuşkusuz Hz. Muhammed'dir (s.a.v.). O (s.a.v.), Yüce Allah'ın kulları için indirdiği İslam dinini¹² tebliğ etmekle görevlendirilmiş kişidir. Bu durum diğer peygamberlerde olduğu gibi O'nu (s.a.v.) bu dinin inananları için eşsiz bir konuma yerleştirmektedir.

Tarihin farklı dönemlerinde ve farklı toplumlarda Hz. Peygamber'e (s.a.v.) yüklenen anlam ve misyon farklılık arz edebilmektedir. Hz. Muhammed'e (s.a.v.) tebliğ edilen ilk vahiyden günümüze yaklaşık 1400 yıllık bir sürecin geçmiş olması da göz önüne alındığında, Hz. Peygamber'e yüklenen anlamın farklılaşması ihtimalini artırmaktadır.

İnsanlığın son yüzyıldaki hızlı değişimlerle birlikte tüm alanlarda olduğu gibi dinsel alanda da birtakım değişiklikler söz konusu olmuştur. Özellikle aydınlanma düşüncesine paralel olarak yaşanan modernleşme süreciyle birlikte denge dinin aleyhine değişmiştir. Modern düşünce sisteminin pozitivist yapısı ve bilginin fizik alemle sınırlı olduğuna dair güçlü dayatması, metafizik alana ait bilgi kanallarının reddini beraberinde getirmiştir. Bu yeni anlayışla birlikte din olgusu, metafizik alanın konusu olduğu için denklem dışında tutulmaya çalışılmıştır. Sekülerleşme¹³ olarak ifade edilen bilimin ilerlemesine paralel olarak dinin gerileyeceği ve nihayetinde ortadan kalkacağına dair ön kabul birçok alanda kendisini kabul ettirmiştir. Bununla birlikte söz konusu düşünce özellikle ikinci dünya savaşından sonra ciddi anlamda eleştirilmiş ve daha sonra postmodern dönem diye ifade edilebilecek bir süreci başlatmıştır. Bu yeni süreçte modern dönemdeki gibi çok katı bir din karşıtlığı söz konusu olmamıştır. Deyim yerindeyse din tekrar denkleme dahil olmuştur. Fakat postmodern düşüncenin “çoklu hakikat” anlayışı, dinin kendisini tek ve gerçek hakikat olarak sunma imkânını zorlaştırmıştır. Yaşanan bütün bu değişim ve dönüşümlerin toplumsal düzlemde bir karşılığı olmuştur.

¹¹ el-En'âm 6/89.

¹² Âl-i İmrân 3/19.

¹³ Sekülerleşme ile ilgili detaylı bilgi için bkz: Volkan Ertit, *Sekülerleşme Teorisi* (Ankara: Liberte Yayınları, 2020).

Pozitivist anlayış çerçevesinde kurgulanan eğitim sistemi bu yönüyle dine ve onunla irtibatlı olan kişi ve uygulamalara karşı bir mesafeyi beraberinde getirmiştir. Bu yeni düzende tartışılan konulardan birisi de peygamberlerin konumudur.

Bu yaşanan süreçlerden hareketle biz de bu çalışmada pozitivist bilim anlayışının en baskın yer olduğu üniversitelerde İslam Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v) özelinde nasıl bir algının hakim olduğunu tespit etmeye çalıştık. Yalın bir şekilde ifade edilecek olursa bu tezin konusu “*Üniversite Öğrencilerinin Peygamber Algısı*”dır.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın en temel amacı üniversite öğrencilerinin Peygamber algısını tespit etmektir. Bunun yanı sıra çalışmanın bu ana amacı ile bağlantılı olarak iki amacı daha bulunmaktadır: Bunlardan ilki Hz. Peygamber’in uygulamaları olarak ifade edebileceğimiz “Sünnet Algısı”;¹⁴ ikincisi ise sözleri diyebileceğimiz “Hadis Algısı”dır.¹⁵

Çalışmada, üniversite öğrencilerinin Hz. Peygamber’in (s.a.v.) hem beşerî yönüne hem de nebevî yönüne dair nasıl bir algıya sahip olduklarının tespiti amaçlanmıştır. Bununla birlikte doğrudan Hz. Peygamberle bağlantılı iki konu olan hadis ve sünnet algısı da betimsel olarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma evrenimizi oluşturan üniversite öğrencilerinin hatırı sayılır bir kısmı geleceğin öğretmen adaylarıdır. Örneklemin büyük bir kısmını eğitim fakültesi ve ilahiyat fakültesi öğrencilerinin oluşturması göz önüne alındığında öğretmen adaylarının Hz. Peygamber’e yönelik algılarının nasıl olduğunu tespit etmek önem arz etmektedir. Özellikle ilahiyat fakültesi öğrencilerinin mesleki hayatlarında doğrudan dini ve o dinin peygamberini anlatacak olması dikkate alındığında çalışmanın önemi daha fazla artmaktadır.

Mevcut eğitim sisteminin en üst kademesi olan üniversitelerde okuyan öğrencilerin Peygamber algısının yanı sıra hadis ve sünnet algısının tespit edilmesi

¹⁴ Abdullah Aydın, *Hadis İstihlaları Sözlüğü* (İstanbul: M. Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları, 2011), 284.

¹⁵ H. Musa Bağcı, *Hadis Tarihi ve Metodolojisi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2012), 20.

de önem arz etmektedir. Belli bir kesim tarafından “Bize Kur’an yeter.” tarzında bir yaklaşımın dillendirildiği ortamda üniversite öğrencilerinin Peygamber algısının nasıl olduğunu tespit etmek bu görüşe dair seçili örneklem üzerinden bir değerlendirme yapma imkanı sunması açısından da önem arz etmektedir. Ayrıca çalışmamızda, Hz. Peygamber’in sözleri olarak ifade edilen hadis ve uygulamaları olarak ifade edilen sünnetin bağlayıcı olması konusunun, üniversite öğrencileri üzerinden tespit edilmesinin önemli olduğu kanaatindeyiz.

III. EVREN VE ÖRNEKLEM

Çalışmanın evrenini Siirt Üniversitesinde lisans düzeyinde eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın yürütüldüğü 2023 yılında Siirt Üniversitesinde lisans düzeyinde öğrenim gören toplam öğrenci sayısı 10,700’dir. Söz konusu evrenin tamamına ulaşmak mümkün olmadığı için orantısız tabakalı örnekleme yöntemiyle örneklem seçilmiştir. Bu yöntemin benimsenmesinin nedeni farklı fakültelerde eğitim gören öğrencilerin örnekleme temsil edilmesini sağlamaktır. Çalışma kapsamında söz konusu yöntemle seçilen 545 kişiye anket uygulanmış, veri ayıklaması neticesinde 495 anket değerlendirilmeye alınmıştır. Anket uygulanan fakültelerde eğitim gören öğrenci sayıları birbirinden farklı oldukları için araştırmaya dahil edilen örneklem sayısı, ilgili fakültenin öğrenci sayıları dikkate alınarak hesaplanmıştır. Eğitim fakültesi ve İlahiyat fakültesinin öğrenci sayıları diğer fakültelere göre çok daha fazla oldukları için bu iki fakültede eğitim gören katılımcıların sayıları diğer fakültelerdeki katılımcılara göre daha yüksek olmuştur.

IV. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Her araştırma, öncelikle kullandığı örneklem ile sınırlı olduğundan, bu araştırmada da elde edilecek veriler, belirlenmiş olan örneklem ile sınırlıdır. Bu yüzden elde edilen veriler Siirt üniversitesinde lisans düzeyinde eğitim gören öğrencilerle sınırlı olacaktır.

Araştırma, belirli bir zaman diliminde yapıldığından, zaman içerisinde elde ettiğimiz verilerin değişebilir nitelikte olduğu kabul edilerek bu araştırma yapıldığı

zaman dilimi ile sınırlıdır. Ayrıca araştırmamız, kişilerin verdikleri bilgilerde doğru ve samimi oldukları varsayımıyla sınırlıdır.

V. VERİ TOPLAMA VE ANALİZ

Nicel bir araştırma olarak tasarlanan bu çalışmada veriler anket tekniği ile toplanmıştır. Anket sorularının hazırlanması sürecinde ilgili literatür taranmış ve anket soruları bu literatür çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu çerçevede Enbiya Yıldırım danışmanlığında Ayşe Nevra Yılmaz tarafından hazırlanan *MEB İmam Hatip Öğrencilerinin Peygamberlik Tasavvuru* isimli yüksek lisans tezi çalışmasından da faydalanılmıştır.

Veri toplamak için hazırlanan anket formu (Ek 1) katılımcı profili ve dine karşı tutum (12 soru), Hz. Peygamber'in nebevi yönü (10 soru), beşerî yönü (5 soru), hadis algısı (4 soru), sünnet algısı (11 soru) ve Hz. Peygamber'e dair güncel bazı tartışmalar (3 soru) olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır. Formun demografik veriler ve dine karşı tutum gibi soruları çoktan seçmeli sorulardan oluşurken; Peygamber, hadis ve sünnet algısına dair sorular Beşli Likert tipi şeklinde hazırlanmıştır.

Hazırlanan anket formu test-tekrar test uygulaması çerçevesinde ilk etapta küçük bir gruba uygulanmıştır. Bu küçük gruptan elde edilen dönütler çerçevesinde anlaşılmayan veya benzer sorular yeniden revize edilerek ankete son hali verilmiştir. Anket soruları daha sonra online ortama aktarılarak Google Formlar aracılığıyla farklı fakülte'deki öğrencilere uygulanmıştır. Anketler uygulanmadan önce Dicle Üniversitesi Etik Kuruluna sunulmuş ve ilgili kurulun 26.01.2023 tarih ve 438643 sayılı oturumunda anketin uygulanmasında etik açıdan bir problem olmadığına dair izinler alınmıştır.

Anket formu 2023 yılının kasım ve aralık aylarında uygulanmıştır. Uygulanan anketler çerçevesinde alınan dönütler veri temizliği çerçevesinde gözden geçirilmiştir. Bu işlemde eksik doldurulan veya bütün cevapların aynı şekilde işaretlendiği anketler değerlendirme dışı tutulmuştur. Veri temizliği sonucunda 495 anket analiz edilmiştir.

Verilerin analizinde SPSS programından faydalanılmıştır. Anketler söz konusu programa aktarıldıktan sonra frekans dağılımı gibi betimsel analizlerin yanı sıra elde edilen verilerin cinsiyet, dindarlık düzeyleri, dinî bilginin kaynağı ve din eğitimi alma durumu bağımsız değişkenlerin Peygamber, hadis ve sünnet algısı ile ilişkisi analiz edilmiştir.

Elde edilen verilere yönelik yapılan normallik testlerinde verilerin normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Normal dağılım gösteren verilerde iki değişkenli sorularda parametrik testlerden T_i-Testi yapılırken ikiden fazla değişken alan sorular için ise ANOVA analizi yapılmaktadır. Ancak bizim verilerimiz normal dağılım göstermediği için çapraz testlerde iki değişken alabilen sorularda non-parametrik testlerden *Mann Whitney-U* testi kullanılırken ikiden fazla değişken alabilen sorularda ise *Kruskal Wallis* analizi kullanılmıştır. Söz konusu değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılığın tespit edildiği analizlerde farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için *Post-Hoc* analizlerinden *Tamhane's T2* analizi yapılmıştır.

VI. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Çalışmamızın hipotezlerini şöyle sıralayabiliriz:

- H1: Katılımcıların Hz. Peygamber'e yönelik tasavvurları olumludur.
- H2: Din eğitimi alma durumuna göre Peygamber tasavvurları değişebilmektedir.
- H3: Katılımcılar Hz. Peygamber'in sünnetine karşı pozitif bir tutuma sahiptir.
- H4: Hadislerin inanan bir birey için bağlayıcı olduğuna dair pozitif bir tutum söz konusudur.
- H5: Peygamber tasavvurları cinsiyet değişkenine göre farklılaşmaktadır.
- H6: Dinî bilginin kaynağı katılımcıların Peygamber algısını etkilemektedir.
- H7: Katılımcıların dindarlık düzeyleri ile Peygamber tasavvurları arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur.
- H8: Katılımcıların namaz kılma sıklığı ile Peygamber tasavvuru arasında bir ilişki söz konusudur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ALLAH VE İNSANLAR ARASINDA BİR İLETİŞİM KANALI OLARAK PEYGAMBERLİK KURUMU

1.1. PEYGAMBER'İN GEREKLİLİĞİ

Cenabı Hak insanı yoktan var etmiş¹⁶ ve ona eşref-i mahlûkat sıfatını lütfetmiştir.¹⁷ Bununla birlikte insanı kendi haline bırakmamış ve onu yeryüzünde halifesi kılmıştır. İnsana iyi ile doğrunun peşine düşebileceği, çirkin ve kötü olana sırt çevirebileceği ve onu diğer varlıklardan üstün kılan akli ihsan etmiştir.¹⁸ Akli melekelerle de yetinmeyip, insanı dünya ve ahiret mutluluğuna ulaştıracak vahiy ile desteklemiştir. Vahyin ilk muhatabı olan insanların kendi aralarından seçilen peygamberlere de elçilik vazifesini yükleyerek insanı tahkiki iman seviyesine yükseltip insan-ı kamil eylemek istemiştir.

Yüce Allah, emir ve yasaklarını peygamberler aracılığıyla insanlara iletmiştir. Peygamberler, elçilik vazifesini yerine getirirken tebliğ kurallarına sıkı sıkıya uymuş ve Allah'ın vahyinde bir eksiltme, gizleme ya da vahye kendilerinden bir söz ekleme gafletine düşmemişlerdir. Zira tebliğ vazifesi nebevi bir özellik olup Allah'ın kelamını en doğru şekilde insanlara ulaştırmak anlamına gelmektedir.¹⁹

Allah bu kutsal görevi yerine getirecek peygamberleri seçerken onların ahlaki özelliklerinin insanlar tarafından örnek alınabilecek ölçüde olmasını önemsemiş ve peygamberleri en güzel ahlak sahibi olarak yaratmayı irade buyurmuştur.²⁰ Başta Hz. Muhammed (s.a.v.) olmak üzere Kur'an-ı Kerim'de peygamberlerin üstün ahlaki özelliklerine yer verilmiş ve onların insanlık için örnek alınabilecek şahsiyetler

¹⁶ el-Haşr 59/24.

¹⁷ el-İsrâ 17/70.

¹⁸ Ali Bardakoğlu, "Günümüz İslam Toplularında İnsan Onurunun Zedelenmesi Sorununa İçeriden Bakış" (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013), 21.

¹⁹ el-Mâide 5/67.

²⁰ el-Ahzâb 33/21.

oldukları belirtilmiştir. Nitekim Ahzab Suresi 21. ayet-i kerimede “*Andolsun ki, Resulullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.*” buyrulmuştur.

Zira Yüce Allah'ın insanlığa bir rahmet olarak göndermiş olduğu peygamberlerinin asli görevi tebliğ olsa da, ilahi vahyin insanlığın hayatına nasıl etki edeceği ve kulların hayatına yansıtılacağı konusu ancak peygamberin örnek yaşamında hayat bulacaktır.²¹

Allah ile insanlar arasında elçilik vazifesini yerine getiren peygamberler, Allah tarafından bizzat insanların kendi arasından seçilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de de belirtildiği gibi yeryüzünde dolaşanlar melekler değil de insanlardır.²² Bu sebeple insanî özellikler taşıyan, temel gereksinimlere ihtiyaç duyan, duygu dünyasına sahip bir varlık –ki bu ancak bir insan olabilir- ancak insanlarla Allah arasında köprü vazifesi kurabilir. Allah'ın bu iletişimi sağlayacak elçilerini insanların arasından seçmesi büyük bir lütuftur. Zira Allah bu kutsal makamı dilediği kişilere vermiş ve peygamber olarak görevlendirmiştir.²³

Allah insanı en güzel şekilde akıl ve irade sahibi olarak yaratmıştır.²⁴ İnsanoğlu, üstün özellik ve kabiliyetlerle yaratılmıştır. Buna rağmen insanın, sınırlı akıl ve kabiliyetleriyle mutlak anlamda doğruya ulaşması her zaman mümkün değildir.²⁵ İnsan-ı kâmil olabilmek ancak Allah'ın emrettiği ve elçileri aracılığıyla gösterdiği yola tabi olmakla mümkün olur. Bu sebeple peygamberler insanlara rehber olarak görevlendirilmiştir.

Rehbersiz insan; yaratılma sırrını, Rabbine karşı kulluk bilincini, ölümün bir son olup olmadığı gibi uhrevi bilgilerin gerçek mahiyetini edinemez. Üstelik insanın davranışlarının sorumluluğunu alması ve davranışlarından hesaba çekileceği

²¹ Soner Duman, “Peygambere Ne Gerek Vardı?”, *Genç Dergi* 160 (Ocak 2020).

²² el-İsrâ 17/95.

²³ el-Cuma 62/4, el-Bakara 2/269.

²⁴ el-Bakara 2/30.

²⁵ Ebu Hamid Gazali, *İtikad'da Orta Yol*, çev. Kemal Işık (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınevi, 1971), 8.

bilincinde olması ancak Allah'ın vahyinin peygamberler aracılığıyla insanlara iletilmesiyle bilinebilir.

Kur'an-ı Kerim'de yüce Allah'ın insanları ve cinleri sadece kendisine kulluk etmeleri için yarattığından bahsedilmektedir.²⁶ Bu ayet aynı zamanda peygamberlerin asıl görevlerinin insanları doğru bir biçimde kulluğa çağırarak olduğunu gözler önüne sermektedir. İnsanoğlu Allah'ın varlığını idrak edebilecek bir akla sahip olsa bile, O'nun zatı ve sıfatları hakkında bir bilgi edinemediği gibi O'na gereği gibi nasıl ibadet edeceğini de bilemez.²⁷

İnsan toplum içerisinde yaşar ve toplumsal kaideler bireyin yaşamını şekillendirir. Hatta bu kurallar onun davranışlarına doğrudan müdahale eder ve yaşantısını etkiler. Dinin oluşturmak istediği ideal toplum ancak bir rehberin önderliğinde gerçekleşebilir. Zira adil bir toplumsal yaşamı oluşturmak peygamberlerin gönderiliş amaçlarından biridir. Yunus Suresi 47. ayet-i kerimede Cenab-ı Hakk'ın her ümmete peygamber gönderdiğini ve peygamberlerin olup bitenler hakkında adaletle hükmedip, onları haksızlığa uğratmadıkları belirtilir. Peygamberler gerek kendi örneklikleriyle gerekse çağları aşan mesajları ile adil bir toplum için örnek bir yaşam sürmüşlerdir. Ayrıca bu ayetle de bağlantılı olarak yüce Allah Rahman isminin bir tecellisi olarak hiçbir zamanı ve mekânı rehbersiz bırakmamış ve ilk insandan itibaren bütün toplulukları Peygamberliğin yol göstericiliğine nail kılmıştır.²⁸

Yüce Allah'ın insanlara rehberlik edip onları sıratı müstakime iletmek için peygamber göndermesinin hikmetlerinden biri de insanların Allah'a karşı herhangi bir bahanelerinin olmaması içindir.²⁹ Allah Rahman ve Rahim ismin tecellisiyle hiçbir kuluna zulmetmemiştir. Aksine onların dünya ve ahiret mutluluğu için uyarıcılar ve vahiyler göndermiştir. Ama insan aklını kullanmadığı müddetçe fitratı

²⁶ ez-Zâriyât 51/56

²⁷ Yusuf Şevki Yavuz, "Nübüvvet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007), 33/287.

²⁸ el-Hicr 15/10, en-Nahl 16/36, Fâtır 35/24, Yûnus 10/47, er-Ra'd 13/7.

²⁹ el-A'râf 7/172.

gereği yanlışa meyletme ve haktan uzaklaşma potansiyeline sahiptir. Bu sebeple hesap günü geldiğinde, insanlar kendi günahlarının sorumluluğunu üstlenmeme adına ve alevli bir azabın korkusuyla işitmedik, bilmiyorduk dememeleri için yüce Allah ilahi vahyini peygamberler aracılığıyla göndermiştir. Nitekim Allah’u Teala’nın biz peygamber göndermedikçe azap edici değiliz³⁰ ayetiyle vurgulanan sorumluluğu peygamber gönderilmesi şartına bağladığı anlaşılmaktadır.³¹

1.2. KUR’AN’A GÖRE HZ. PEYGAMBER

Peygamber kelimesi haber getiren anlamına gelen Farsça kökenli bir kelimedir.³² Günümüzde peygamber kelimesi, Arapça kökene sahip Resûl ve Nebi kelimelerinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Resûl ve nebi kelimelerinin hangi anlama karşılık geldikleri bilinmeden peygamber kelimesinin hangi anlamı ifade ettiği bilinemez.

Resûl kelimesi, gönderilmiş, elçi, kendisini gönderenin devamlı haberini bekleyen ve alan kimse anlamına gelir.³³ Terim anlamı ise; “*Allah’ın kendisine vahyettiklerini tebliğe memur ederek gönderdiği kimsedir.*”³⁴ Nebi ise; haber getiren ve tebliğ eden anlamına gelir. Terim anlamı ise; “*Gerek tebliğle vazifeli olsun, gerek tebliğle vazifeli olmasın, Allah’ın seçtiği ve kendisine vahyettiği kimselere denir.*”³⁵

Kur’an-ı Kerim’de Resûl, Allah’ın emir ve yasaklarını insanlara iletmekle görevli kişiler için yani peygamberler için kullanılmaktadır.³⁶ Yüce Allah kullarına karşı merhametinden ötürü her topluluğa elçilerini göndermiş ve vahyini duyurmadığı bir kavim bırakmamıştır.³⁷ Bununla birlikte Kur’an-ı Kerim’de yalnızca

³⁰ el-İsrâ 17/15.

³¹ Şüheda Karaburç, *İnanç Bağlamında Nübüvvetin Gerekliliği* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 47.

³² Şerafettin Gölcük - Süleyman Toprak, *KELAM Tarih Ekoller Problemler* (Konya: Tekin Kitabevi, 2001), 307.

³³ İbn Manzur’dan Akt. Gölcük - Toprak, *KELAM Tarih Ekoller Problemler*, 307.

³⁴ Gölcük - Toprak, *KELAM Tarih Ekoller Problemler*, 308.

³⁵ Gölcük - Toprak, *KELAM Tarih Ekoller Problemler*, 308.

³⁶ Ayşe Nevra Yanmaz, *Meb İmam Hatip Öğrencilerinin Peygamber Tasavvuru* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 15.

³⁷ el-Hicr 15/10, en-Nahl 16/36.

yirmi beş peygamberin ismi zikredilmiştir. Bu peygamberlerin sonuncusu³⁸ olarak da Hz. Muhammed'i (s.a.v.) insanlığa bir rahmet³⁹ olarak elçilikle görevlendirmiştir.

Kur'an-ı Kerim'e göre Hz. Peygamber (s.a.v.) insanî vasıflar ve fitri ihtiyaçlar açısından diğer insanlardan farkı olmayan bir kuldür. O'nu (s.a.v.) diğer insanlardan ayıran en önemli özelliği Allah'tan vahiy almasıdır. Adetullah dairesi içerisinde uygulanan kanunlara O da bağlıdır ve Allah'ın izni olmaksızın herhangi bir mucize göstermesi mümkün değildir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.), hayatı boyunca insanî ihtiyaçlarını kendisi karşılamış ve beşer üstü tavırlarda bulunmamıştır. Bu sebeple Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) beşerî yönüne sıkça vurgu yapılmıştır. Örneğin Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Mekke eşrafından olup,⁴⁰ yetim olarak dünyaya gelmesi⁴¹ ve her insan gibi hayatını idame ettirmek için çeşitli çabalar göstermiş olması onun beşer olduğunun bir delilidir. Ayrıca bazı zamanlarda ailesinin hasretini çektiği, yoksullukla sınındığı, dönemimin koşulları çerçevesinde okuma yazma bilmeyip ümmi olduğu,⁴² gaybı bilmediği,⁴³ yemek yiyip,⁴⁴ çarşılarda dolaştığı⁴⁵ ilahi vahiyle ifade edilmiştir.

Öte yandan Peygamberlerin tamamı beşer olmak açısından diğer insanlarla aynı özelliklere sahip olmakla birlikte; onlara gelen vahiy ve vahyi tebliğ etmeleri açısından diğer insanlardan farklıdır. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e (s.a.v.) hitaben "De ki: ben de sizin gibi bir insanım. Ancak bana vahyolunuyor."⁴⁶ Ayeti, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) herhangi bir insan olmadığı Allah tarafından insanları bilgilendirmekle görevlendirildiğinin apaçık göstergesidir.

³⁸ el-Ahzâb 33/40.

³⁹ el-Enbiyâ 21/107.

⁴⁰ el-Bakara 2/129, Âl-i İmrân 3/164.

⁴¹ ed-Duhâ 93/6.

⁴² el-A'râf 7/157, el-Cuma 62/2, Âl-i İmrân 3/20.

⁴³ en-Neml 27/65.

⁴⁴ el-Enbiyâ 21/7-8.

⁴⁵ el-Furkân 25/7.

⁴⁶ el-Kehf 18/110, Fussilet 41/6.

Kur'an-ı Kerim'de peygamberlerin beşerî yönlerine defaatle vurgu yapılmasına rağmen; Allah'tan vahiy almaları sebebiyle insanlar tarafından farklı şekilde algılanmışlar ve peygamberlerde doğüstü özellikler aranmıştır. Özellikle dinin müntesipleri, peygamberlerin ulvi vasıflara sahip olması gerektiğine inanmışlar ve peygamberlerinin her hareketini beşer üstü olarak betimlemişlerdir.⁴⁷ Bunun en çarpıcı örneklerinden olarak Hz. Muhammed (s.a.v.) Müslüman toplumlarda genel olarak ya olağanüstülüklerle bezenmiş insanüstü bir peygamber ya da vahyi tebliğ etmekten başka bir işlevi bulunmayan bir postacı olarak algılanmıştır. Halbuki Kur'an-ı Kerim'de yüce Allah, Hz. Muhammed'i (s.a.v.) hem beşerî vasıflarıyla hem de elçilik vazifesiyle zikretmiştir.

Kur'an-ı Kerim'e göre Hz. Peygamber; insanlara ilahi vahyi tebliğ eden,⁴⁸ vahyi açıklayıp⁴⁹ en güzel şekilde örnek olan,⁵⁰ alemlere rahmet olarak gönderilen,⁵¹ insanları hak dine davet eden⁵² ve cennetle müjdeleyip cehenneme karşı uyarıcı⁵³ beşer bir peygamberdir.

Elbette ki peygamberlerin hiçbiri bu ilahi vazifeden azad edilmemiştir. Her peygamber tebliğ ettiği vahiyleri önce temsil etmiş, sonra insanlığa aktarmış ve onlara örnek olmuştur. Zira bu zorunlu bir davranıştır. Başta Hz. Peygamber (s.a.v.) olmak üzere bütün peygamberler öncelikle bir kuldur ve kulluğun gereklilikleriyle sorumludur. Bununla birlikte peygamberler insanlık için yol gösterici ve de en güzel örnek konumundadırlar. Peygamberlerin uygulamadığı ya da hayatlarına yansıtmadığı hiçbir hususu insanlardan beklemesi mümkün değildir.

Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ilişkin en doğru bilgilere başta Kur'an- Kerim olmak üzere hadis, siyer ve megazi vb. aracılığıyla ulaşılmaktadır. Bu sebeple dinin

⁴⁷ H. Musa Bağcı, *Beşer olarak Hz. Peygamber* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2010), 145.

⁴⁸ Âl-i İmrân 2/20, el-Mâide 5/67,92,99.

⁴⁹ en-Nahl 16/44.

⁵⁰ el-Ahzâb 33/21.

⁵¹ el-Enbiyâ 21/107.

⁵² er-Ra'd 13/36.

⁵³ el-Fetih 48/8.

temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'in Hz. Peygamber algısını temel birkaç başlık üzerinden değerlendirmek konumuz açısından faydalı olacaktır.

1.2.1. Risalet

Arapça karşılığı Resûl olan elçi kelimesi haberci, peygamber anlamına gelmektedir.⁵⁴ Bununla beraber Kur'an-ı Kerim'de resûl kelimesi peygamberler ve melekler için kullanılırken; aynı anlama gelen nebi kelimesi yalnızca peygamberler için kullanılmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de peygamber kavramı ifade edilirken bazen, bazen de nebi kelimesi kullanılmıştır.⁵⁵ Haber getiren ya da haberci anlamlarında kullanılan resûl ve nebi kelimeleri arasında bariz bir fark bulunmaz. Bundan dolayı yüce Allah'ın vahyini insanlara iletmesi noktasında gönderilen elçiler; resûl, nebi ya da peygamber kelimesi ile ifade edilebilir.⁵⁶

Kur'an-ı Kerim'de nebi ile resûl kelimeleri arasında fark olduğuna işaret eden ayetler olduğu gibi,⁵⁷ her iki kavram arasında fark olmadığına işaret eden ayetler de mevcuttur.⁵⁸ Bu ayetlerden hareketle elçi anlamında kullanılan resûl ve nebi kelimeleri, kelam ilminde farklı anlamlarda telakki edilmiştir. Nitekim kelam alimleri, nebi kelimesini, Allah tarafından yeni bir vahye ya da şeriata tabii tutulmayıp, kendinden önce gelen peygamberlerin şariatını tebliğ etmekle görevli kimse olarak belirtirken; Resûl kelimesini ise kendisine yeni bir şariat verilen ve kendinden önce gelen peygamberlerin şariatının bir kısmının hükmünü ortadan kaldıran ya da unutulmuş şeriatı tekrar ihya eden kişi⁵⁹ olarak ifade etmişlerdir.

⁵⁴ Mehmet İşpirli, "Elçi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/3.

⁵⁵ Recep Önal, "Kur'an'daki Nebî-Resul Kavramlarını Teolojik Yaklaşım", *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi* 11/1 (2013), 330.

⁵⁶ İşpirli, "Elçi", 11/335.

⁵⁷ el-A'râf 7/157, el-Hac 22/52, Meryem 19/51,54, el-Ahzâb 33/40,46, el-En'âm 6/83-89, en-Nisâ 4/163-165.

⁵⁸ el-Bakara 2/253,285, en-Nisâ 4/64,152, er-Ra'd 13/38, en-Nahl 16/36, el-A'râf 7/35, İbrâhîm 14/4, el-Enbiyâ 21/25, el-Ahkâf 46/35.

⁵⁹ Gölcük - Toprak, *KELAM Tarih Ekoller Problemler*, 308.

Hız. Muhammed (s.a.v.) risalet vazifesini hakkıyla yerine getirmiş ve bu süreçte insanlara hem nasihat ederek hem de gerektiğinde onlarla mücadele ederek sağlıklı ve doğru bir metod uygulamıştır. Bunun yanısıra bütün insanlara şefkat ve merhamet duygusuyla yaklaşmış yumuşak bir üslupla peygamberlik vazifesini gerçekleştirmiştir. Yirmi üç yıl süren risalet vazifesi boyunca çeşitli sıkıntılara sebat etmiş, azim ve kararlılıkla davasını sürdürmüştür.⁶⁰

1.2.2. Tebliğ

Sözlükte, “*Bildirmek, açıklamak*” anlamlarına gelen tebliğ, terim olarak “*Allah’ın hükümlerini ve ilahi vahyi bildirme işi*” olarak ifade edilmektedir.⁶¹

Tebliğ, peygamberlerin yüce Allah’tan aldıkları ilahi vahyi eksiksiz bir şekilde akıl sahipleri olan insanlara iletme görevidir. Bu temel sorumluluk, aynı zamanda peygamberlerin ortak özelliklerindedir. Yüce Allah insanlara olan merhametinden ve kullarının kendisine ibadet etmesini istemesinden ötürü insanlara kendi aralarından elçiler göndermiştir. Seçilmiş olan elçiler Rablerinin vahyini insanlara olduğu gibi, eksiltme ve gizleme olmadan aktarmıştır. Zira bu onların en temel vazifesidir.

Kur’an-ı Kerim’de peygamberlere tebliğ vazifesinin verildiğini bildiren bazı ayetler mevcuttur. Örneğin Maide suresi 99. ayet-i kerimede “*Peygamber’in üzerine düşen ancak tebliğdir. Allah, sizin açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilir.*” buyrulmuştur. Başka bir ayette ise; “*Ey elçi Rabbinden sana indirilene tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan, O’nun elçiliğini yapmamış olursun!*”⁶² buyrulmuştur.

Peygamberlerin, yüce Allah’tan aldıkları vahyi olduğu gibi, değiştirmeden insanlara tebliğ etmesinde emanet sıfatına haiz olmaları önemli bir etkidir. Zira onlar kendi halkları tarafından da kabul edildiği gibi güvenilir kimselerdir. Bu sebeple onlar Rablerinden indirilene önce kendileri uyar sonra da uymaları için insanları uyarırlar.

⁶⁰ Ahmet Önkal, *Rasulullah’ın İslam’a Davet Metodu* (Konya: Esra Yayınları, 1992), 42-45.

⁶¹ Gölcük - Toprak, *KELAM Tarih Ekoller Problemler*, 343.

⁶² el-Mâide 5/67.

Peygamberler tebliğ görevini kimseyi kırmadan, incitmeden, en güzel üslupla yerine getirmişlerdir. Nitekim yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in tebliğini, Allah'ın bir lütfuyla yumuşak bir şekilde yaptığı, eğer kaba davranmış olsaydı insanların onun etrafından dağılıp gideceği⁶³ belirtilmiştir.

Tebliğ görevini yerine getiren peygamberler, gece gündüz demeden, büyük bir fedakârlık ve cesaretle insanlar için çabalamış ve hakkı haykırmayı sürdürmüşlerdir.⁶⁴ Lakin bu görevi yaparlarken, muhataplarının ilahi prensipleri kabul edip etmemeleri peygamberlerin sorumluluğunda değildir. Ayrıca insanlara hidayet kapısını aralamak, onları imanla şereflendirmek peygamberlerin işi de değildir. Peygamberler tebliğ vazifesini yaparak kendi sorumluluklarını yerine getirmiş ve insanlar için mazeret kapılarını kapatmışlardır. Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına uymayıp, sorumluluklarından kaçanların cezası elbette Allah'a aittir.⁶⁵ Burada peygamberlere bir sorumluluk yoktur⁶⁶ ve onlar tebliğ vazifesini yaparlarken Rabb'lerinin koruması altındadır. Hz. Muhammed de (s.a.v.) bu durumun bilincinde davranmış ve çeşitli rivayetlerinde “Sadece tebliğ edici olduğunu, hidayet edenin ise Allah olduğunu”⁶⁷ dile getirmiştir.

Ayrıca Veda Haccı'nda Hz. Peygamber'i dinleyen sahabe-i kiram da O'nun tebliğ görevini yaptığına, risalet ve nasihat vazifelerini yerine getirdiğine dair şahitlik etmişlerdir.⁶⁸

1.2.3. Tebyîn

Sözlükte, “Ortaya çıkmak, açık seçik olmak; açıklamak, anlaşılır hale getirmek”⁶⁹ anlamlarına gelen beyan, terim olarak “Mânadaki kapalılığı giderip ona muhatabın anlayacağı biçimde açıklık kazandırmak.”⁷⁰ olarak ifade edilmektedir.

⁶³ Âl-i İmrân 3/159.

⁶⁴ Ali Akyüz, *Yaşayan Kur'an Hazreti Peygamber* (İstanbul: Timaş, 2011), 51.

⁶⁵ el-Ahzâb 33/39.

⁶⁶ Âl-i İmrân 3/20, el-Mâide 5/92/99.

⁶⁷ Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb Arnavut - vd. (Beyrut: Muessestu'r-Risale yayınları, 1999), Cilt 28, 133.

⁶⁸ Ebû 'Abdullâh Muhammed b. İsmâ'îl b. İbrâhîm el-Buḥârî el-Buḥârî, *el-Câmi'u's-şahîh*, thk. Muhammed Zuheyri en-Nâsır (Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422) Hacc, 132; Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim, *el-Câmiu's-sahîh* (Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, ty) Kasame, 1879.

Yüce Allah'ın gönderdiği vahyin ilk muhatabı Hz. Muhammed'dir (s.a.v.). Kur'an vahiylerini önce o duymuş, anlamış daha sonra da insanlığa aktarmıştır. Tebliğ vazifesini yaparken, Allah'ın insanlığa ilahi vahyiyle ne anlatmak istediğini, hangi maksadı güttüğünü tebyîn vazifesi ile yerine getirmiştir. Zira insanoğlu Yüce Allah tarafından akıl ve irade gibi üstün vasıflarla yaratılmış olsa bile her şeyi anlayıp kavrayacak bir melekeye sahip değildir. Kimi zaman üzerinde uzun uzun düşünmesi kimi zaman da onu kendisine açıklayıp örnek olacak birisine ihtiyaç duyar. Hele ki söz konusu Yüce Allah'ın vahyi olunca insanın kendisini aydınlatacak, mesajın muradını açıklayacak peygamberler olmadan vahyi tam anlamıyla idrak etmesi daha da zor olmaktadır. Bu sebeple Yüce Allah, kullarına olan merhametinden ötürü kendi kavimlerinin dilinde konuşan,⁷¹ insanlığa sözleri, açıklamaları ve de davranışlarıyla örnek olan peygamberler göndermiştir.

Bu peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (s.a.v.) de tebliğ ve tebyîn vazifesini hakkıyla yerine getirmiştir. O (s.a.v.), Allah'ın ilahi vahyini tebliğ ederken insanların anlamakta güçlük çektiği vahiyleri çeşitli şekillerde beyan etmiştir. Örneğin kimi zaman anlamı kapalı olan bir ayete açıklık getirmiştir, kimi zaman anlamı karışık güç bir ayeti belirginleştirmiştir, kimi zaman da yüce Allah'ın o ayetten tam olarak ne kastettiğini anlatmıştır. Bazen de Kur'an-ı Kerim'deki bazı vahiyelere vurgu yapmak ya da önemini belirtmek için açıklamalar yapmıştır.

1.2.4. Davet

Davet kelimesi terim olarak; “*İslam'ı ve Allah'ın dinini insanlara anlatarak benimsetmek ve uygulanmasını sağlamak*”⁷² olarak ifade edilmektedir.

Bütün peygamberler Allah'tan aldıkları vahye önce kendileri iman etmişler, yüce Allah'ın bütün emir ve yasaklarını önce kendi hayatlarına geçirmiş sonra akıl

⁶⁹ Nasrullah Hacımüftüoğlu, “Beyan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/22.

⁷⁰ İbrahim Kafi Dönmez, “Beyan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/23.

⁷¹ İbrâhîm 14/4.

⁷² Önkâl, *Rasulullah'ın İslam'a Davet Metodu*, 18.

sahiplerini uyarılmışlardır. Tebliğ vazifesini yerine getirirken insanları hak dine davet etmiş ve onlardan yalnızca yüce Allah'a iman etmelerini istemişlerdir.

Tevhid inancına davet peygamberliğin en önemli görevlerinden biridir. Zira Kur'an-ı Kerim'de *“Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı; Allah'ın izniyle kendi yoluna çağıran bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik”*⁷³ ayetiyle Hz. Peygamber'e (s.a.v.) insanları dine davet etme görevinin bizzat Allah tarafından verildiği ifade edilmektedir. Zira Allah'ın kendi yoluna davet etme, insanları Hakk'a yöneltme başka bir deyişle sırat-ı müstakime iletme vazifesi vermediği hiç kimse bu sorumluluğu hakkıyla yerine getiremez.

Hz. Muhammed (s.a.v.) akıl sahibi insanları İslam'a davet ederken pek çok zorlukla karşılaşmış ve insanların olumsuz tepkilerine maruz kalmıştır. Bu zorluklar karşısında Yüce Allah, Hz. Peygamber'den sabırlı olmasını ve davet vazifesini devam ettirmesini istemiştir.⁷⁴ Akabinde En'am Suresi 36. Ayette; *“Davete, ancak bütün kalpleriyle kulak verenler duyar...”* vahyiyle de peygamberin davet vazifesini yaptıktan sonra sorumluluğun insanlarda olduğu belirtilir. Zira Hz. Peygamber sadece davetten mesuldür kimseyi dine tabi olma noktasında zorlama hakkı⁷⁵ ya da yetkisi yoktur.

1.2.5. Tebşîr ve İnzâr

Yüce Allah, insanlara hakkı kabul ettirmek için çeşitli yöntemler kullanır. Muhataplarının vahyi algılayıp uyması için onların fitratına, akli melekelerine ve de duygularına hitap eder. Bu bazen uyarma, korkutma, ya da yaklaşan tehlikeyi haber verme; bazen de müjdeleme, ödül şeklinde olabilir.⁷⁶

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) dini tebliğde en önemli görevlerinin başında *“inzâr”* yani uyarma vazifesi gelmektedir. Yüce Allah, kendi İlahlığını kabul etmeyip, tağuta tapanlardan razı değildir. Yüce Allah, yaratmış olduğu kullarının

⁷³ el-Ahzâb 33/45-46.

⁷⁴ el-En'âm 6/34.

⁷⁵ el-Bakara 2/256, Yûnus 10/99.

⁷⁶ Hüseyin K. Ece, “Beşir ve Nezir Olarak Peygamber Algısı”, *Kur'an'î Hayat Dergisi* (Haziran 2019).

fitratı gereği zaaflarının olduğunu, şeytanın ve nefsinin kendisini sürekli aldatmaya çalışacağını ve Hakk'tan uzaklaşmaya meyilli olduğunu bildiği için kullarını sürekli uyarmış ve Peygamberlerine inzâr görevi⁷⁷ yüklemiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v.), Yüce Allah tarafından verilen inzâr görevinin mahiyetini şu şekilde ifade eder: *“Benim ve Allah'ın bana verdiği görevin misali, bir kavme gelip ‘Ben sadece açık bir uyarıcıyım, düşman ordusunu gözlerimle gördüm, Derhal kaçın! diyen kimsenin durumuna benzer. O toplumdaki bir kısmı onun uyarısına itaat etmiş ve geceleyin sessizce kaçıp kurtulmuş; bir kısmı ise onu yalanlamış ve sabahleyin gelen ordu tarafından helak edilmiştir. İşte bana itaat edip, getirdiğime tabi olan kimsenin misali ile bana isyan edip getirdiğim hakkı yalanlayanın durumu buna benzer.”*⁷⁸

İlahi davet yalnızca inzâr ile yapılmamıştır. İnsan yapısı gereği kendisine zarar veren şeylerden kaçınmak ister. Lakin yine fitratı gereği ceza kadar ödüle de meyillidir. Bu sebeple ilahi davet yalnızca uyarı ya da korkutma yoluyla değil kimi zaman da müjdeleme ya da insanları ödülle motive etme yoluyla yapılmıştır.⁷⁹ Kur'an-ı Kerim'de Hz. Muhammed'in (s.a.v.) tebşîr görevini ifade eden pek çok ayet bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Meryem suresi 97. ayet-i kerime Hz. Peygamber'in (s.a.v.) tebliğ vazifesini beşaret yoluyla da yaptığının açık bir göstergesidir. Zira Kur'an-ı Kerim'de: *“Biz o (Kur'an'ı) senin dilinde (indirerek) kolaylaştırdık ki, onunla takva ehlini müjdeleyesin ve inatla direnenleri de onunla uyarasın”* buyrulmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de inzâr/uyarma ayetlerinin, tebşîr/müjdeleme ayetlerinden daha fazla olduğu bilinmektedir. Buna rağmen Allah'ın rahmetinin gazabını geçtiğine ve rahmetinin her şeyi kuşattığına ilişkin müjdeleri, üstelik cennet tasvirlerinin cehennem tasvirinden daha çok olduğu hususunu göz önünde bulundurmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.⁸⁰

⁷⁷ eş-Şuarâ 26/214.

⁷⁸ Buḥârî, *el-Câmi'u's-Şaḥîh*, İ'tisam, 2.

⁷⁹ el-Bakara 2/119.

⁸⁰ Karaburç, *İnanç Bağlamında Nübüvvetin Gerekliği*, 56.

1.2.6. Temsil

Kur'an-ı Kerim'de başta Hz. Muhammed (s.a.v.) olmak üzere bütün peygamberlerin vahyin ilk muhatabı ve ilk uygulayıcısı olduğu sıklıkla belirtilmiştir. Peygamberler Allah'tan aldıkları vahyi sadece tebliğ etmekle kalmamış aynı zamanda onu en güzel şekilde yaşamış ve insanlara örnek olmuşlardır.⁸¹ Sözlü olarak gönderilen vahyin insan yaşantısında nasıl yer tutacağı, pratik olarak nasıl uygulanacağını bizzat kendileri göstermiştir. Zira peygamberlerin gönderiliş amaçlarından biri de ümmetleri için örneklik teşkil etmeleridir.

“Andolsun, Allah'ın Resûlünde sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman ve Allah'ı çokça zikreden kimseler için güzel bir örneklik vardır.” Mealindeki Ahzab 21. Ayette geçen “üsve-i hasene” kelimesi İslam ilim geleneğinde bir terkip olmuş ve güzel bir örnek ‘en güzel örnek’ şeklinde kabul görmüştür.

Öte yandan Haşr Suresi 7. Ayette “Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin.” ayetiyle de Hz. Peygamber'in sadece sözleriyle değil, aynı zamanda yapmış olduğu fiilleriyle de örnek alınması gereken biri olduğu açıkça belirtilmiştir. Fakat bu örnek alma durumu kimi zaman sadece taklit etme boyutunda gerçekleşmiştir. Bu da Hz. Peygamber'in örnek alınması konusunu tam anlamıyla idrak etmeyi zorlaştırmıştır.

Örnek alma, bir davranışın aynısını ya da tamamını yapmak değildir. Yahut o davranışın dışında, başka bir davranışın yapılamayacağı anlamına gelmez. Örnek, bütünden bir parçadır ve bütünün içinde bir bölümü teşkil eder. Bu sebeple Hz. Muhammed'in (s.a.v.) örneğini de bu şekilde anlamak gerekir. Hz. Peygamber bir davranışı nasıl yaptı ise şartlar ve koşullara bakmadan onu aynen tekrarlamak, ne dedi ise aynı şekilde uygulamak ya da onun yediklerinden yiyip yemediklerini terk etmek yahut onun gibi giyinmek onu örnek almak anlamına gelmez. Nitekim peygamberi örnek almak ile onu taklit etmek aynı anlama gelmemektedir.⁸² Bu

⁸¹ el-Ahzâb 33/21.

⁸² Mustafa Kahraman, *Müslüman Kelamında Peygamberin Görevi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007), 44.

sebeple Hz. Peygamber'in (s.a.v.) söz ve eylemlerindeki mana tesbiti O'nu doğru bir şekilde örnek almayı sağlayacaktır.

1.2.7. Gaybı Bilmesi

Gayb kelimesi sözlükte “*gözden uzak olma, kaybolma, gizlilik ve uzaklaşma*”⁸³ anlamlarına gelir. Terim olarak ise “*insanın herhangi bir duyusu ile veya herhangi bir vasıta ile bilgi edinme imkânı bulamadığı saha, duyu organlarıyla hissedilmeyen ve insanın bilgisiyle ulaşılmayan her şey*” olarak ifade edilmiştir.⁸⁴

İnsanlık tarihi boyunca geleceğe ilgi duyma, fizikötesi alemi merak etme ve bilinmeyi/gizli olanı araştırma her zaman ilgi çekmiştir. Bu sebeple insanlar, peygamber olarak kabul ettikleri elçilerin, gaybi konularda bilgi sahibi olmasını istemiş, istemekle de kalmayıp gaybı bildiklerine inanmışlardır. Zira Peygamberler Allah'ın yeryüzündeki elçileridir. Yüce Yaratıcı'yla iletişim halinde ve insanları yine bir gaybi konu olan cennet ve cehennem hakkında bilgilendirmekle vazifelilerdir. Bu nedenle insanoğluna gizli olanın peygambere açık olması gerekir diye düşünmüşlerdir.

Halbuki Kur'an-ı Kerim'de gaybî bilginin Allah'tan başka kimse tarafından bilinemeyeceği açıkça belirtilmektedir.⁸⁵ Örneğin Neml Suresi 65. ayet-i kerimede “De ki: Göktekiler ve yerdekiler gaybı bilemezler, ancak Allah bilir. Onlar öldükten sonra ne zaman diriltileceklerinin de farkında değildirler.” buyrulmaktadır. Yine başka bir ayette “Gaybın anahtarları yalnızca O'nun katındadır. Onları ancak O bilir. Karada ve denizde olanı da bilir. Hiçbir yaprak düşmez ki onu bilmesin. Yerin karanlıklarında da hiçbir tane, hiçbir yaş, hiçbir kuru şey yoktur ki apaçık bir kitapta olmasın.”⁸⁶ buyrulmaktadır.

⁸³ Ebi'l-Fadl Cemaleddin Mükerrrem b. Mükerrrem el-Efriki el-Mısri İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab* (Beyrut, ty), I, 654-655.

⁸⁴ Râgıb İsfehani, *Müfredatü Elfazı'l-Kur'an* (Beyrut, 1992), 616-617.

⁸⁵ Hûd 11/123, en-Nahl 16/77, el-Kehf 18/26, el-Hucurât 49/18.

⁸⁶ el-En'âm 6/59.

Bununla beraber Kur'an-ı Kerim'de bazı gaybî bilgilerin Yüce Yaratıcı tarafından Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ve de bazı resûllerine bildirildiği ifade edilmiştir.⁸⁷ Nitekim bu gaybi bilgiler vahyedildikten sonra “*Ey Muhammed! Bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir.*”⁸⁸ buyrularak gaybın Allah katında olduğu ve eğer isterse gaybî bilgileri istediği peygamberlerine vahyedeceği zikredilmiştir.⁸⁹

1.2.8. Mucize Verilmesi

“*Güç yetirememek, yapamamak, başkalarını aciz bırakmak, öne geçmek, engel olmak*”⁹⁰ anlamlarına gelen mucize terim olarak “*Peygamberin elinde, nübüvvet davasında doğruluğunu kanıtlamak için tabiat kurallarına aykırı olarak gerçekleşen ve benzeri görülmemiş doğüstü olay*”⁹¹ olarak ifade edilmiştir.

Yüce Allah, peygamberlikle görevlendirdiği elçilerini doğüstü hadiselerle desteklemiştir. Peygamberlerin mucizelerle desteklenmiş olmasının iki ana sebebi vardır: Birincisi; Allah'ın insanlar arasından seçmiş olduğu elçilerinin peygamberliklerini ispatlamak, ikincisi ise inkâr edenlerin inanmalarını kolaylaştırmak. Fakat unutulmaması gereken çok önemli bir husus vardır ki, mucizeler peygamberlerin kendi istekleri doğrultusunda istedikleri zaman gerçekleştirebilecekleri olaylar değildir. Zira Allah'ın seçmiş olduğu elçiler mucize gösterme hususunda etken değil, edilgen bir yapıya sahiptirler.

Mucizeler bizzat Yüce Allah'ın eylemidir. Yüce Allah istediği peygamberine istediği şekilde mucizeler ihsan etmiştir. Salih Peygamber'in kıssasında olduğu gibi bu şekil çoğunlukla o toplumun o günkü yaşam tarzı ya da en iyi bildikleri alanla

⁸⁷ Mehmet Said Hatipoğlu, *Hız. Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy* (Ankara: OTTO, 2009), 21.

⁸⁸ Âl-i İmrân 3/44, Hüd 11/49.

⁸⁹ el-Cin 72/26-27-28, Âl-i İmrân 3/179.

⁹⁰ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, V, 369.

⁹¹ Mes'ud b. Ömer Taftazânî, *Şerhu'l-Makâsıd* (İstanbul, 1305), c.II. s. 175-176.

uyumlu olmaktadır.⁹² Allah'ın izni olmadan peygamberlerin mucize göstermesi mümkün değildir.⁹³

Bazı İslam âlimleri Hz. Muhammed'e (s.a.v.) bazı hissî mucizelerin verildiğini iddia etmişler ve bu iddialarına Kur'an-ı Kerim'den deliller getirmeye çalışmışlardır. Örneğin Kamer suresinde geçen ayın yarılması ayeti⁹⁴, Bedir savaşında Allah'ın izniyle meleklerin mü'minlere yardım etmesini anlatan Ali İmran suresi⁹⁵ ve Şakku's-Sadr olayıyla ilgi kurulmaya çalışılan İnşirah suresi gösterilebilir.⁹⁶ Bu tarz hissi (maddi) mucizelerin Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatına uyarlanmak istemesi farklı din mensuplarıyla inanç ve kutsaliyet yarıştırmaya dayandırıldığını göstermektedir.⁹⁷

Halbuki Hz. Muhammed'e (s.a.v.) verilen en büyük mucize Kur'an-ı Kerim'dir. Zira O'nun hatemu'l enbiya⁹⁸ olması ve Yüce Allah'ın muciz kelamının korunacağı⁹⁹ gerçeği Hz. Muhammed'in (s.a.v.) tebliğ ettiği dinin hükümlerinin kıyamete kadar geçerli olacağını en büyük ispatıdır. Bu sebeple Hz. Peygamber'e (s.a.v.) lütfedilen mucize sadece yaşadığı dönem ile sınırlı kalmayıp çağları aşan ve evrensel bir etki alanına sahip olağanüstü bir mucizedir. Zira Kur'an-ı Kerim'in, hem Hz. Muhammed'in (s.a.v.) tebliğ vazifesini ifa ettiği zamanda hem de ona muhatap olunan bütün zamanlarda insanlardan onun bir benzerini¹⁰⁰ ya da on suresinin benzerini¹⁰¹ bunu da yapmaya güç yetiremediklerinde bir suresinin benzerini¹⁰²

⁹² eş-Şuarâ 26/155.

⁹³ er-Ra'd 13/38, el-Mü'min 40/78, İbrâhîm 14/11.

⁹⁴ el-Kamer 54/1.

⁹⁵ Âl-i İmrân 3/123.

⁹⁶ el-İnşirâh 94/1.

⁹⁷ Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2008), 57.

⁹⁸ el-Ahzâb 33/40.

⁹⁹ el-Hicr 15/9.

¹⁰⁰ et-Tûr 52/34.

¹⁰¹ Hûd 11/13.

¹⁰² Yûnus 10/38, el-Bakara 2/23-24.

getirmeleri noktasında meydan okuması ilahî kelamın eşsiz bir mucize olduğunu göstermektedir.¹⁰³

İlk vahiyden bu yana geçen on beş asırlık süre zarfında hiç kimsenin Kur'an-ı Kerim'in bu meydan okumasına karşılık verememesi, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) en büyük ve en önemli mucizesinin hem etki süresi bakımından hem de etki alanı bakımından apaçık bir mucize olan Kur'an-ı Kerim olduğunu gözler önüne sermektedir. Bundan dolayı Hz. Muhammed'e (s.a.v.) lütfedilen ilahi kelim mucizesi aklî ve manevî niteliktedir.¹⁰⁴

1.2.9. Peygamber'e İtaat'ın Dindeki Yeri

Sözlükte “*Baş eğmek, emredileni yerine getirmek, söz dinlemek*”¹⁰⁵ anlamlarına gelen itaat kelimesi Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah'ın ilahi emirlerine ve peygamberlerin Allah'ın dinine çağırma vazifesine uyma olarak ifade edilmiştir.

Yüce Allah'a iman ve itaat, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) itaat ve bağlılıktan geçer.¹⁰⁶ Zira Allah'a itaat eden ilk kişiler peygamberlerdir. Onlar vahyin ilk muhatapları ve ilk uygulayıcısıdır. Önce peygamberler vahyi duyar, algılar, ilahi kelamı hayatlarına geçirir ve insanlığa örnek olurlar. Daha sonra tebliğ, tebyîn ve davet vazifelerini yerine getirir.

Yüce Allah, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) İslam dininin baş aktörü olarak belirlemiş ve O'nun (s.a.v.) insanlık için bir meşale olduğunu defaetle zikretmiştir.¹⁰⁷ Bu sebeple Kur'an-ı Kerim'de Hz. Muhammed'e (s.a.v.) itaat etmekle ilgili pek çok ayet bulunmaktadır.¹⁰⁸ Örneğin Muhammed Suresi 33. ayet-i kerimede “Ey iman

¹⁰³ Mahmut Ayyıldız, “Mahiyet-Keyfiyet Sarkacında Kur'an Mucizesi”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 25/3 (Aralık 2021), 1106.

¹⁰⁴ Mucize ile ilgili detaylı bilgi için bkz: Abdurrahman Ece, *Ebû Nu'aym el-İsfehâni'nin Peygamber Tasavvuru (Delâilu'n Nübüvve Adlı Eseri Çerçevesinde)* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2011)., M. Emin Özafşar, “Hadisçilerin Peygamber Tasavvuru/Anlayışı”, *Diyanet İlmî Dergi* Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) Özel Sayı (2003), 307-330., Erkol, “Hz. Peygamber'in Mu'cizesi Meselesi ve Nübüvvetin İsbatında İnşikak-ı Kamer (Ayın Yarılması) Hadisesi ile İlgili Bir Değerlendirme”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1999), 261-298.

¹⁰⁵ Ömer Mahir Alper, “İtaat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/444.

¹⁰⁶ Âl-i İmrân 3/32.

¹⁰⁷ İmam Suyuti, *Sünnetin İslam'daki Yeri*, çev. Enbiya Yıldırım (Ankara: OTTO, 2018), 7.

¹⁰⁸ en-Nisâ 4/59, el-Mâide 5/92, Âl-i İmrân 3/132 vd.

edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin. Amellerinizi boşa çıkarmayın.” buyrulmaktadır. Bir başka ayet-i kerimede “Ey iman edenler! Size hayat verecek şeylere sizi çağırıldığı zaman, Allah'ın ve Resûlü'nün çağrısına uyun ve bilin ki Allah kişi ile kalbi arasına girer. Yine bilin ki onun huzurunda toplanacaksınız.”¹⁰⁹ buyrulmaktadır.

Hz. Peygamber'e itaat, Allah'a ve ilahi vahye itaattir.¹¹⁰ Kur'an-ı Kerim'de “O, kendi arzusu ile konuşmaz. (Size okuduğu) Kur'an ancak kendisine bildirilen bir vahiydir.”¹¹¹ ayetiyle itaat edilmesi gerekenin beşer olarak bizzat kendi şahsı değil O'nun peygamberlik vazifesi ve tebliğ ettiği din olduğu ifade edilir.

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e itaat genellikle Allah'a itaatten hemen sonra gelmektedir.¹¹² Zira Yüce Yaratıcı'ya itaat O'nun emir ve yasaklarını ileten, bu emirleri hayatına geçirip uygulayan ve insanları Hakk'a davet eden bir Peygamber aracılığıyla gerçekleşir. Bu sebeple Hz. Peygamber'e itaat Allah'a itaat etmek, Hz. Peygamber'e isyan da Allah'a isyan etmek olarak kabul edilir.

1.3. PEYGAMBER TASAVVURLARI

Tasavvur sözlükte “*zihinde canlandırma, tahayyül etme, göz önüne getirme*”¹¹³ anlamlarına gelir. Terim olarak ise “*bir şeyin zihindeki tasarımı ve kavramı*”¹¹⁴ olarak ifade edilir.

Tasavvurların oluşumunda çeşitli faktörler etkilidir. İnsanın fitratı gereği doğuştan getirdiği ve yaşam süresince sonradan edindiği özellikler, karakteri, içinde yaşadığı toplumun sosyo-kültürel yapısı, entelektüel bilgi düzeyi, ekonomik düzeyi ve algılanan obje ile girilen ilişki nasıl bir tasavvura sahip olduğunu belirleyen

¹⁰⁹ el-Enfâl 8/24.

¹¹⁰ en-Nisâ 4/80, Âl-i İmrân 3/31.

¹¹¹ en-Necm 53/3-4.

¹¹² en-Nûr 24/54, en-Nisâ 4/59, et-Tegâbün64/12 vd.

¹¹³ Ferit Devellioğlu, *Tasavvur* (Ankara: Doğu Matbaası, 1970), “Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lügat”, 1240.

¹¹⁴ Mahmut Kaya, “Tasavvur” (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/126.

etkenlerdir.¹¹⁵ Peygamberlere dair tasavvurlar da bu kapsamda değerlendirilebilir. Buradan hareketle Peygamber tasavvuru, belirtmiş olduğumuz etkenler neticesinde bireyin zihninde canlandığı fenomen ile kurmaya çalıştığı ilişki biçimidir.¹¹⁶

Peygamberliğe inanma, onu anlama ve algılama biçimi İslam dininin temel ilkelerindedir.¹¹⁷ Bu ilke, yalnızca ilahi vahyin anlaşılmasını değil, bir insan ve Peygamber olarak Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünnetini anlamayı da belirleyecektir. Kur'an-ı Kerim'in son gönderilen kutsal kitap olduğu, Allah tarafından korunduğu ve hükmünün kıyamete kadar geçerli olduğu¹¹⁸ noktasında ortak bir görüş olmasına rağmen; Peygamber tasavvuru hakkında İslam alemi görüş ayrılıkları yaşamaktadır.¹¹⁹ Nitekim Kur'an-ı Kerim ilk andan itibaren beşerî ve nebevî vasıflı bir Peygamber tasavvuru çizmesine rağmen; insanoğlu kendi hayal ettiği, olmasını istediği peygamberi tasavvur etmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de bütün peygamberlerin hem beşerî hem de nebevî şahsiyetlerinin olduğu belirtilir. Zira peygamberler yüce Allah'ın elçisi olmaları hasebiyle beşer üstü âlemle iletişime geçip vahiy alır, beşer olmaları dolayısıyla da ilahî vahyi insanlara aktarır ve onlara örnek olurlar.¹²⁰

Yüce Allah'ın elçilikle vazifelendirdiği her peygamber gibi Hz. Muhammed de (s.a.v.) bir beşerdir.¹²¹ Nitekim Kur'an-ı Kerim ve siyer kitaplarında¹²² belirtildiği üzere Hz. Muhammed (s.a.v.) Mekke eşrafı tarafından bilinen Kureyş kabilesine

¹¹⁵ Hakan Sari, *Dindar Bireylerin Peygamber Tasavvurlarıyla Dini Tutumları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma (Bursa Örneği)* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 11-13.

¹¹⁶ Ali Ulvi Mehmedoğlu, *Tanrıyı Tasavvur Etmek* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011), 31.

¹¹⁷ Muhammet Aydın, "Kur'an'da Peygamber Tasavvuru", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/15 (2019), 38.

¹¹⁸ el-Hicr 15/9.

¹¹⁹ Aydın, "Kur'an'da Peygamber Tasavvuru", 38.

¹²⁰ Hasan Yenibaş, "Sihhatli Bir Peygamber Tasavvuru Açısından Peygamberimizin Beşeri ve Nebevî Şahsiyeti", *Diyanet İlmî Dergi* 49/3 (2013), 66.

¹²¹ Yenibaş, "Sihhatli Bir Peygamber Tasavvuru Açısından Peygamberimizin Beşeri ve Nebevî Şahsiyeti", 66.

¹²² İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007).

bağlı bir ailede yetim¹²³ olarak dünyaya gelmiştir. Hayatının uzun bir dönemimi Mekke’de¹²⁴ halkının yanında sürdürmüş ve geçimini sağlamak için ticaret yapmıştır. Evlenmiş¹²⁵ ve de baba olmuştur. Halkı gibi¹²⁶ O da (s.a.v.) okuma yazma bilmeyen ümmî¹²⁷ biridir. İnsanlar tarafından el-Emîn olarak kabul edilmiştir. Hayatının başlarında yoksulluk çekmiş, daha sonra Yüce Allah’ın keremiyle zengin bir hayata kavuşmuştur.¹²⁸ Her insan gibi hayatının belirli dönemlerinde sıkıntılar çekmiş belirli dönemlerinde felaha kavuşmuştur. Ve nihayetinde her ölümlü beşer gibi O da (s.a.v.) ruhunu Allah’a teslim etmiştir.¹²⁹

Hz. Muhammed’in (s.a.v.) beşer oluşu ve diğer insanlardan farklı bir beşerî yaşantısının bulunmadığı, halkının da O’nu kendilerinden biri olarak kabul ettiği görülmektedir.¹³⁰ Bu sebeple Hz. Peygamber’in (s.a.v.) vahyi tebliğ etmeye başlamasıyla birlikte bazı çevrelerce tepki gördüğü, kendileri gibi yemek yiyip, çarşılarda dolaşan¹³¹ birinin peygamber olamayacağını açıkça dile getirmişlerdir.

Hâlbuki Hz. Peygamber (s.a.v.) her insan gibi duyguları olan, ihtiyaç sahibi,¹³² gaybı bilmeyen¹³³ ve yaptıklarından sorumlu tutulacak¹³⁴ olan bir kuldür. Yalnız O (s.a.v.), herhangi bir insan da değildir. Hz. Muhammed (s.a.v.) gerek peygamberlik öncesi gerek sonrası ahlakıyla herkese örnek olmuş,¹³⁵ asla cahiliye adetlerine uymamış, insanlar tarafından dürüstlüğü ifade edilmiş benzersiz bir

¹²³ ed-Duhâ 93/6.

¹²⁴ Muhammed 47/13, Âl-i İmrân 3/164.

¹²⁵ el-Ahzâb 33/28/50.

¹²⁶ el-Cuma 62/2.

¹²⁷ el-A’râf 7/157.

¹²⁸ ed-Duhâ 93/8.

¹²⁹ Âl-i İmrân 3/144.

¹³⁰ Bağcı, *Beşer olarak Hz. Peygamber*, 125.

¹³¹ el-Furkân 25/7/20.

¹³² ed-Duhâ 93/8.

¹³³ en-Neml 27/65, Hüd 11/123, en-Nahl 16/77, el-Kehf 18/26, el-Hucurât 49/18.

¹³⁴ el-En’âm 6/164, Âl-i İmrân 3/134.

¹³⁵ el-Ahzâb 33/21.

beşerdir. O'nu (s.a.v.) ayıran en önemli özelliği Yüce Allah'tan vahiy alması¹³⁶ ve yüce dinî tebliğ etmesidir.¹³⁷

Kur'an-ı Kerim'de Peygamber tasavvuru gayet açık ve problemsiz bir şekilde anlatılmasına rağmen; Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatından sonra ilahi vahyin ruhuyla uyuşmayan, gerçekçilikten uzak, beşer üstü, mitolojik peygamber tasavvurları ortaya çıkmıştır.¹³⁸ Bir tarafta Hz. Muhammed'i (s.a.v.) insanî vasıflarının ötesinde, yaptığı her davranışa metafizik bir anlam yükleyerek olağanüstü bir konuma yükseltenler, diğer tarafta ise vahyi tebliğ etme vazifesi dışında herhangi bir vasfının bulunmadığını ileri süren bir peygamber anlayışı İslam dünyasında kendisine iki uç peygamber tasavvuru olarak yer edinmiştir.

1.3.1. Aşırı Yüceltmeci Peygamber Tasavvuru

Tarih boyunca insanların en çok yanlış anladıkları ve istemeden de olsa anlamından saptırdıkları şeyler, aslında en çok değer verdikleri şeylerdir.¹³⁹ Nitekim Kur'an-ı Kerim'in tebliğiyle birlikte bazı Müslümanlar Hz. Muhammed'e (s.a.v.) olan derin sevgi ve bağlılıklarından ötürü, O'nu (s.a.v.) herkesten üstün kılma ve diğer insanlardan farklı bir yerinin olması gerektiği duygusuyla Hz. Peygamber'in (s.a.v.) beşer üstü bir konuma sahip olması gerektiğine inanmışlardır. Öyle ki bu düşünce Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatının ardından O'na (s.a.v.) olan özlemle asırlar boyu devam etmiş ve günümüze kadar taşınmıştır.¹⁴⁰

Bütün peygamberler gibi Hz. Muhammed'in (s.a.v.) de yegâne amacı insanları batıldan uzaklaştırıp, sırat-ı müstakime ulaştırmaktır. O, (s.a.v.) bu görevini layıkıyla yerine getirmiş ve her fani kul gibi bu dünyadan göçüp giderken geride ilahi vahyin yansıması mükemmel bir örneklik bırakmıştır.¹⁴¹

¹³⁶ Âl-i İmrân 3/164.

¹³⁷ el-Mâide 5/99.

¹³⁸ Mehmet Hayri Kırbasoğlu, *Alternatif Hadis Metodolojisi* (Ankara: Kitabiyat, 2004), 338.

¹³⁹ Mustafa İslamoğlu, *Üç Muhammed: İki Tasavvur Bir Gerçek* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2008), 27.

¹⁴⁰ Bağcı, *Beşer olarak Hz. Peygamber*, 245-246.

¹⁴¹ İslamoğlu, *Üç Muhammed: İki Tasavvur Bir Gerçek*, 23.

Hız. Peygamber'in (s.a.v.) ilahî vahiy süresince peygamberlik yaşantısına ve Kur'an-ı Kerim'in deyiimiyle en güzel örnek olma vasfına rağmen; vefatının ardından sahih olmayan bir peygamber tasavvuru ile karşı karşıya kalınmıştır. Hız. Peygamber'in (s.a.v.) müşriklerle bu konuda mücadele ettiği,¹⁴² Müslümanları hayattayken kendisini aşırı övmemeleri için özellikle uyardığı¹⁴³ halde Hız. Muhammed'in (s.a.v.) kendisi ve temsil ettiği Peygamberlik kurumu maalesef ki yanlış anlaşılmanın merkezi haline gelmiş ve Hız. Muhammed'i (s.a.v.) insanî vasfından ayırıp O'nun beşer üstü bir karaktere sahip olduğunu gösteren rivayetler aşırı yüceltme yaklaşımının esasını oluşturmuştur.

Kur'an-ı Kerim ve sahih hadislerde Hız. Peygamber'i (s.a.v.) beşer üstü gösteren herhangi bir rivayet bulunmamasına rağmen; aşırı yüceltme anlayışı inşa eden pek çok rivayet, çeşitli kaynaklarda yerini almıştır. Örneğin; Hız. Peygamber'in (s.a.v.) "sünetli doğması, terinin misk gibi kokması, idrarının ve kanının şifa olması, cinsel gücü, gölgesinin olmaması, tükürüğünün şifa olması"¹⁴⁴ gibi pek çok rivayet aşırı yüceltme tasavvura örnek olarak gösterilebilir.

Bu tür rivayetler Hız. Muhammed'in (s.a.v.) elçi olarak görevlendirilmesindeki hikmet ve değeri amacından saptırmakla birlikte, örnek alınamayacak bir Peygamber portresi çizmektedir. Zira O'nu, (s.a.v.) her adımda mucize gösteren, doğüstü bir yaşam süren pozisyonda değerlendirmek İslam'ın ruhuna uymadığı gibi, Hız. Peygamber'in (s.a.v.) gerek dinî davranışlarının gerekse beşerî imajının Müslümanlar için uygulanabilirliğini de ortadan kaldırmaktadır.

1.3.2. İndirgemeci Peygamber Tasavvuru

İslam dininin bazı müntesipleri tarihi süreç içerisinde Hız. Peygamber'i (s.a.v.) bir yandan aşırı yücelterek O'nu (s.a.v.) mitolojik bir şahsiyet haline getirirken, bazıları da Hız. Peygamber'in (s.a.v.) vahyi tebliğ etme dışında herhangi bir fonksiyonunun olmadığını ifade eden indirgemeci bir yaklaşım tarzını sergilemişlerdir.

¹⁴² el-İsrâ 17/90-95.

¹⁴³ Buḥârî, *el-Câmi 'u 'ş-şahîḥ* Ahādîsu'l-enbiyâ', 48.

¹⁴⁴ Bağcı, *Beşer olarak Hız. Peygamber*, 245 vd.

İndirgeme, bütün unsurları ile beraber anlamlı olan bütünün, parçalara indirgenmesi işlemidir.¹⁴⁵ Bu bir manada bir şeyi kendisi olmaktan yoksun bırakmaktır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kutsal vazifesini sadece ilahi vahyi duyurmakla sınırlandırmak, O'nu (s.a.v.) peygamberliğin gerçek amacından uzaklaştırmakla eş değerdir.

İndirgemeci peygamber tasavvuruna göre; Hz. Muhammed (s.a.v.) herhangi bir elçi gibi aldığı mesajı ileten bir postacı konumundadır. O'nun (s.a.v.) tek vazifesi ilahî dinin kaidelerini insanlığa duyurmaktır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vahye yaklaşımı, ilahî vahyi nasıl anladığı ve hayatına geçirip nasıl uyguladığının bir kıymeti yoktur.¹⁴⁶

Hâlbuki gerek bütün peygamberler gerekse Hz. Muhammed (s.a.v.), salt bir iletişim aracı ya da robot değildirler. Onlar vahyin ilk muhatabı, ilk anlayanı ve ilk uygulayıcısıdır. Üstelik ilahî vahyin kaynağıyla iletişime geçebilen mümtaz şahsiyetlerdir. Bununla birlikte peygamberlerin dinî inşa etme gibi temel bir misyonları da vardır. Onlar, öncelikle Yüce Allah'tan aldıkları ilahî vahye mutlak manada bağlıdırlar. Tebliğ ettikleri dinin ilahi kaidelerine önce kendileri inanır, ardından yüce Allah'ın emir ve yasaklarını hayatlarına yansıtarak inananlara örnek olurlar. Nitekim Ahzap Suresinin "*İçinizden Allah'ın lütfuna ve ahiret gününe umut bağlayanlar, Allah'ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki, Resûlullah'ta güzel bir örneklik vardır.*" şeklindeki 21. ayeti, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ümmeti için örneklik teşkil ettiğini açıkça ifade etmektedir.

Hz. Muhammed (s.a.v.), her insan gibi bir beşerdir lakin aynı zamanda Yüce Allah'ın seçkin bir elçisi ve âlemlere rahmet olarak¹⁴⁷ göndermiş olduğu bir peygamberidir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim'in bir aynası olması ve de Kuranî bir yaşam sürdürmesi, Müslümanlar için İslam dininin hayata nasıl yansıtılacağına en büyük karinesidir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dinî uygulayış şekli

¹⁴⁵ İslamoğlu, *Üç Muhammed: İki Tasavvur Bir Gerçek*, 147.

¹⁴⁶ İslamoğlu, *Üç Muhammed: İki Tasavvur Bir Gerçek*, 154.

¹⁴⁷ el-Enbiyâ 21/107.

olan sünnet-i seniyyesi olmadan İslami bir yaşam düşünülemez. Zira Hz. Muhammed (s.a.v.), Allah'ın vahyini yaşama bağlayan ana bir damar gibidir.¹⁴⁸ Bu sebeple Yüce Allah ilahi vahyinde Hz. Peygamber'e (s.a.v.) uyulması¹⁴⁹ ve de O'nun örnek alınması gerektiğini¹⁵⁰ sık sık tekrar etmiştir.

Yüce Allah'ın insanlığın kurtuluşu için seçmiş olduğu peygamberinin dini yaşama ve yaşanmasına imkân sağlama fonksiyonunun aksine, indirgemeci yaklaşım nübüvvet makamını yok sayan bir zihniyettir. Bu yaklaşıma göre Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vahyi nasıl anladığının ve de nasıl yaşayıp inananlara örnek olduğunun bir kıymeti yoktur. Zira indirgemeci tasavvuru benimseyenlere göre, önemli olan sadece vahiydir ve o da insanlara ulaşmıştır. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in vahyi yaşayış şekli olan sünnetine ihtiyaç yoktur.

Aşırı yüceltmeci ve indirgemeci tasavvurlar birbirlerinin zıt kavramları gibi görünseler de İslam dinine ve peygamberlik makamına zararları noktasında aynı etkiye sahiptirler. Biri Hz. Peygamber'i (s.a.v.) beşer olma hasletinden çıkarıp örnek alınamayacak bir şahsiyete bürürken; diğeri O'nu (s.a.v.) herhangi bir iletişim aracı olarak kabul ederek peygamberlik vasfını yok sayar. Bu sebeple her iki tasavvur da Hz. Peygamber'i (s.a.v.) hayattan dışlayan bir anlama problemidir.

1.4. İSLAM DİNİNDE HADİS VE SÜNNET

Hz. Peygamber'in dindeki konumu söz konusu olduğunda onun beşerî ve nebevi yönüne dair konuların yanı sıra peygamberle bağlantılı olarak karşımıza çıkan iki önemli husus söz konusudur. Bunlardan ilki peygamberin hadisi ikincisi ise onun sünnetidir. Bu nedenle çalışmamızın bu başlığı altında İslam dininde hadis ve sünnetin yeri ve önemine yer vereceğiz.

¹⁴⁸ İslamoğlu, *Üç Muhammed: İki Tasavvur Bir Gerçek*, 179.

¹⁴⁹ en-Nisâ 4/59, el-Mâide 5/92, Âl-i İmrân 3/132.

¹⁵⁰ el-Ahzâb 33/21.

Sözlükte “*gidilecek yol*,¹⁵¹ *davranış, adet*¹⁵²” anlamına gelen sünnet kelimesinin terim anlamı Hz. Peygamber’in (s.a.v.) “*hayatında takip ettiği yol, hareket tarzı, yaşayış şekli*”¹⁵³ olarak adlandırılır. Başka bir tanımda ise; “*Şer’i bir hüküm ifade etsin ya da etmesin Hz. Peygamber’in (s.a.v.) bütün sözleri, fiilleri, takrirleri, onun hayatına dair bilgiler*”¹⁵⁴ sünnet olarak ifade edilir. İlahî vahiyden önce genel bir ifade olarak kullanılan sünnet kavramı İslam dini ile birlikte yalnızca Hz. Peygamber’in (s.a.v.) davranışları için kullanılmıştır.¹⁵⁵

Yine sözlükte “söz, haber, eskinin zıddı yeni”¹⁵⁶ anlamına gelen hadis kelimesinin terim anlamı ise Hz. Muhammed’e (s.a.v.) nisbet edilen söz, fiil ve takrirler şeklinde tanımlanmaktadır. Bu anlamda hadis, Hz. Peygamber’in söz, fiil ve takrirlerinin sözlü olarak aktarımı şeklinde ifade edilebilir.¹⁵⁷

Rahman ve Rahim olan Allah, kullarının her iki dünyada da mutluluğunu istemektedir. Bu sebeple Yüce Allah ilk insan Hz. Adem’den (a.s.) itibaren kullarıyla irtibat kurmak ve kullarının kendisine ibadet etmesini sağlamak için yine onların arasından elçiler görevlendirmiştir. Zira insanoğlu her ne kadar akıl ve irade gibi üstün bir yetiye sahip olsa da fitratı gereği ilahî vahye doğrudan muhatap olacak bir yapıya sahip değildir.¹⁵⁸

İnsanlara ilahî kelimadan haber verip Allah’ın emir ve yasaklarını bildirecek, gerektiğinde vahyi açıklayıp insanları aydınlatacak, ilahî emri uygulayıp insanlara yaşantısıyla örnek olacak olan peygamberler dinin baş aktörlerdir. Zira Peygamberler

¹⁵¹ Talat Koçyiğit, *Hadis Usulü* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006), 1.

¹⁵² Mehmet Said Hatipoğlu, *Hadis Tedkikleri* (Ankara: OTTO, 2009), 157.

¹⁵³ Aydın, *Hadis İstihlaları Sözlüğü*, 284.

¹⁵⁴ Mehmet Hayri Kırbaçoğlu, *İslam Düşüncesinde Sünnet: Eleştirel Bir Yaklaşım* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018), 57.

¹⁵⁵ Mehmet Bilen, *Din Görevlilerinin Hadis Bilgisi* (Diyarbakır: Şarkiyat Bilim ve Hikmet Vakfı Yayınları, 2021), 24.

¹⁵⁶ Koçyiğit, *Hadis Usulü*, 10.

¹⁵⁷ Bağcı, *Hadis Tarihi ve Metodolojisi*, 20.

¹⁵⁸ İmam Nevevi, *Riyazü’s Salihin*, çev. Yaşar Kandemir vd. (İstanbul: Erkam Yayınları, 1997), Cilt 1, 16.

yüce Allah'ın iradesini yeryüzüne taşıyan, o iradenin gereğini en güzel şekilde yaşayıp örnek olan üstün ahlaklı kişilerdir.¹⁵⁹

İlahî kelamını vahyeden, dinî kemale erdiren¹⁶⁰ yüce Allah'tır. Lakin İslam dininin insanlarda vücut bulmasına vesile olan Hz. Muhammed (s.a.v.) ve O'nun Kur'an'ın aynası olan yaşantısı yani sünnetidir. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünnetinin İslam dinindeki yerini anlamak için Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dindeki yerini anlamak gerekir.¹⁶¹

Vahyin ilk muhatabı Hz. Muhammed (s.a.v.) yirmi üç yıllık peygamberlik süresince Yüce Allah'ın ilahi kelamına tamamıyla uygun davranmış ve bu davranışı sebebiyle de Kuran-ı Kerim'de insanlık için üsve-i hasene¹⁶² olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Necm suresi 3. ve 4. ayet-i kerimede Hz. Peygamber'in hevasından (kişisel arzularına göre) konuşmadığı, O'nun sadece Allah'ın vahyini bildirdiği buyrulmuştur. Bununla birlikte mü'minlerin annesi Hz. Aişe'nin (r.a.) aktarımıyla elimize ulaşan rivayette de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yaşantısının vahiy dışına çıkmadığını ve O'nun yaşayan Kur'an olduğu ifade edilmektedir.¹⁶³

Yüce Allah, kendisine itaatle birlikte peygamberlere itaati de imanın bir gereği saymıştır. Zira Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayette Allah'a itaatle birlikte Resûl'e itaat de zikredilmiş¹⁶⁴ ve hidayetin ancak Hz. Peygamber'e uymakla gerçekleşeceği ifade edilmiştir. Nisa suresi 80. ayet-i kerimede “Kim peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse, (bilsin ki) biz seni onlara bekçi göndermedik.” buyrulmuştur.

Aynı şekilde Hz. Peygamber de (s.a.v.) kendisine uyulması ve sünnetinin terkedilmemesi hususunda şöyle buyurmuştur: “Kim benim sünnetimden yüz

¹⁵⁹ Raşit Küçük, “Hz. Peygamber'in Örneğinde İnsan Onuru” (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013), 21.

¹⁶⁰ el-Mâide 5/3.

¹⁶¹ Aydın, “Kur'an'da Peygamber Tasavvuru”, 49.

¹⁶² el-Ahzâb 33/21.

¹⁶³ Müslim, *el-Câmiu's-sahih* Salat, 139; Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi es-Sicistani Ebû Dâvud, *Sünenü Ebî Dâvûd*, thk. Şuayb Arnavut - Muhammed Kamîl Karabelli (Şam: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemîyye, 2009) Tatavvu', 26.

¹⁶⁴ Âl-i İmrân 3/32/132, en-Nisâ 4/13/59.

çevirirse benden değildir.”¹⁶⁵ Bir başka hadis-i şerifte ise; “Dinin yok olup gitmesinin başlangıcı sünnetin terkedilmesi ile olacaktır. İpin büküm büküm çözümlenerek yok olması gibi din de sünnetin birer birer terkedilmesiyle yok olup gider.”¹⁶⁶

Bir Müslüman için Hz. Peygamber’in (s.a.v.) sünneti bütün yönleriyle önem ifade eder. Yalnız Hz. Muhammed’in (s.a.v.) her sünnetinin bağlayıcı bir hükme sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Hz. Muhammed’in (s.a.v.) belirli bir toplum içinde yaşayan bir beşer olması sebebiyle insanî ve kültürel davranışlarını zarurî/yapılması gereken sünnet kapsamında değerlendirmek İslam dinini ulvî gayesinden uzaklaştıracaktır. Bu yüzden Hz. Peygamber’in (s.a.v.) hangi sünnetinin dinî bir amaç taşıdığı ya da hangi davranışının insanî bir adet olduğu ortaya konulursa doğru bir İslami sünnet anlayışına kavuşulur.¹⁶⁷

Yüce Allah’ın ilahî kelâmının uygulanış biçimi olan Hz. Peygamber’in (s.a.v.) söz ve davranışlarının, Kur’an-sünnet bütünlüğü içerisinde değerlendirilmesi gerekir.¹⁶⁸ Aksi takdirde uç tasavvur sahiplerinin yaptığı hatalara düşülür ve Hz. Peygamber ilahî yaşamdan koparılır. Bu sebeple İslam dininin müntesipleri dinin iki temel kaynağının olduğunu kabul etmişler ve bunların yüce kitabımız Kur’an-ı Kerim ve Hz. Muhammed’in (s.a.v.) sünneti olduğunu ifade etmişlerdir. Buna delil olarak da Hz. Peygamber’in (s.a.v.) veda hutbesinde Müslümanlara hitap ederken Yüce Yaratıcı’nın kitabı ve kendi sünnetine uyulduğu müddetçe insanların sapıtıp Hakk’tan uzaklaşmayacağını ifade etmesi¹⁶⁹ gösterilmiştir. Dolayısıyla dinin iki temel kaynağından biri olarak kabul edilen sünnet ve onun ifade ediliş şekli olan hadis, vahyi destekleyici ve vahyin hayata geçirilmiş şeklidir. Bundan ötürü sünnete

¹⁶⁵ Buḥârî, *el-Câmi’u’s-şahîh* Nikah, 1.

¹⁶⁶ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdırrahman Dârimî, *Sünen-i Darimi*, thk. Hüseyin Selim Esed (Riyâd: Dâru’l-Muğni, 2000) Mukaddime, 16.

¹⁶⁷ Bilen, *Din Görevlilerinin Hadis Bilgisi*, 27.

¹⁶⁸ Selçuk Coşkun, *Hadise Bütüncül Bakış* (İstanbul: M. Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları, 2011), 367.

¹⁶⁹ Ebû ‘Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî Mâlik b. Enes, *el-Muvaṭṭa’* (*Rivâyetu Ebî Muş’ab*), thk. Beşşâr ‘Avvâd Ma’rûf, Maḥmûd Ḥalîl (Beyrut: Mu’essesetu’r-Risâle, 1412) el-Câmi’ 8

uygun davrandığımız ve içeriğiyle amel ettiğimiz takdirde Yüce Allah'ın kelamıyla amel etmiş oluruz.¹⁷⁰

Kur'an-ı Kerim'i en iyi anlayan, ilahi kelamdaki maksadın ne olduğunu en iyi bilen Hz. Peygamber'in (s.a.v.) davranışları kadar sözleri de Müslümanlar için büyük önem taşır.¹⁷¹ Bu sebeple Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadislerine ilk andan itibaren gerekli özen verilmiş ve sonraki nesillere sahih bir şekilde ulaştırmak için büyük çabalar gösterilmiştir.¹⁷²

Bütün bu çabalara rağmen hicri birinci asırdan itibaren Hz. Muhammed (s.a.v.) adına hadis uydurma faaliyetleri ortaya çıkmış ve bu süreç hızla yayılmıştır. Hz. Peygamber'den (s.a.v.) bizlere miras kalan kıymetli sözleri olan hadisler, pek çok fikri ayrışmanın ilk basamağını oluşturmuştur. Öyle ki İslam dünyasında en fazla tartışmaya sebep olan hadislerin, hangilerinin gerçekten Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ait olduğu noktasında ortak bir görüş ileri sürülemediği.¹⁷³

Bütün bu tartışmalar devam ederken İslam dininin çoğu müntesibi bazen bilinçli bazen bilmeyerek Hz. Muhammed (s.a.v.) adına söylenen her rivayeti hadis olarak kabul etmişlerdir. Bu durum Hz. Peygamber'i (s.a.v.) ve getirmiş olduğu ilahî vahyi doğru anlamının önünde büyük bir engel teşkil etmektedir.

Tüm bunlar birlikte düşünüldüğünde, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ilahî kelamın insanlara ulaşması noktasında bir iletişim kaynağı olduğu söylenebilir. Bir iletişim kanalı olan Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sahip olduğu özellikler ve üstlenmiş olduğu görevlerin çerçevesi O'nun insanlara aktarmakla görevli olduğu Kur'an-ı Kerim'de açık bir şekilde ifade edilmiştir.

Kur'an-Kerim'de Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ve O'nun görevlerine dair bir profil çizilmesine rağmen süreç içerisinde insanların Hz. Peygamber'e (s.a.v.) dair

¹⁷⁰ Muhammed Ebu Zehv, *Hadis ve Hadisçiler*, çev. Selman Başaran - M. Ali Sönmez (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007), 42.

¹⁷¹ Yaşar Kandemir, "Hadis" (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/28.

¹⁷² Mehmet Bilen, *İbn Hacer'in Buhari Savunusu* (Ankara: Ankara Okulu, 2013), 7.

¹⁷³ Mehmet Hayri Kırbaçoğlu, *İslam Düşüncesinde Hadis Metodolojisi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006), 12.

tasavvurları değişkenlik gösterebilmiştir. Bu değişkenliğin niteliğine bakıldığında bir taraftan Hz. Peygamber'e (s.a.v.) dair aşırı yüceltmeci bir tasavvur söz konusu iken diğer taraftan ise İndirgemeci bir tasavvurun olduğu görölmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) ile ilintili olarak Hadis ve Sünnet algısı da bir diğer önemli konu olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte çalışmamızın ikinci bölümünde hem ilgili Hz. Peygamber'e (s.a.v.) dair hem onunla bağlantılı olarak hadis ve sünnete dair nasıl bir algının olduğunu tespit etmeye çalışacağız.



İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmamızın uygulamalı kısmını oluşturan bu bölümde katılımcıların genel özelliklerine dair bilgiler verildikten sonra üç genel başlık altında katılımcıların tutumlarına dair betimsel veriler sunulacaktır. İlk genel başlık altında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) nebevî ve beşerî yönlerine dair algıların yanı sıra Hz. Peygamber (s.a.v.) özelinde yürütülen bazı tartışmalı konulara dair katılımcıların algıları tespit edilecektir.

İkinci başlık altında katılımcıların nasıl bir Sünnet algısına; üçüncü başlık altında ise katılımcıların nasıl bir Hadis algısına sahip oldukları betimlenmeye çalışılacaktır.

2.1. KATILIMCI PROFİLİNE DAİR BULGULAR

Katılımcıların demografik durumları onların Hz. Peygamber (s.a.v.), hadis ve sünnet algılarının farklılık arz etmesi noktasında önemli bir referans noktası olabileceği için ilk etapta katılımcı profiline dair bulgulara yer verilecektir. Katılımcılara ait bu bilgilerin bilinmesi bir taraftan araştırmaya katılan kitleyi tanımamıza olanak sağlayacak diğer taraftan Hz. Peygamber (s.a.v.), hadis ve sünnet algısı ile söz konusu bağımsız değişkenler açısından anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını tespit etmeye olanak sağlayacaktır. Tüm bunlar daha sağlıklı analizler yapmamıza olanak sağlayacaktır.

Tablo 1: Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Erkek	154	31,1
Kadın	341	68,9
Toplam	495	100,0

Katılımcıların cinsiyet dağılımlarına bakıldığında %68,9'u kadınlardan; %31,1'i ise erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Örneklemin üçte ikilik kesiminin kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Bu durum, araştırma evreni içerisinde kadın öğrencilerin oranının erkek öğrenci oranından fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 2: Katılımcıların Eğitim Aldıkları Fakülteleere Göre Dağılımı

Fakülte	N	%
Eğitim Fakültesi	149	30,1
Fen-Edebiyat Fakültesi	69	13,9
İlahiyat Fakültesi	180	36,4
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	5	1,0
Mühendislik Fakültesi	9	1,8
Veterinerlik Fakültesi	10	2,0
Ziraat Fakültesi	40	8,1
Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi	21	4,2
Sağlık Bilimleri Fakültesi	12	2,4
Toplam	495	100,0

Anket, üniversite öğrencilerinin Peygamber tasavvurlarının sağlıklı bir şekilde anlaşılabilmesi için farklı fakültelerde eğitim gören öğrencilere uygulanmıştır. Katılımcıların fakülte dağılımlarına bakıldığında İlahiyat Fakültesi (36,4), Eğitim Fakültesi (30,1) ve Fen- Edebiyat Fakültesi (13,9) öğrencilerinin

ankete daha fazla katılım gösterdikleri ifade edilebilir. Bunları sırasıyla Ziraat Fakültesi (8,1), Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi (4,2), Sağlık Bilimleri Fakültesi (2,4), Veterinerlik Fakültesi (2,0), Mühendislik Fakültesi (1,8) ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (1,0) izlemiştir.

Tablo 3: Din Eğitimi Alma Durumu

Din Eğitimi Alma Durumu (Okuldaki Din Kültürü Dersi Dışında)	N	%
Evet	230	46,5
Hayır	265	53,5
Toplam	495	100,0

Din eğitimi alıp almama durumlarının Peygamber tasavvuru üzerinde etkisi olabileceğini düşünerek, katılımcılara herhangi bir din eğitimi geçmişlerinin olup olmadığını tespit etmek için sorduğumuz “Okuldaki Din kültürü dersleri dışında herhangi bir din eğitimi aldınız mı?” sorusuna katılımcıların %53,5’i hayır cevabını verirken %46,5’i ise evet cevabını vermiştir.

Tablo 4: Dinî Bilginin Kaynağına Dair Dağılım

Dinî Bilginizin Kaynağı Nedir?	N	%
Araştırmalarım	203	41,0
Ailem	175	35,4
İlahiyatçılar	56	11,3
Diyanet	31	6,3
Bağlı Olduğum Dinî Grup	30	6,1
Toplam	495	100,0

Katılımcıların dinî bilgi açısından beslendiklerin kaynakların sahip olduğu karakter, onların peygamber algısının şekillenmesinde önemli bir referans kaynağı olabilir. Bu nedenle katılımcılara dinî bilgilerinin kaynağının ne olduğunu sorduğumuzda katılımcıların %41'i bireysel araştırmaların cevabını verirken, %35,4'ü ise ailem cevabını vermiştir. Bunları sırasıyla % 11,3 ile İlahiyatçılar, % 6,3 ile Diyanet ve %6,1 ile bağlı olunan dinî grup/cemaat takip etmiştir. Katılımcıların üniversite öğrencileri olması dolayısıyla edindikleri dinî bilgileri araştırmaya ilgi duymaları sağlıklı bir yaklaşımdır. Bunun yanı sıra ailenin dinî bilgiler konusunda katılımcılara kaynaklık etmesi, ilk eğitim yeri olan ailenin din algısındaki önemini göstermektedir.

2.2. KATILIMCILARIN DİNE KARŞI TUTUMLARI

Bu başlık altında araştırmamıza katılan bireylerin dine karşı tutumuna dair verileri irdeleneceğiz. Söz konusu veriler, hem katılımcı profilini daha iyi tanımamızı sağlayacak hem de bu bölümün sonunda dine karşı tutumlar ile Peygamber, hadis ve sünnet algısı arasında anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını tespit etmemize yarayacak analizler yapmamıza imkan verecektir.

Tablo 5: Dindarlık Düzeylerine Göre Dağılım

Kendinizi Dindarlık Açısından Nasıl Tanımlarsınız	N	%
Hiç Dindar Değilim	10	2,0
Dindar Değilim	78	15,8
Dindarım	389	78,6
Çok Dindarım	18	3,6
Toplam	495	100,0

Katılımcıların kendilerini dindarlık açısından nasıl tanımladıklarını tespit etmeye yönelik sorduğumuz soruya, katılımcıların %78,6'sının kendisini dindar olarak tanımladığı tespit edilmiştir. Dindar değilim diyenlerin oranı %15,8 iken, çok dindarım diyenlerin oranı %3,6 olmuştur. Katılımcılardan %2'si ise kendisini hiç dindar değilim diye tanımlamışlardır.

Tablo 6: Katılımcıların Namaz Kılma Sıklıklarına Göre Dağılımı

Namaz kılma sıklığı	N	%
Hiç Kılmam	25	5,1
Nadiren Kılarım	48	9,7
Ara Sıra Kılarım	112	22,6
Beş Vakit Namazımı Kılarım	310	62,6
Toplam	495	100,0

Katılımcıların dindarlık düzeylerinin yansıma alanlarından birisi de dinin ibadet boyutudur. Bu ibadetler içerisinde namaz ön planda bulunmaktadır. Katılımcıların namaz kılma sıklıklarına baktığımızda %62,6'lık bir kesimin beş vakit namazını kıldığı görülmektedir. Ara sıra kılanların oranı %22,6 iken nadiren kılanlar %9,7, hiç kılmayanlar ise %5,1 olmuştur.

Edinilen verilere bakıldığında beş vakit namazını kılanların oranı (62,6) hayatın koşturmacası içerisinde özel bir zaman ayırma gerektiren namaz ibadetinin katılımcılar için önem arz ettiğini göstermektedir.

Tablo 7: Dinin Gerekliliğine Dair Tutumların Dağılımı

Dinin Gerekli Olduğuna İnanıyorum.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	22	4,4
Katılmıyorum	10	2,0
Kararsızım	6	1,2
Katılıyorum	59	11,9
Kesinlikle Katılıyorum	398	80,4
Toplam	495	100,0

Katılımcıların dine karşı tutumlarını tespit etmek adına yönelttiğimiz “dinin gerekli olduğuna inanıyorum” şeklindeki önermeye katılımcıların %80,4’ü kesinlikle katılıyorum, %11,9’u da katılıyorum diyerek toplam %92,3’ü dinin insan yaşamında

gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Dinin gereksiz olduğunu belirtenlerin toplam oranı ise %6,4 olmuştur. %1,2'lik kesim ise kararsız olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 8: Katılımcıların Dinî Duygulanım Düzeylerine Göre Dağılım

Ezan, dua, ayet ve hadis gibi dinî okumaları dinlediğimde duygulanırım.	N	%
Hiç Duygulanmam	18	3,6
Duygulanmam	19	3,8
Bazen Duygulanırım	177	35,8
Duygulanırım	89	18,0
Çok Duygulanırım	192	38,8
Toplam	495	100,0

Dinin bireysel yansımalarından bir tanesi de duygu boyutunda cereyan etmektedir. Kişinin dinî metinlerle ilişki içerisinde olması onun duygusal yönüne etki edebilmektedir. Dolayısıyla dinî duygulanımın yaşanma düzeyi, bireyin dindarlığı noktasında önemli bir gösterge olabilmektedir. Katılımcıların dinî duygulanım düzeyini tespit etmek için yönelttiğimiz “ezan, dua, ayet ve hadis gibi dinî okumaları dinlediğimde duygulanırım.” şeklindeki önermeye katılımcıların % 38,8'i çok duygulanırım; %18'i ise duygulanırım cevabını vermiştir. Katılımcıların %35,8'i bazen duygulanırım cevabını verirken; %7,4'lük kesim ise duygulanmam ve hiç duygulanmam cevabını vermiştir.

Tablo 9: Dinî Ritüellere Katılımdan Duyulan Zevk

Dinî ritüellere katıldığında zevk alırım.	N	%
Hiç zevk almam	13	2,6
Zevk almam	32	6,5
Bazen zevk alırım	179	36,2
Zevk alırım	108	21,8
Çok zevk alırım	163	32,9
Toplam	495	100,0

Dinî tecrübenin yansıma alanlarından bir tanesi de dinî ritüellere katılma neticesinde ortaya çıkmaktadır. Dini ritüellerden namaz, mevlid, tesbihat, zikir, toplu dua gibi uygulamalar kastedilmektedir. Buradan hareketle “Dinî ritüellere katıldığında zevk alırım” şeklindeki önermeye katılımcıların %54,7’si zevk alırım ve çok zevk alırım diyerek olumlu yaklaşmışlardır. %36,2’lik kesim ritüellere katılmaktan bazen zevk aldığını belirtirken; hiç zevk almam ve zevk almam diyenler ise toplam %9,1 olmuştur.

Tablo 10: Katılımcıların Hayatlarını Düzenlemede Dine Dikkat Etme Düzeyleri

Yaşantının dinî değerlere uygun olup olmadığına dikkat ederim.	N	%
Hiç dikkat etmem	14	2,8
Dikkat etmem	31	6,3
Bazen dikkat ederim	215	43,4
Dikkat ederim	121	24,4
Çok Dikkat ederim	114	23,0
Toplam	495	100,0

Katılımcıların kendi yaşantılarını şekillendirme sürecinde dinî değerlere ne düzeyde uyduklarını tespit etmek için yönelttiğimiz önermeye katılımcıların neredeyse yarısı (%43,4) bu hususa bazen dikkat ettiklerini belirtmiştir. Katılımcıların % 24,4 kendi yaşantısında dinî değerlere uygunluğa dikkat ettiğini belirtirken; %23’ü bu hususa çok dikkat ettiğini belirtmiştir. Dikkat etmem diyenlerin oranı %6,3; hiç dikkat etmem diyenlerin oranı ise %2,3 olmuştur.

Bu ölçekten hareketle üniversite öğrencilerinin dinî değerleri kendilerine referans edindiklerini söyleyebiliriz.

Tablo 11: Dinî Gereklilikleri Yerine Getirme Düzeylerine Göre Dağılımı

İnanıldığı dinin gereklerini yerine getirmeye çalışırım.	N	%
Hiç Yerine Getirmem	10	2,0
Yerine Getirmem	17	3,4
Kısmen	231	46,7
Yerine Getiririm	97	19,6
Her Zaman Yerine Getiririm	140	28,3
Toplam	495	100,0

Katılımcıların dinin gerekliklerini yerine getirme durumuna baktığımızda %46,7'si kısmen cevabını verirken, %28,3'ü her zaman; %19,6'sı yerine getiririm cevabını vermiştir. Katılımcıların toplam %5,4'ü ise olumsuz cevap vermiştir.

Bir önceki soruyla beraber değerlendirdiğimizde katılımcıların dinî değerleri önemsemeleriyle bunu hayata geçirmeleri konusunda paralellik olduğu görülmektedir.

Tablo 12: Karar Alma Süreçlerinde Dinin Kriter Olarak Kabul Edilmesine Dair Dağılım

Karar alma süreçlerinde din benim için önemli bir kriterdir.	N	%
Hiç Önemli Değildir	11	2,2
Önemli Değildir	32	6,5
Bazen Önemlidir	186	37,6
Önemlidir	83	16,8
Her zaman önemlidir	183	37,0
Toplam	495	100,0

Dinin katılımcıların karar alma süreçlerindeki etkisini tespit etmek için yönelttiğimiz “Karar alma süreçlerinde din benim için önemli bir kriterdir.” şeklindeki önermeye katılımcıların %53,8'i önemlidir ve her zaman önemlidir

cevabını verirken % 37,6'sı dinin bazen önemli bir kriter olduğunu belirtmiştir. %8,7'lik bir kesim ise bu süreçte dinin kendisi için bir kriter olmadığını belirtmiştir.

Edinilen verilere göre katılımcılar arasında dinin kısmen ya da tamamen karar alma süreçlerinde etkili olduğu görülmektedir. Dinin karar alma süreçlerinde referans noktası olmadığını ifade edenlerin oranının düşük olması, dinin üniversite öğrencilerinin karar verme süreçlerinde etkili olduğunu göstermektedir.

2.3. PEYGAMBER ALGISINA YÖNELİK TUTUMLAR

2.3.1. Peygamber'in Nebvî Yönüne Dair Tutumlar

Hz. Peygamber'e yönelik algıyı tespit etmeye çalışırken üzerinde durduğumuz ilk husus katılımcıların Hz. Muhammed'in nebevî yani peygamberlik yönüne dair nasıl bir algıya sahip olduklarıdır. Bu kapsamda yönelttiğimiz önermelere katılımcıların verdikleri cevaplara dair veriler aşağıdaki gibidir:

Tablo 13: Peygamber'in Sünnetine Uymaya Verilen Öneme Dair Dağılım

Peygamber'e ve sünnetine uymak, Allah'ın emir ve yasaklarına uymaktır.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	12	2,4
Katılmıyorum	21	4,2
Kararsızım	142	28,7
Katılıyorum	42	8,5
Kesinlikle Katılıyorum	278	56,2
Toplam	495	100,0

Katılımcıların Allah'ın emir ve yasaklarına uyma ile Hz. Peygamber (s.a.v.) ve onun hadisine uyma arasındaki ilişkiye yönelik tutumlarını tespit etmek için "Peygamber'e ve sünnetine uymak, Allah'ın emir ve yasaklarına uymaktır." şeklinde bir önerme sunduk. Söz konusu önermeye katılımcıların %56,2'si kesinlikle katılıyorum cevabını verirken %25,7'si ise kararsızım cevabını vermiştir. Geriye kalan katılımcılardan % 8,5'i katılıyorum, %4,2'si katılmıyorum ve %2,4'ü ise kesinlikle katılmadıklarını belirtmiştir.

Bu veriler göz önüne alındığında katılımcıların %64.7'sinin Hz. Peygamber (s.a.v.) ve onun ilahî vahyin yansıması olan sünnetine itaatın, Allah'ın emir ve yasaklarına itaat etmek anlamına geldiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 14: Hz. Peygamber'in Söz ve Davranışlarının Kur'an'a Göreliğine Dair Tutumların Dağılımı

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) tüm söz ve davranışları Kur'an'a göreler.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	10	2,0
Katılmıyorum	27	5,5
Kararsızım	156	31,5
Katılıyorum	58	11,7
Kesinlikle Katılıyorum	244	49,3
Toplam	495	100,0

Katılımcıların Hz. Peygamber (s.a.v.) algısını tespit etmeye çalıştığımız bir diğer alan da Hz. Peygamber'in (s.a.v.) söz ve davranışlarının Kur'an-ı Kerim ile uyumluluğu konusundaki tutumdur. "Hz. Peygamber'in (s.a.v.) tüm söz ve davranışları Kur'an'a göreler." önermesine katılımcıların %49.3'ü'ni kesinlikle katılıyorum, % 11,7'si de katılıyorum cevabı vermiştir. %31,5'lik kesim bu konuda kararsız olduğunu belirtirken toplam %7,5'i ise katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabı vermiştir.

Elde edilen veriler ışığında katılımcıların önemli bir kısmının (%61) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Kur'an'a aykırı bir söz söylemediğini, onun bütün söz ve davranışlarının ilahi vahye uygun olduğuna inandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 15: Hz. Peygamber’in mucizelerine Dair Tutumların Dağılımı

Hz. Peygamber belli durumlarda mucizeler göstermiştir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	10	2,0
Katılmıyorum	12	2,4
Kararsızım	150	30,3
Katılıyorum	27	5,5
Kesinlikle Katılıyorum	296	59,8
Toplam	495	100,0

Hz. Peygamber’in mucize gösterme durumuna karşı tutumlarına bakıldığında katılımcıların %59,8’i kesinlikle katılıyorum diyerek Peygamber’in belli durumlarda mucize gösterdiğine inandığını ifade etmiştir. Katılıyorum cevabını verenlerle birlikte düşünüldüğünde %65,3 gibi büyük bir kesimin bu konuda olumlu bir tutum içerisinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların %30,3’ü bu konuda kararsız olduğunu belirtirken; toplam %4,4’lük bir kesim ise katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 16: Dini Anlamada Hz. Peygamber’in Önemine Dair Tutumların Dağılımı

Hz. Peygamber olmadan dini tam olarak anlamak mümkün değildir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	53	10,7
Katılmıyorum	62	12,5
Kararsızım	130	26,3
Katılıyorum	51	10,3
Kesinlikle Katılıyorum	199	40,2
Toplam	495	100,0

Hz. Peygamber’in dinin anlaşılması konusundaki önemine dair tutumları tespit etmek için katılımcılara “Peygamber olmadan dini tam olarak anlamak mümkün değildir.” şeklinde bir önerme yöneltilmiştir. Katılımcıların %40,2’si kesinlikle katılıyorum, %10,3’ü de katılıyorum cevabını vererek Peygamber olmadan

dinin anlaşılamayacağını belirtmiştir. %26,3'ü bu konuda kararsız olduğunu, %12,5'i katılmadığı ve %10,7'si de kesinlikle katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 17: Dinin Doğru Anlaşılmasında Hz. Peygamber'in Doğru Anlaşılmasının Önemine Dair Tutumların Dağılımı

H. Peygamber'i doğru anlamak dinin doğru anlaşılmasını sağlar.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	4	0,8
Katılmıyorum	15	3,0
Kararsızım	171	34,5
Katılıyorum	30	6,1
Kesinlikle Katılıyorum	275	55,6
Toplam	495	100,0

Bir önceki soruya paralel olarak katılımcılara yönelttiğimiz “Peygamber'i doğru anlamak dinin doğru anlaşılmasını sağlar” şeklindeki önermeye katılımcıların %55,6'sı kesinlikle katılıyorum, %6,1 ise katılıyorum cevabını vererek Hz. Peygamber'in dinin anlaşılmasında önemli olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %34,5'i kararsız olduğunu, %3,8'i ise katılmadığını belirtmiştir.

Her iki tablo birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların Peygamber'in dindeki konumu konusunda pozitif bir tutuma sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 18: Kur'an'ın Anlaşılmasında Hz. Peygamber'in Önemine Dair Tutumların Dağılımı

Kur'an'ın anlaşılması için Hz. Peygamber'e gerek yoktur.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	295	59,6
Katılmıyorum	137	27,7
Kararsızım	17	3,4
Katılıyorum	37	7,5
Kesinlikle Katılıyorum	9	1,8
Toplam	495	100,0

Hız. Peygamber'in (s.a.v.) gerekliliğine dair tutumların test edildiği bir diğer alan ise onun Kur'an'ın anlaşılmasındaki konumu olmuştur. Katılımcılara "Kur'an'ın anlaşılması için Peygamber'e gerek yoktur." şeklinde bir önerme yönelttik. Söz konusu önermeye katılımcıların %87,3'ü katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabı vermiştir. Katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum diyenlerin toplan oranı %9,2; kararsızım diyenler de %3,4 olmuştur.

Tablodaki veriler diğer verilerle kıyaslandığında Peygamber'in Kur'an'ın anlaşılmasındaki konumu noktasında katılımcıların çok daha net bir tutuma sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 19: Hz. Peygamber'in Hadislerine Uymamanın Günah Olarak Değerlendirilmesine Dair Tutumların Dağılım

Hız. Peygamber'in hadisine uymamak gūnahtır.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	56	11,3
Katılmıyorum	104	21,0
Kararsızım	132	26,7
Katılıyorum	115	23,2
Kesinlikle Katılıyorum	88	17,8
Toplam	495	100,0

Katılımcıların Hz. Peygamber'in hadisine uyma konusundaki tutumlarını tespit etmek için yönelttiğimiz "Hz. Peygamber'in hadisine uymamak gūnahtır" şeklindeki önermeye katılımcıların %23,2 katılıyorum, % 17,8'i ise kesinlikle katılıyorum cevabı vermiştir. Katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum diyenlerin oranı toplam %32,3 olmuştur. %26,7'si ise kararsızım cevabı vermiştir.

Tablo incelendiğinde verilerin birbirine çok yakın olduğu görölmektedir. Diğer konulardaki verilerde katılımcılar arasında belli bir noktaya doğru yığılmamaların daha belirgin olduğu görölrken Hz. Peygamber'in hadisine uyma konusunda böyle bir baskın eğilimin olmadığı görölmektedir.

Tablo 20: Hz. Peygamber'in Görevine Dair Tutumların Dağılımı

Hz. Peygamber'in görevi sadece Kur'an'ın metnini insanlara ulaştırmaktır.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	161	32,5
Katılmıyorum	190	38,4
Kararsızım	43	8,7
Katılıyorum	69	13,9
Kesinlikle Katılıyorum	32	6,5
Toplam	495	100,0

Hz. Peygamber'in görev ve sorumlulukları konusunda katılımcıların ne düşündüğünü belirlemek için yönelttiğimiz önermeye katılımcıların %38,4'ü katılmıyorum, %32,5'i ise kesinlikle katılmıyorum cevabı vererek Peygamber'in görevinin sadece Kur'an'ın metnini insanlara ulaştırmak olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %20,4'ü ise katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabı vermiştir. %8,7'lik bir kesim ise kararsız olduğunu beyan etmiştir.

Tablo 21: Hz. Muhammed'in Diğer Peygamberlerden Üstünlüğüne Dair Tutumların Dağılımı

Hz. Muhammed Allah katında diğer Peygamberlerden daha üstündür.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	31	6,3
Katılmıyorum	62	12,5
Kararsızım	162	32,7
Katılıyorum	65	13,1
Kesinlikle Katılıyorum	175	35,4
Toplam	495	100,0

Katılımcıların Hz. Muhammed ile diğer Peygamberler arasındaki konumuna dair tutumlarını tespit etmek için yönelttiğimiz "Hz. Muhammed Allah katında diğer Peygamberlerden daha üstündür." şeklindeki önermeye katılımcıların %35,4'ü kesinlikle katılıyorum, % 13,1 ise katılıyorum cevabı vererek Hz. Muhammed'in diğer Peygamberlerden daha üstün olduğunu beyan etmişlerdir. %32,7'lik bir kesim

bu konuda kararsız olduğunu ifade ederken %18,8’lik bir kesim de katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabı vererek Peygamber’in diğer Peygamberlerden daha üstün olmadığını beyan etmiştir.

Tablo 22: Hz. Muhammed ve Diğer Peygamberler Arasındaki Farklılığa Dair Tutumların Dağılımı

Hz. Muhammed ile diğer Peygamberler arasında bir fark yoktur.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	103	20,8
Katılmıyorum	191	38,6
Kararsızım	74	14,9
Katılıyorum	80	16,2
Kesinlikle Katılıyorum	47	9,5
Toplam	495	100,0

Bir önceki soruya paralel olarak yönelttiğimiz “Hz. Muhammed ile diğer Peygamberler arasında bir fark yoktur” önermesine ise katılımcıların %59,4’ü katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabı vererek Hz. Muhammed ve diğer Peygamberler arasında bir fark olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan %16,2’si katılıyorum, %9,5’i ise kesinlikle katılıyorum diyerek Hz. Muhammed ve diğer Peygamberler arasında bir fark olmadığını belirtmişler. Kararsızım diyenler ise %14,9 olmuştur.

Bir önceki soruya oranla kararsızların sayısında belirgin bir düşüş söz konusudur. İki veriyi ortak değerlendirdiğimizde katılımcıların Hz. Peygamber’in (s.a.v.) diğer peygamberlerden üstün olmadığını fakat onlardan farklı olduğunu düşündükleri gözlenmiştir.

2.3.2. Hz. Peygamber’in Beşerî Yönüne Dair Tutumlar

Çalışma kapsamında tespit etmeye çalıştığımız konulardan birisi de Hz. Muhammed’in beşerî yönüne dair tasavvurdur. Bu kapsamda Hz. Peygamber’in insanî yönüne dair algıları tespit etmek adına katılımcılara bazı önermeler yöneltilmiş ve bunlara dair istatistiki veriler aşağıda verilmiştir.

Tablo 23: Hz. Peygamber'in Gaybı Bilmesi Konusundaki Tutumların Dağılımı

Hz. Peygamber gaybı (herkesin bilmediğini) bilir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	161	32,5
Katılmıyorum	109	22,0
Kararsızım	79	16,0
Katılıyorum	94	19,0
Kesinlikle Katılıyorum	52	10,5
Toplam	495	100,0

Hz. Peygamber'in beşerî yönüne dair algıyı tespit etmek için katılımcılara Peygamber'in gayba dair bilgisinin olup olmayacağını sorduk. Söz konusu amaç için katılımcılara yönelttiğimiz "Peygamber gaybı bilir." önermesine katılımcıların %32,5'i kesinlikle katılmıyorum, %22'si ise katılmıyorum cevabı vermişlerdir. Katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum diyenlerin toplan oranı '29,5 iken, kararsızların oranı ise %16 olarak tespit edilmiştir.

Bu veriler incelendiğinde katılımcıların yarısından çoğunun (%55,5) Hz. Peygamber'in gaybı bilemeyeceğine dair bir algıya sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların yaklaşık üçte biri ise (%29,5) O'nun gaybı bilebileceğine inanmaktadır.

Tablo 24: Hz. Peygamber'in Bilebileceği Konulara Yönelik Tutumların Dağılımı

Hz. Peygamber'in de bilmediği bazı konular olabilir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	12	2,4
Katılmıyorum	31	6,3
Kararsızım	210	42,4
Katılıyorum	78	15,8
Kesinlikle Katılıyorum	164	33,1
Toplam	495	100,0

“Peygamber’in de bilmediği konular olabilir” önermesine Katılımcıların % 42,4’ü kararsızım cevabı verirken, %33,1’i kesinlikle katılıyorum, %15,8’i ise katılıyorum cevabı vermiştir. %8,7’lik bir kesim de katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabı vererek Peygamber’in bilmediği konuların olamayacağını belirtmişlerdir.

Hız. Peygamber’in gaybı bilemeyeceğini belirten katılımcıların toplan oranı %55,5 iken; Peygamber’in de bilmediği bazı konuların olabileceğine inananların toplam oranı %48,9 olmuştur. Her iki tablo kıyaslandığında arada % 6’lık bir fark olduğu görülmektedir.

Tablo 25: Hz. Peygamber’in Güvenilirliğine Dair Tutumların Dağılımı

Hız. Peygamber gerek Peygamberlik öncesinde gerek sonrasında güvenilir birisidir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	5	1,0
Katılmıyorum	10	2,0
Kararsızım	113	22,8
Katılıyorum	27	5,5
Kesinlikle Katılıyorum	340	68,7
Toplam	495	100,0

Hız. Muhammed’in hem nebevi hem de beşerî yönü açısından önemli konulardan birisi, onun güvenilir olmasıdır. Katılımcılara “Hız. Peygamber gerek Peygamberlik öncesinde gerek sonrasında güvenilir birisidir.” şeklinde bir önerme yöneltilmiştir. Söz konusu önermeye kesinlikle katılıyorum diyenlerin oranı %68,7 iken katılıyorum diyenlerin oranı ise %5,5 olmuştur. %22,8’lik bir kesim kararsız olduğunu belirtirken Peygamber’in güvenilir biri olmadığını beyan edenlerin toplam oranı ise %3 olmuştur.

Tablo incelendiğinde katılımcılarda Hız. Muhammed’in hem Peygamberlik öncesi hem de sonrasında güvenilir bir insan olduğuna dair güçlü bir algının söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Tespit ettiğimiz bu algı ile tarihi gerçeklikler arasında bir paralellik söz konusudur. Burada dikkat çeken unsurlardan

bir diğeri de yaklaşık her dört kişiden birisinin bu konuda kararsız olduğunu beyan etmesidir.

Tablo 26: Hz. Peygamber’in Hata Yapabilme İhtimaline Dair Tutumların Dağılımı

Hz. Peygamber hata yapabilir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	37	7,5
Katılmıyorum	24	4,8
Kararsızım	219	44,2
Katılıyorum	65	13,1
Kesinlikle Katılıyorum	150	30,3
Toplam	495	100,0

Hz. Peygamber’in beşerî yönüne dair katılımcılara yönelttiğimiz bir diğör önerme ise Hz. Peygamber’in hata yapıp yapmaması konusıyla ilgilidir. “Peygamber de hata yapabilir” önermesine katılımcıların %44,2 kararsızım cevabı verirken; Katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabını verenlerin toplam oranı ise %43,4 olmuştur. Katılımcılardan %12,3’ü ise kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum cevabı vererek Hz. Peygamber’in hata yapamayacağını belirtmişlerdir.

Tablo 27: Hz. Peygamber’in Diğör İnsanlardan ayrılan Özelliklerine Dair Tutumların Dağılımı

Hz. Peygamber’i sıradan insanlardan ayıran yegâne şey vahiy almasıdır.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	19	3,8
Katılmıyorum	56	11,3
Kararsızım	148	29,9
Katılıyorum	77	15,6
Kesinlikle Katılıyorum	195	39,4
Toplam	495	100,0

H.z. Peygamber'in beşerî yönüne dair katılımcılara yönelttiğimiz “H.z. Peygamber'i sıradan insanlardan ayıran yegane şey vahiy almasıdır” şeklindeki önermeye katılımcıların %39,4'ü kesinlikle katıldığını, %15,6'sı katıldığını, %29,9'u kararsız olduğunu, %11,3'ü katılmadığını ve %3,8'i ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Bu tablodaki veriler ile Peygamber'in beşerî yönüne dair diğer veriler arasında bir paralellik olduğu gözlenmektedir.

2.3.3. Bazı Tartışma Konuları Çerçevesinde Peygamber Algısı

H.z. Muhammed (s.a.v.) söz konusu olduğunda bazı tartışmalar gündeme gelmektedir. Peygamber'in birden fazla evlilik yapmış olması, kadınlara verdiği değer ve son yıllarda bazı yayın organlarında Peygamber'e yönelik hakaret içeren yayınların çıkması bunlardan bazılarıdır. Biz de çalışmamızda bu konularda üniversite gençlerinin nasıl bir algıya sahip olduğunu tespit etmeye çalıştık.

Tablo 28: H.z. Peygamber'in Çok Sayıda Evlilik Yapmış Olmasına Dair Tutumların Dağılımı

H.z.Peygamber'in çok evlilik yapmış olmasının kabul edilebilir sebepleri vardır.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	19	3,8
Katılmıyorum	14	2,8
Kararsızım	164	33,1
Katılıyorum	53	10,7
Kesinlikle Katılıyorum	245	49,5
Toplam	495	100,0

Peygamber'in birden fazla evlilik yapmış olması sıklıkla tartışılan konuların başında gelmektedir. Bu konuyla ilgili hatırı sayılır bir literatür söz konusudur. Bu tartışma konusundan hareketle katılımcılara “H.z. Peygamber'in çok evlilik yapmış olmasının kabul edilebilir sebepleri vardır.” şeklinde bir önerme sunduğumuzda katılımcıların %49,5'i kesinlikle katılıyorum, %10,7'si ise katılıyorum cevabı vererek bu konuda Peygamber'in birden fazla evlilik yapmış olmasının kabul edilebilir sebepleri olduğuna dair bir tutuma sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların %33,1'i bu konuda kararsız olduğunu belirtirken %6,6'lık bir kesim ise katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabı vermiştir.

Tablo 29: Hz. Peygamber'in Kadınlara Verdiği Değere Dair Tutumların Dağılımı

Hz. Peygamber, kadınlara günümüzde verilen değerden daha fazla değer vermiştir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	12	2,4
Katılmıyorum	16	3,2
Kararsızım	132	26,7
Katılıyorum	28	5,7
Kesinlikle Katılıyorum	307	62,0
Toplam	495	100,0

Günümüzde kadına verilen değer konusunda birbirinden farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bazıları İslam'ın kadını ikinci plana ittiğini belirtirken bazıları da bunun aksini iddia ederek İslam'ın kadına çok fazla değer verdiğini belirtmektedir. İslam'ın kadınlara verdiği değer konusunda örnekler getirilirken sıklıkla Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aile hayatından örnekler verilir.

Biz de buradan hareketle katılımcıların Hz. Muhammed'in kadınlara verdiği değer konusundaki tutumlarını tespit etmek için "Peygamber, kadınlara günümüzde verilen değerden daha fazla değer vermiştir." şeklinde bir önerme yönelttik. Söz konusu önermeye katılımcıların %62'si kesinlikle katılıyorum, %5,7'si ise katılıyorum cevabı vermiştir. %26,7'lik bir kesim kararsız olduğunu belirtirken; %5,6'sı ise katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir.

Veriler incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının Peygamber'in günümüzde kadınlara verilen değerden daha fazla değer verdiği yönünde bir düşünceye sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 30: Hz. Peygamber Karikatürlerine Dair Tutumların Dağılımı

Hz. Peygamber'e yönelik aşağılayıcı temalı karikatürler ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirilmelidir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	323	65,3
Katılmıyorum	59	11,9
Kararsızım	45	9,1
Katılıyorum	42	8,5
Kesinlikle Katılıyorum	26	5,3
Toplam	495	100,0

Hz. Peygamber'e ait bazı mecralarda yayınlanan ve Müslümanlar arasında büyük bir tepkiye neden olan karikatürler üzerinden Peygamber algısını tespit etmek için katılımcılara bu karikatürlerin ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini sorduğumuzda katılımcıların %77,2'si kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum cevabı vererek bu durumun ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirilemeyeceğini beyan etmişlerdir. %13,8'lik bir kesim katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabı vererek bunun ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini belirtirken, %9,1'lik bir kesim ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

2.4. SÜNNETE DAİR TUTUMLAR

Hz. Peygamber söz konusu olduğunda onun ilahi kelamı insanlara ulaştırmasının yanı sıra davranışları da Müslümanlar için önem arz etmektedir. Bizzat Peygamber'in kendisinin Veda Haccı Hutbesinde ümmetine bıraktığı iki emaneti olduğunu ve bunlardan birisinin Kur'an-ı Kerim diğerinin ise sünneti olduğunu belirtmesi, onun sünnetinin bir Müslüman için ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir.¹⁷⁴

¹⁷⁴ Mâlik b. Enes, *el-Muvaṭṭa' (Rivâyetu Ebî Muş'ab) el-Câmi'* 8.

Biz de buradan hareketle çalışmamızı tasarlarken doğrudan Peygamber algısının yanı sıra ondan ayrı düşünülemez bir diğer konu olan sünnet olgusunu da çalışmanın merkezine yerleştirdik. Bu başlık altında Hz. Peygamber'in sünnetine dair tutumları irdeleyeceğiz.

Tablo 31: Sünnete Tabi Olmanın Önemine Dair Tutumların Dağılımı

Sünnete tabii olmak dinin esasıdır.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	12	2,4
Katılmıyorum	51	10,3
Kararsızım	186	37,6
Katılıyorum	122	24,6
Kesinlikle Katılıyorum	124	25,1
Toplam	495	100,0

Sünnetin mahiyeti ve önemi konusunda katılımcıların nasıl bir tutuma sahip olduklarını tespit etmek için sunduğumuz “sünnete tabi olmak dinin esasıdır.” önermesine katılımcıların %37,6’sı kararsızım cevabı vermiştir. Kesinlikle katılıyorum diyenler %25,1; katılıyorum cevabı verenler ise %24,6 oranında olmuştur. Katılımcıların %10,3’ü katılmıyorum, %2,4’ü ise kesinlikle katılmıyorum cevabı vermiştir. Bu verilere bakıldığında katılımcıların yarısının sünnete tabi olmayı dinin esası olarak kabul ettiği görülmektedir. Bu konuda kararsızların hatırı sayılır bir orana tekabül ettiği söylenebilir.

Tablo 32: Sünneti Terk Etmenin Sakıncasına Dair Tutumların Dağılımı

Sünneti sebepsiz yere terk etmekte herhangi bir sakınca yoktur.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	76	15,4
Katılmıyorum	155	31,3
Kararsızım	86	17,4
Katılıyorum	156	31,5
Kesinlikle Katılıyorum	22	4,4
Toplam	495	100,0

Bir önceki tablodaki verileri başka bir yönden test edebilecek “sünneti gereksiz yere terk etmekte herhangi bir sakınca yoktur” önermesine katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum diyen katılımcıların toplam oranı %46,7 olurken; katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum diyenlerin oranı ise %36,9 olmuştur. Kararsızım diyenlerin oranı ise %17,4 olmuştur.

Bir önceki tablodaki verilerle karşılaştırıldığında verilerin birbiriyle uyum içerisinde olduğu görülmektedir. Bir önceki tabloda sünnete tabi olmanın dinin esası olduğunu belirtenlerin oranı %49,7 iken sebepsiz yere sünneti terk etmenin bir sakıncası olmadığına katılmayanların oranı ise %46,7 olmuştur. Bu veri birlikte değerlendirildiğinde arada %3'lük bir fark olmasına rağmen genel anlamda birbiriyle uyum içerisinde olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 33: Kur'an ve Sünnetin Bütünlüğüne Dair Tutumların Dağılımı

Kur'an ve Sünnet ayrılmaz bir bütündür.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	7	1,4
Katılmıyorum	18	3,6
Kararsızım	155	31,3
Katılıyorum	78	15,8
Kesinlikle Katılıyorum	237	47,9
Toplam	495	100,0

Sünnetin mahiyeti konusundaki bir diğer konu ise onun Kur'an-ı Kerim ile olan münasebetidir. Katılımcıların bu konuda nasıl bir algıya sahip olduğunu tespit etmek adına onlara “Kuran ve sünnet ayrılmaz bir bütündür.” önermesini yönelttik. Katılımcıların %47,9'u kesinlikle katılıyorum derken, %15,8'i katılıyorum cevabı vermiştir. Kararsızım diyenler %31,3 olurken, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum diyenler %5 olmuştur.

Tablo 34: Kur'an'ın Olduğu Yerde Sünnetin Gerekliliğine Dair Tutumların Dağılımı

Kur'an'ın olduğu yerde sünnete gerek yoktur.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	181	36,6
Katılmıyorum	185	37,4
Kararsızım	34	6,9
Katılıyorum	79	16,0
Kesinlikle Katılıyorum	16	3,2
Toplam	495	100,0

“Kur'an'ın olduğu yerde sünnete gerek yoktur.” Önermesine katılımcıların %37,4'ü katılmıyorum, %36,6'sı ise kesinlikle katılmıyorum cevabı vermiştir. Katılıyorum diyenlerin oranı %16 iken %3,2'si ise kesinlikle katılıyorum cevabı vermiştir. Kararsızların oranı ise %6,9 olmuştur. Bu verilerden hareketle yaklaşık her dört katılımcıdan üçünün Kur'an'ın yanında sünnetin gerekli olduğunu düşündüğünü söylemek mümkündür.

Tablo 35: Hadis ve Sünnetin Kur'an'a Karşı Konumuna Dair Tutumların Dağılımı

Hız. Peygamber'in hadisi/sünneti Kur'an'ın hükmünü geçersiz kılabilir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	314	63,4
Katılmıyorum	126	25,5
Kararsızım	16	3,2
Katılıyorum	31	6,3
Kesinlikle Katılıyorum	8	1,6
Toplam	495	100,0

Peygamber'in hadisleri ve sünnetlerinin Kur'an karşısındaki konumu hakkında katılımcıların ne düşündüğünü tespit etmek için "Peygamber'in hadisi/sünneti Kur'an'ın hükmünü geçersiz kılabilir." şeklinde bir önerme yönelttik. Katılımcıların %63,4'ü buna kesinlikle katılmadığını; %25,5'i ise katılmadığını belirtmiştir. Katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum diyenlerin oranı toplam %7,9 olurken; kararsızlar ise %3,2 olmuştur.

Tablodaki verilerden hareketle katılımcıların çok büyük bir kısmının (%88,9) hadis ve sünnetin Kur'an-ı Kerim'in hükmünü geçersiz kılamayacağını; başka bir deyişle hadis ve sünnetin Kur'an'a muhalif olamayacağına dair bir düşünceye sahip olduklarını söyleyebiliriz.

Tablo 36: Kur'an'a Uymayan Hadisin Hükmüne Dair Tutumların Dağılımı

Kur'an'ın uymayan bir hadis uydurmadır/geçersizdir	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	34	6,9
Katılmıyorum	62	12,5
Kararsızım	165	33,3
Katılıyorum	110	22,2
Kesinlikle Katılıyorum	124	25,1
Toplam	495	100,0

Bir önceki soruyla paralel olarak Kur'an'a uymayan bir hadise karşı nasıl bir tutumun söz konusu olduğunu tespit etmek için “ Kur'an'a uymayan bir hadis geçersizdir.” şeklinde bir önerme yönelttiğimizde katılımcıların %47,3'ü katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabı vererek böyle bir hadisin geçersiz olacağına dair görüş beyan etmişlerdir. Katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum diyenlerin toplan oranı %19,4 olurken; kararsızların oranı ise %33,3 olmuştur.

Hadis ve sünnetin Kur'an'ın hükmünü geçersiz sayamayacağı konusunda güçlü bir algı söz konusu olmasına rağmen Kur'an'a uymayan bir hadisin geçersiz olacağı konusunda aynı güçlü eğilimin olmadığı gözlenmektedir. Burada özellikle kararsızların oranının bir önceki önermedekine göre yaklaşık on kat artarak %33,3 olduğu gözlenmektedir. Buradan hareketle katılımcıların sünnetin Kur'an'ın hükmünü geçersiz kılamayacağı konusunda daha net bir tavra sahip olduğunu ancak Kur'an'a uymayan bir hadisin geçersiz olacağı konusunda aynı net tavra sahip olmadıklarını söyleyebiliriz. %88,9'u Hadis ve sünnetin Kur'an'ın hükmünü geçersiz sayamayacağına dair kanaat bildiren bir grubun sadece %47,3'ünün Kur'an'ın aslına uymayan hadislerin geçersiz olduğunu söylemesi, onların bu konulardaki kanaatlerinin tam olarak şekillenmediğini ve parçacı bir değerlendirmeye gittiklerini gösterir diye düşünüyoruz.

Tablo 37: Hz. Peygamber'in Söz ve Davranışlarının Diğer İnsanlar İçin Bağlayıcılığına Dair Tutumların Dağılımı

Hz. Peygamber'in her sözü ve davranışı bir inanan için bağlayıcı olmalıdır.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	13	2,6
Katılmıyorum	27	5,5
Kararsızım	212	42,8
Katılıyorum	76	15,4
Kesinlikle Katılıyorum	167	33,7
Toplam	495	100,0

Peygamber'in sünnetinin bağlayıcılığı konusunda katılımcıların tutumlarını tespit etmek için yönelttiğimiz “Peygamber'in her sözü ve davranışı bir inanan için

bağlayıcı olmalıdır.” önermesine katılımcıların % 42,8’i kararsızım cevabı verirken, % 33,7’si kesinlikle katılıyorum, %15,4’ü ise katılıyorum cevabı vermiştir. Katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %5,5 iken kesinlikle katılmıyorum diyenlerin oranı ise %2,6 olmuştur.

Veriler incelendiğinde her iki katılımcıdan birisinin Peygamber’in söz ve uygulamalarının inananlar için bağlayıcı olduğuna inandığı görülmektedir. Bu veriler içerisinde dikkat çeken şey ise kararsızım diyenlerin oranı olmuştur. Çalışmanın tamamı içerisinde katılımcıları yöneltilen önermelere verilen cevaplar içerisinde kararsızım diyenlerin oranının en yüksek olduğu önerme bu olmuştur.

Tablo 38: Sünnetin Kapsayıcılığına Dair Tutumların Dağılımı

Sünnet bireysel ve toplumsal hayatın her alanını kapsar.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	6	1,2
Katılmıyorum	20	4,0
Kararsızım	203	41,0
Katılıyorum	74	14,9
Kesinlikle Katılıyorum	192	38,8
Toplam	495	100,0

Peygamber’in sünnetinin kapsayıcılığına dair tutumlara baktığımızda katılımcıların % 41’inin kararsızım cevabı verdiği görülmektedir. Katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabı vererek sünnetin bireysel ve toplumsal hayatın her alanını kapsadığını belirtenlerin toplam oranı ise %53,7 olmuştur. Katılımcılardan %5,2’si ise katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabı vererek sünnetin kapsayıcı olduğuna dair negatif bir tutuma sahip olduğunu belirtmiştir. Bir önceki tabloda olduğu gibi bu önermede de kararsızların oranının dikkat çekici olduğu görülmektedir.

Tablo 39: Hz. Peygamber’in Sünnetinin Dönemselliğine Dair Tutumların Dağılımı

Hz. Peygamber’in sünneti sadece o dönemle ilgilidir/sınırlıdır.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	273	55,2
Katılmıyorum	155	31,3
Kararsızım	19	3,8
Katılıyorum	42	8,5
Kesinlikle Katılıyorum	6	1,2
Toplam	495	100,0

Peygamber’in sünneti konusunda tartışılan hususlardan birisi de Hz. Peygamber’in sünnetinin kendi yaşadığı dönemin ihtiyaçlarına yönelik olduğu ve dolayısıyla günümüze hitap etme konusunda zayıf kaldığı yönündedir. Üniversite öğrencilerinin bu konudaki tutumunu tespit etmek için kendilerine yönelttiğimiz “Hz. Peygamber’in sünneti sadece o dönemle ilgilidir/sınırlıdır.” önermesine katılımcıların %55,2’si kesinlikle katılmıyorum, %31,3’ü ise katılmıyorum cevabı vermiştir. Bu iki cevap birlikte düşünüldüğünde katılımcıların %86,5’i gibi çok büyük bir kısmı Hz. Peygamber’in sünnetinin sadece o dönemle sınırlı olmadığını belirttikleri görülmektedir. Katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum diyenlerin toplam oranı %9,7 iken kararsızların oranı ise sadece %3,8 olmuştur.

Bu tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların tutumlarının bir yönde çok baskın olduğu ifade edilebilir. Bu soruda dikkat çeken bir diğer husus ise kararsızların çok düşük bir seviyede olmasıdır. Buradan hareketle katılımcıların Peygamber’in sünnetinin çağlar üstü olduğuna dair çok güçlü bir düşünceye sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Tablo 40: Sünnetin Her Çağın İhtiyaçlarına Cevap Verme Niteliğine Dair Tutumların Dağılımı

Sünnet her çağın ihtiyaçlarına cevap verecek niteliktedir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	15	3,0
Katılmıyorum	27	5,5
Kararsızım	167	33,7
Katılıyorum	76	15,4
Kesinlikle Katılıyorum	210	42,4
Toplam	495	100,0

Bir önceki soruya paralel bir şekilde yönelttiğimi “sünnet her çağın ihtiyaçlarına cevap verecek niteliktedir” şeklindeki önermeye katılımcıların %42,4’ü kesinlikle katılıyorum, %15,4’ü ise katılıyorum cevabı vererek sünnetin tüm zamanların ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %33,7’si kararsız olduğunu belirtirken, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum diyenlerin toplan oranı ise %8,5 olmuştur.

Bir önceki tablo ile kıyaslandığında bu tabloda kararsızların oranındaki artış dikkat çekmektedir. Sünnetin sadece Peygamber dönemiyle sınırlı olduğuna dair önermeye katılımcıların sadece %3,8’si kararsızım cevabı verirken, sünnetin her çağın ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olduğu yönündeki önermede kararsızların oranı 9 kat artarak %33,7 olmuştur. Buradan hareketle Peygamber sünnetinin tüm zamanlara hitap ettiği yönündeki kararsızlık daha düşük düzeydeyken Peygamber sünnetinin her çağın ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olduğuna dair kararsızlığın arttığını söylemek mümkündür. Bu bize üniversite öğrencilerinin sünnet algısının kendi içinde çelişki barındırdığı ve net bir tutuma sahip olmadıklarını dolayısıyla sünneti bir bütün olarak anlama yerine, parçacı bir yaklaşım sergilediklerini göstermektedir.

Tablo 41: Hz. Peygamber Sünnetinin Günümüze Göre Yeniden Yorumlanmasına Dair Tutumların Dağılımı

Hz. Peygamber'in sünneti günümüz şartlarına göre yeniden değerlendirilmedi.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	127	25,7
Katılmıyorum	149	30,1
Kararsızım	75	15,2
Katılıyorum	114	23,0
Kesinlikle Katılıyorum	30	6,1
Toplam	495	100,0

Peygamber'in sünnetinin çağın ihtiyaçlarına cevap vermesi bağlamında yeniden değerlendirilmesi, onun kendi döneminden bu zamana getirilebilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu konuda katılımcıların nasıl bir düşünceye sahip olduklarını tespit etmek adına "Peygamber'in sünneti günümüz şartlarına göre yeniden değerlendirilmedi." şeklinde bir önerme yöneltilmiştir. Söz konusu önermeye katılımcıların %30,1'i katılmıyorum, %25,7'si ise kesinlikle katılmıyorum cevabı vermiştir. Katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum diyenlerin toplam oranı %29,1 iken kararsızların oranı ise %23 olmuştur. Bu veriler ışığında her iki katılımcıdan birisinin Peygamber'in sünnetinin günümüz şartlarına göre yeniden değerlendirilmesi gerekmediği yönünde bir düşünceye sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Bu sonuç bir önceki tablodaki sonuçla paralellik arz ediyor. Sünnetin her çağın ihtiyaçlarına cevap verdiği dair olumlu kanaat bildirenlerin oranı %56,8. Sünnetin günümüz şartlarına göre yeniden yorumlanması/değerlendirilmesi gerektiğine katılmıyorum diyenlerin oranı da buna yakın (%55,8). Kanaatimce bu, katılımcıların şekilci ve lafızcı bir sünnet anlayışını benimsedikleri şeklinde yorumlanabilir.

2.5. HADİS ALGISINA DAİR BULGULAR

Katılımcıların Peygamber algısı bağlamında betimlemeye çalıştığımız bir diğer husus ise Peygamber'in sözleri olarak ifade edilen hadisleridir.¹⁷⁵ Katılımcıların hadislere karşı tutumları, onların nasıl bir Peygamber algısına sahip olduklarını göstermesi açısından önemli bir referans noktası olabilir. Bu nedenle bu başlık altında katılımcıların "hadis" konusuna yaklaşımlarını tespit etmeye çalıştık.

Tablo 42: Peygamber'e Atfedilen Hadislerin Sahihliğine Dair Tutumların Dağılımı

Hiz. Peygamber'e atfedilen bazı hadisler uydurma olabilir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	41	8,3
Katılmıyorum	48	9,7
Kararsızım	174	35,2
Katılıyorum	92	18,6
Kesinlikle Katılıyorum	140	28,3
Toplam	495	100,0

Peygamber'e atfedilen bazı hadislerin uydurma olabileceği konusunda katılımcıların %35,2'si kararsızım cevabı verirken; toplam %28,3'ü kesinlikle katılıyorum ve %18,6'sı katılıyorum cevabı vermiştir. Katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum diyenlerin toplam oranı ise %18 olmuştur.

¹⁷⁵ Bağcı, *Hadis Tarihi ve Metodolojisi*, 20.

Tablo 43: Hadisleri Reddetmenin Hükümüne Dair Tutumların Dağılımı

Hadisleri reddetmek insanı küfre götürür.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	37	7,5
Katılmıyorum	118	23,8
Kararsızım	129	26,1
Katılıyorum	129	26,1
Kesinlikle Katılıyorum	82	16,6
Toplam	495	100,0

Hadis algısı bağlamında tespit etmeye çalıştığımız hususlardan birisi de katılımcıların hadislerin reddedilmesi konusundaki tutumları olmuştur. Bu kapsamda katılımcılara “Hadisleri reddetmek insanı küfre götürür.” şeklinde bir önerme yöneltilmiştir. Katılımcıların %26,1’i katılıyorum cevabı verirken %26,1’i de kararsız olduğunu belirtmiştir. Katılmıyorum diyenlerin oranı %23,8 olurken; kesinlikle katılıyorum cevabı verenlerin oranı ise %16,6 olmuştur. Katılımcıların %7,5’i ise kesinlikle katılmıyorum cevabı vermiştir.

Tablodaki veriler incelendiğinde katılımcıların hadisin inkarı karşısındaki tutum konusunda belli bir yöne doğru eğilim göstermediği görülmektedir. Hem kararsızlar ve katılıyorum diyenlerin oranlarının birbirine eşit (%26,1) olduğu görülmektedir. Ayrıca hadisin inkarının insanı küfre götüreceğini düşünenlerin toplam oranı (%32,7) ile bunun insanı küfre götürmeyeceğini belirtenlerin toplam oranları (%31,3) arasında sadece % 2,4’lük bir fark söz konusu olmuştur.

Tablo 44: Günümüze Ulaşan Hadislerin Güvenilirliğine Dair Tutumların Dağılımı

Günümüze ulaşan hadislerin hepsi güvenilirdir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	125	25,3
Katılmıyorum	160	32,3
Kararsızım	55	11,1
Katılıyorum	126	25,5
Kesinlikle Katılıyorum	29	5,9
Toplam	495	100,0

Hadis diye ifade edilen her sözün gerçekten güvenilirliği mevzusu, hadis alanının önemli konularından birisidir. Hadis literatürüne baktığımızda hadislerin sıhhat derecesi çerçevesinde sahih, hasen, zayıf ve uydurma hadis şeklinde kategorik hale getirildiği görülmektedir.¹⁷⁶ Bu çerçevede katılımcıların hadislerin güvenliği konusundaki tutumlarını tespit etmek adına “günümüze ulaşan hadislerin hepsi güvenilirdir.” şeklinde bir önerme yöneltilmiştir. Katılımcıların %32,3’ü katılmıyorum, %25,3’ü ise kesinlikle katılmıyorum cevabı vererek bütün hadislerin güvenilir olmadığını belirtmiştir. Katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum diyenlerin toplam oranı ise %35,4 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların %11,1’i ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Günümüze ulaşan hadislerin güvenilirliği konusunda olumlu görüş belirtenlerin toplam oranı %35,4 iken; olumsuz görüş belirtenlerin toplam oranı ise %57,6 olmuştur. Bu veriler göz önüne alındığında katılımcıların yarısından fazlasının her hadisin güvenilir olmayacağına dair bir düşünceye sahip olduğu görülmektedir.

¹⁷⁶ Kırbasoğlu, *İslam Düşüncesinde Hadis Metodolojisi*, 126.

Tablo 45: Hz. Peygamber'e Atfedilen Sözlerin Akıl Süzgecinden Geçirilmesine Dair Tutumların Dağılımı

Hz. Peygamber'e atfedilen sözler akıl süzgecinden geçirilmelidir.	N	%
Kesinlikle Katılmıyorum	21	4,2
Katılmıyorum	31	6,3
Kararsızım	177	35,8
Katılıyorum	77	15,6
Kesinlikle Katılıyorum	189	38,2
Toplam	495	100,0

Günümüze ulaşılan hadislerin hepsinin güvenilir olup olmayacağı konusuna paralel olarak nasıl bir tutum sergilenmesi gerektiğini tespit etmek adına katılımcılara “Peygamber'e atfedilen sözler akıl süzgecinden geçirilmelidir.” önermesi yöneltilmiştir. Söz konusu önermeye katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum diyenlerin toplam oranı %53,8 olurken; katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum diyenlerin toplam oranı ise %10,5 olmuştur. Kararsızım diyenler ise %35,8 olarak tespit edilmiştir.

Bir önceki tablodaki verilerle karşılaştırıldığında her iki tablo arasında bir uyum olduğu görülmektedir. Bir önceki tabloda katılımcıların %57,6'sı günümüze ulaşan her hadisin güvenilir olamayacağını belirtirken bu tabloda ise katılımcıların %53,8'i Peygamber'e atfedilen sözlerin akıl süzgecinden geçirilmesi gerektiği konusunda görüş belirtmişlerdir. İki önerme arasındaki bu uyum katılımcıların çoğunun geleneksel/muhafazakar bir hadis algısına sahip olmadıklarını, geleneğe değer verip ama aynı zamanda yenilikçi bir söylemde bulunmak gerektiğine inandıklarını göstermektedir. Ayrıca bu veriler katılımcıların, bir sözün gerçekten Hz. Peygamber'e ait olup olmadığını araştırmanın gerektiğine inandıklarını da gözler önüne sermektedir.

2.6. BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN PEYGAMBER, HADİS VE SÜNNET ALGISI TUTUMLARINA DAİR BULGULAR

Bu başlık altında Peygamber'in beşerî ve nebevi yönü ile hadis ve sünnet algılarına dair puanlarının katılımcıların cinsiyet, dindarlık düzeyi ve dinî bilgilerinin kaynağı gibi bağımsız değişkenler ile ilişkisi irdelenmiştir. Bu kapsamda anlamlı bir farklılığın olup olmadığını tespit etmek adına parametrik olmayan testlerden *Mann Whitney U* testi ve **Kruskal-Wallis** testleri sonucu elde edilen bulgulara yer verilecektir.

Ele alınan olgunun bağımsız değişkenler açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını görmek için yapılan analizlerde “P” olarak ifade edilen “significance” değerine bakılır. ‘P’ değerinin 0,05’ten küçük ($p < 0,05$) olması durumunda analize tabi tutulan bağımsız değişkene göre anlamlı bir farklılaşma olduğu; 0,05’ten büyük olması ($p > 0,05$) durumunda ise anlamlı bir farklılaşma olmadığı kabul edilir.¹⁷⁷

¹⁷⁷ Zeki Arslantürk - E. Hamit Arslantürk, *Uygulamalı Sosyal Araştırma* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2010), 207.

Tablo 46: Cinsiyet Değişkeni ile Peygamber’in Beşerî Yönü, Peygamber’in Nebevi Yönü, Sünnet ve Hadis Algısına Dair Bulgular (Mann Whitney U Analizi)

	Cinsiyet	N	X	P
Hz. Peygamber’e ve sünnetine uymak, Allah’ın emir ve yasaklarına uymaktır.	Erkek	154	264,10	,060
	Kadın	341	240,73	
Hz. Peygamber olmadan dini tam olarak anlamak mümkün değildir.	Erkek	154	273,02	,006
	Kadın	341	236,70	
Kur’an’ın anlaşılması için Hz. Peygamber’e gerek yoktur	Erkek	154	243,18	,565
	Kadın	341	250,18	
Hz. Peygamber gaybı (herkesin bilmediğini) bilir.	Erkek	154	239,76	,375
	Kadın	341	251,72	
Hz. Peygamber hata yapabilir.	Erkek	154	244,55	,701
	Kadın	341	249,56	
Hz. Peygamber’in her sözü ve davranışı bir inanan için bağlayıcı olmalıdır.	Erkek	154	265,80	,047
	Kadın	341	239,96	
Sünnet bireysel ve toplumsal hayatın her alanını kapsar.	Erkek	154	247,40	946
	Kadın	341	248,27	
Sünnetin ilkeleri evrensel bir değer taşır.	Erkek	154	256,36	,345
	Kadın	341	244,22	
Sünnet her çağın ihtiyaçlarına cevap verecek niteliktedir.	Erkek	154	255,65	,394
	Kadın	341	244,54	
Sünnete tabii olmak dinin esasıdır.	Erkek	154	243,36	,612
	Kadın	341	250,10	
Bir hadisi reddetmek insanı küfre götürür	Erkek	154	242,75	,572
	Kadın	341	250,37	
Kur’an’ın aslına uymayan bir hadis(sünnet) geçersizdir.	Erkek	154	256,52	,357
	Kadın	341	244,15	
Hz. Peygamber’e atfedilen bazı hadisler uydurma olabilir.	Erkek	154	267,49	,034
	Kadın	341	239,20	

Tablodaki veriler incelendiğinde cinsiyet bağımsız değişkeni ile yapılan analizlerde “Peygamber olmadan dini tam olarak anlamak mümkün değildir.” önermesi arasında anlamlı bir farklılaşma ($p=,006$) tespit edilmiştir. Ortalama puanlara bakıldığında erkeklerin ortalamasının $x=273,02$ olduğu kadınların ise $x=236,70$ olduğu görülmektedir. Buradan hareketle dinin tam olarak anlaşılmasında

Hız. Peygamber'in gerekliliği konusunda erkeklerin kadınlardan daha yüksek bir ortalamaya sahip olduğu söylenebilir.

Cinsiyet değişkeni açısından anlamlı farklılaşmanın tespit edildiği ($p=,047$) bir diğer husus ise "Hız. Peygamber'in her sözü ve davranışı bir inanan için bağlayıcılığı" olgusudur. Söz konusu önermeye ait ortalamalara bakıldığında erkeklerin ($x=265,80$) kadınlara göre ($x=239,96$) daha yüksek bir ortalamaya sahip oldukları görölmektedir. Bu veriler göz önüne alındığında Hız. Peygamber'in söz ve davranışlarının inananlar için bağlayıcılığı konusundaki tutum açısından erkeklerin daha pozitif bir algıya sahip oldukları ifade edilebilir.

Hız. Peygamber'e atfedilen hadislerin bir kısmının uydurma olabilmesine dair tutum ile cinsiyet değişkeni arasındaki analizlerde de bu iki değişken arasında anlamlı bir farklılaşma ($p=,034$) tespit edilmiştir. "Hız. Peygamber'e atfedilen bazı hadisler uydurma olabilir." önermesine verilen cevapların ortalamasına bakıldığında erkeklerin ($x=267,49$) kadınlardan ($x=239,20$) daha yüksek bir ortalama puana sahip oldukları görölmektedir. Buradan hareketle Hız. Peygamber'e atfedilen bazı hadislerin uydurma olabileceğine dair algıda, erkeklerin kadınlara göre daha pozitif bir tutuma sahip oldukları söylenebilir.

Tablodaki diğer bağımlı değişkenler ile cinsiyet arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılaşma tespit edilmemiştir.

Tablo 47: Din Eğitimi Alma Değişkeni ile Peygamber'in Beşerî Yönü, Peygamber'in Nebevi Yönü, Sünnet ve Hadis Algısına Dair Bulgular (Mann Whitney U Analizi)

	Din Eğitimi Alma Durumu	N	X	P
Hz. Peygamber'e ve sünnetine uymak, Allah'ın emir ve yasaklarına uymaktır.	Evet	230	260,28	<u>,046</u>
	Hayır	265	237,34	
Hz. Peygamber olmadan dini tam olarak anlamak mümkün değildir.	Evet	230	277,87	<u>,000</u>
	Hayır	265	222,08	
Kur'an'ın anlaşılması için Hz. Peygamber'e gerek yoktur	Evet	230	233,87	<u>,019</u>
	Hayır	265	260,26	
Hz. Peygamber gaybı (herkesin bilmediğini) bilir.	Evet	230	250,41	,079
	Hayır	265	245,91	
Hz. Peygamber hata yapabilir.	Evet	230	247,42	,929
	Hayır	265	248,50	
Hz. Peygamber'in her sözü ve davranışı bir inanan için bağlayıcı olmalıdır.	Evet	230	266,38	<u>,004</u>
	Hayır	265	232,04	
Sünnet bireysel ve toplumsal hayatın her alanını kapsar.	Evet	230	264,40	<u>,011</u>
	Hayır	265	233,77	
Sünnetin ilkeleri evrensel bir değer taşır.	Evet	230	262,50	<u>,023</u>
	Hayır	265	235,42	
Sünnet her çağın ihtiyaçlarına cevap verecek niteliktedir.	Evet	230	268,92	<u>,011</u>
	Hayır	265	229,84	
Sünnete tabii olmak dinin esasıdır.	Evet	230	250,30	,727
	Hayır	265	246,00	
Bir hadisi reddetmek insanı küfre götürür	Evet	230	254,56	,329
	Hayır	265	242,31	
Kur'an'ın aslına uymayan bir hadis(sünnet) geçersizdir.	Evet	230	260,37	,064
	Hayır	265	237,26	
Hz. Peygamber'e atfedilen bazı hadisler uydurma olabilir.	Evet	230	248,67	,919
	Hayır	265	247,42	

Çapraz analizler bağlamında referans olarak aldığımız değişkenlerden bir diğeri ise katılımcıların din eğitimi alma durumlarıdır. Din eğitimi alma bağımsız değişkeni ile Hz. Peygamber'in beşerî yönü, Peygamber algısı, hadis ve sünnet algısına dair önermelerle yaptığımız Mann Whitney U Analizi analizinde birçok önermede din eğitimi alma durumuna göre anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

“Hz. Peygamber'e ve sünnetine uymak, Allah'ın emir ve yasaklarına uymaktır.” önermesi ile Din eğitimi alıp almama durumu arasında anlamlı bir farklılaşma ($p=,046$) tespit edilmiştir. Katılımcıların ortalama puanlarına baktığımızda din eğitimi alanların ortalamasının ($x=260,28$), almayanların ise ($x=237,34$) olduğu görülmektedir. Bu verilerden hareketle din eğitimi alan kişilerin Hz. Peygamber'in sünnetine uymanın, Allah'ın emir ve yasaklarına uymak anlamına geldiği konusunda daha yüksek bir tutuma sahip olduklarını söyleyebiliriz. Öte yandan din eğitiminin bireylerin Hz. Peygamber'e uymanın önemi konusunda daha hassas hale getirdiği şeklinde bir çıkarımda bulunmak da mümkündür.

Din eğitimi alma değişkeni ile anlamlı ilişkinin tespit edildiği bir diğer husus ise dinî tam olarak anlamada Hz. Peygamber'in rolü olmuştur. Din eğitimi alanların Hz. Peygamber olmadan dinî tam olarak anlamak mümkün değil önermesine ait ortalama puanları ($x=277,87$) din eğitimi almayanlara göre ($x=222,08$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu verilerden hareketle din eğitiminin Hz. Peygamber'in dinin anlaşılması konusundaki rolüne dair olumlu bir tutumun gelişmesine katkı sunduğu söylenebilir.

Bir önceki önerme ile din eğitimi alma durumu arasındaki anlamlı ilişkiyi destekleyen bir diğer husus ise Hz. Peygamber'in Kur'an'ın anlaşılmasındaki rolünde ortaya çıkmıştır. “Kur'an'ın anlaşılması için Hz. Peygamber'e gerek yoktur” önermesi ile din eğitimi alma değişkeni arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma olduğu ($p=,019$) görülmektedir. Din eğitimi almayanların ortalama puanı $x=260,26$ olurken din eğitimi alanların ortalaması ise $x=233,87$ olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle din eğitimi almayanların Kur'an'ın anlaşılması için Hz. Peygamber'in gerekliliği konusunda daha düşük bir tutuma sahip olduğunu; buna mukabil din eğitimi alanların ise bu konuda daha yüksek bir tutuma sahip olduğunu ifade etmek mümkündür.

Hız. Peygamber'in her sözü ve davranışı bir inanan için bağlayıcılığı ($p=,004$), sünnetin bireysel ve toplumsal hayatın her alanını kapsamaması ($p=,011$), sünnetin ilkelerinin evrensel değer taşıması ($p=,023$) ve sünnetin her çağın ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olmasına ($,011$) dair tutumlar ile din eğitimi alma durumu arasında anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Her dört önermeye yönelik tutumlarda din eğitimi alanların daha yüksek bir ortalamaya sahip olduğu görülmektedir.

İkiden fazla değişken alabilen sorulara yönelik analizlerde parametrik olmayan testlerden Kruskal Wallis analizi kullanılmıştır. Analizlere geçilmeden önce tabloların daha sade ve anlaşılır olması için önce anket soruları kendi içerisinde Hız. Peygamber'in beşerî yönüne dair algı, Hız. Peygamber'in nebevi yönüne dair algı, hadis algısı ve sünnet algısı şeklinde dört ana kategoriye ayrılmıştır. Bağımsız değişkenlerle analize geçilmeden önce bu kategorilere ait cevapların ortalaması alınmıştır. Sonraki aşamada bağımsız değişkenler ile bu temalara ait ortalamalar arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Anlamlı ilişkinin tespit edildiği durumlarda istatistiki açıdan anlamlı farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için Post-Hoc testlerinden Tamhane's T2 kullanılmıştır.

Tablo 48: Hz. Peygamber'in Beşerî Yönü, Peygamber'in Nebevi Yönü, Sünnet ve Hadis Algısı ile Dinî Bilginin Kaynağına Dair Analiz (Kruskal Wallis Analizi)

	Dinî Bilginin Kaynağı	N	X	P
Hz.Peygamber'in Beşerî Yönüne Dair Algı	Araştırmalarım	203	239,37	,306
	Ailem	175	246,44	
	İlahiyatçılar	56	283,16	
	Diyanet	31	263,02	
	Bağlı Olduğum Dinî Grup	30	234,35	
Hz. Peygamber'in Nebevi Yönüne Dair Algı	Araştırmalarım	203	245,55	,845
	Ailem	175	242,70	
	İlahiyatçılar	56	265,16	
	Diyanet	31	261,42	
	Bağlı Olduğum Dinî Grup	30	249,62	
Sünnet Algısı	Araştırmalarım	203	243,91	,315
	Ailem	175	237,28	
	İlahiyatçılar	56	262,76	
	Diyanet	31	272,53	
	Bağlı Olduğum Dinî Grup	30	285,28	
Hadis Algısı	Araştırmalarım	203	255,67	,328
	Ailem	175	234,62	
	İlahiyatçılar	56	273,82	
	Diyanet	31	246,90	
	Bağlı Olduğum Dinî Grup	30	227,03	

Katılımcıların dinî bilgilerinin kaynağı değişkeni ile Hz. Peygamber'in beşerî yönü, Hz. Peygamber'in nebevi yönüne dair algısı, sünnet algısı ve hadis algısı arasındaki ilişkiyi tespit etmek için ilk etapta veriler normal dağılım göstermediği için Kruskal Wallis analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda katılımcıların dindarlık düzeyleri ile Hz. Peygamber'in beşerî yönü, Hz. Peygamber'in nebevi yönüne dair algı, sünnet algısı ve hadis algısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Tablo 49: Hz. Peygamber’in Beşerî Yönü, Peygamber’in Nebevi Yönü, Sünnet ve Hadis Algısı ile Dindarlık Düzeylerine Dair Analiz (Kruskal Wallis Analizi)

	Kendinizi Dindarlık Açısından Nasıl Tanımlarsınız	N	X	P Anlamlılık Tamhane’s T2
Hz. Peygamber’in Beşerî Yönüne Dair Algı	Hiç Dindar Değilim	10	191,55	<u>,021</u> Dindar Değilim İle Dindarım Arasında
	Dindar Değilim	78	207,63	
	Dindarım	389	256,44	
	Çok Dindarım	18	271,81	
Hz. Peygamber’in Nebevi Yönüne Dair Algı	Hiç Dindar Değilim	10	92,85	<u>,000</u> Hiç Dindar değilim ile Dindarım ve Çok Dindarım Arasında
	Dindar Değilim	78	198,99	
	Dindarım	389	258,49	
	Çok Dindarım	18	319,89	
Sünnet Algısı	Hiç Dindar Değilim	10	110,45	<u>,000</u> Tüm Gruplar Arasında
	Dindar Değilim	78	194,62	
	Dindarım	389	256,80	
	Çok Dindarım	18	365,64	
Hadis Algısı	Hiç Dindar Değilim	10	167,55	,093
	Dindar Değilim	78	223,40	
	Dindarım	389	254,59	
	Çok Dindarım	18	256,89	

Katılımcıların dindarlık düzeyleri ile Hz. Peygamber’in beşerî yönü, Hz. Peygamber algısı, sünnet algısı ve Hadis algısı arasındaki ilişkiyi tespit etmek için ilk etapta veriler normal dağılım göstermediği için Kruskal Wallis analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda katılımcıların dindarlık düzeyleri ile Hz. Peygamber’in beşerî yönüne dair algı ($p=,021$), Hz. Peygamber’in nebevi yönüne dair algı ($p=,000$), sünnet algısı ($p=,000$) arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için Post-Hoc analizlerinden Tamhane’s T2 analizi yapılmıştır.

Hz. Peygamber'in beşerî yönü ile dindarlık düzeyi analizinde anlamlı farklılığın dindar değilim diyenler ile dindarım diyenler arasında olduğu tespit edilmiştir. Gruplara ait ortalamalara bakıldığında dindarım diyenlerin ortalamasının (X=256,44) dindar değilim diyenlerden (X=207,63) daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu verilerden hareketle dindarların Hz. Peygamber'in beşerî yönüne dair algısının dindar değilim diyenlerden anlamlı bir şekilde farklılaştığı söylenebilir.

Hz. Peygamber'in nebevi yönüne dair algı ile dindarlık düzeyi analizinde anlamlı farklılığın hiç dindar değilim diyenler ile dindarım ve çok dindarım diyenler arasında olduğu tespit edilmiştir. Gruplara ait ortalamalara bakıldığında çok dindarım diyenler (X=319,89) ile dindarım diyenlerin ortalamasını (X=258,49), hiç dindar değilim diyenlerden (X=92,85) daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu verilerden hareketle dindarlık seviyesi arttıkça Peygamber'in nebevi yönüne dair algının pozitif yönde arttığı söylenebilir.

Sünnet algısı ile dindarlık arasındaki ilişkiye bakıldığında tüm gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Tablo incelendiğinde dindarlık düzeyi yükseldikçe sünnete yönelik algının pozitif yönde arttığı gözlenmektedir.

Hadis algısı ile dindarlık düzeyleri arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı ($p=,093$) tespit edilmiştir.

Tablo 50: Hz. Peygamber’in Beşerî Yönü, Peygamber’in Nebevi Yönü, Sünnet ve Hadis Algısı ile Dinin Karar Alma sürecindeki Önemine Dair Analiz (Kruskal Wallis Analizi)

	Karar Alma Süreçlerinde Din Benim İçin Önemli Bir Kriterdir	N	X	P
Hz. Peygamber’in Beşerî Yönüne Dair Algı	Hiç Önemli Değildir	11	214,36	<p><u>,005</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Önemli değildir ile Her zaman önemlidir diyenler Önemlidir ile her zaman önemlidir diyenler arasında
	Önemli Değildir	32	202,09	
	Bazen önemlidir	186	240,22	
	Önemlidir	83	223,40	
	Her zaman önemlidir	183	277,11	
Hz. Peygamber Nebevi Yönüne Dair Algı	Hiç Önemli Değildir	11	96,27	<p><u>,000</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Her zaman önemlidir diyenler ile diğer gruplar arasında
	Önemli Değildir	32	119,13	
	Bazen önemlidir	186	236,55	
	Önemlidir	83	186,86	
	Her zaman önemlidir	183	319,02	
Sünnet Algısı	Hiç Önemli Değildir	11	128,77	<p><u>,000</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Her zaman önemlidir diyenler ile diğer gruplar arasında
	Önemli Değildir	32	150,81	
	Bazen önemlidir	186	225,57	
	Önemlidir	83	182,31	
	Her zaman önemlidir	183	324,75	
Hadis Algısı	Hiç Önemli Değildir	11	180,64	<p><u>,000</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Her zaman önemlidir diyenler ile Önemli değildir, Bazen önemlidir ve Önemlidir diyenler arasında
	Önemli Değildir	32	191,63	
	Bazen önemlidir	186	236,92	
	Önemlidir	83	226,66	
	Her zaman önemlidir	183	282,85	

Karar alma süreçlerinde dinin bir kriter olması durumu ile yapılan analizlerde Hz. Peygamber’in beşerî yönüne dair algı, Hz. Peygamber’in nebevi yönüne dair algı, sünnet ve hadis algıları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir.

Hz. Peygamber'in beşerî yönüne dair algı ile karar alma süreçlerinde dinin önemli bir kriter olarak kabul edilmesi arasındaki anlamlı ilişkinin ($p=,005$) hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için Post-Hoc çoklu testlerinden Tamhane's T2 analizi uygulanmış ve analiz neticesinde anlamlı farklılaşmanın önemli değildir cevabı verenler ile her zaman önemlidir grubu arasında olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer anlamlı farklılaşma ise önemlidir ve her zaman önemlidir diyenlerin arasında olduğu görülmüştür. Her zaman önemlidir diyenlerin ortalama puanı $x=277,11$ iken; önemlidir diyenlerin $x=223,40$ önemli değildir diyenlerin ise $x=202,09$ olduğu görülmektedir. Bu ortalamalardan hareketle karar alma süreçlerinde kriter olarak dine verilen önemin artmasına paralel olarak Hz. Peygamber'in beşerî yönüne dair algının da pozitif yönde arttığını söylemek mümkündür.

Hz. Peygamber'in nebevi yönüne dair algı ile karar alma süreçlerinde dinin önemli bir kriter olarak kabul edilmesi arasındaki anlamlı ilişkinin ($p=,000$) hangi gruplar arasında olduğuna bakıldığında farklılaşmanın her zaman önemlidir grubu ile diğer gruplar arasında olduğu görülmüştür. Din her zaman önemli bir kriterdir diyenlerin ortalama puanları $x=319,02$, önemlidir diyenlerinki $x=186,86$ iken bazen önemlidir diyenlerin oranı ise $x=236,55$ olmuştur. Önemli değildir diyenlerin ortalama puanı $x=119,13$; hiç önemli değildir diyenlerin ortalaması ise $96,27$ olmuştur. Bu ortalamalara bakıldığında dinin karar alma süreçlerindeki önem düzeyi arttıkça Hz. Peygamber'in nebevi yönüne dair ortalamaların arttığını söylemek mümkündür.

Hz. Peygamber'in Nebevi yönüne dair algıya benzer bir durum sünnet ve hadis algıları için de söz konusu olmuştur. Dinin karar alma süreçlerindeki etki düzeyi arttıkça hadis ve sünnet algılarına dair ortalamaların arttığı gözlemlenmektedir.

Tablo 51: Hz. Peygamber’in Beşerî Yönü, Peygamber’in Nebevi Yönü, Sünnet ve Hadis Algısı ile Namaz Kılma Sıklığına Dair Analiz (Kruskal Wallis Analizi)

	Namaz Kılma Sıklığı	N	X	P
Hz. Peygamber’in Beşerî Yönüne Dair Algı	Hiç Kılmam	25	223,42	,131
	Nadiren Kılarım	48	208,89	
	Ara Sıra Kılarım	112	245,62	
	Beş Vakit Namazımı Kılarım	310	256,90	
Hz. Peygamber’in Nebevi Yönüne Dair Algı	Hiç Kılmam	25	103,98	,000 Beş vakit namaz kılanlar ile diğer tüm gruplar arasında
	Nadiren Kılarım	48	164,81	
	Ara Sıra Kılarım	112	234,89	
	Beş Vakit Namazımı Kılarım	310	277,23	
Sünnet Algısı	Hiç Kılmam	25	151,84	,000 • Beş vakit namaz kılanlar ile hiç kılmayan ve ara sıra kılanlar arasında
	Nadiren Kılarım	48	150,41	
	Ara Sıra Kılarım	112	246,40	
	Beş Vakit Namazımı Kılarım	310	271,45	
Hadis Algısı	Hiç Kılmam	25	219,44	,017 • Nadiren kılan ile ara sıra kılanlar arasında • Beş vakit kılan ile nadiren kılanlar arasında
	Nadiren Kılarım	48	190,52	
	Ara Sıra Kılarım	112	258,32	
	Beş Vakit Namazımı Kılarım	310	255,48	

Hz. Peygamber’in beşerî yönüne dair algı ile namaz kılma sıklığı arasında yapılan analizde anlamlı bir farklılaşma tespit edilmemiştir (p=,131).

Hz. Peygamber’in nebevi yönüne dair algı ile namaz kılma sıklığı arasında yapılan analizde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma (p=,000) tespit edilmiştir. Farklılaşmanın yönüne bakıldığında beş vakit namaz kılanlar ile diğer gruplar arasında olduğu görülmüştür. Namaz kılma sıklığı arttıkça Hz. Peygamber’in nebevi yönüne dair algıya ait ortalamaların yükseldiği görülmektedir. Beş vakit namaz kılarım diyenlerin ortalama puanı $x=277,23$ olurken ara sıra kılarım diyenlerin ortalaması $x=234,89$ olmuştur. Nadiren kılanların ortalaması $x=164,81$ olarak hesaplanırken hiç kılmam diyenlerinki ise 103,98 olarak hesaplanmıştır. Bu

verilerden hareketle namaz kılma sıklığı ile Hz. Peygamber'in nebevi yönüne dair tutum ortalamaları arasında bir düz orantıdan bahsedilebilir.

Namaz kılma sıklığı ve sünnet algısı arasındaki analiz sonucunda anlamlı bir ilişki olduğu ($p=,000$) sonucuna varılmıştır. Anlamlı farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğuna dair analizler neticesinde farklılaşmanın beş vakit namaz kılanlar ile hiç kılmayan ve ara sıra kılanlar arasında olduğu görülmüştür. Beş vakit namaz kılanlar diyenler $x=271,45$ ortalamasına sahipken ara sıra kılanlar $x=246,40$; hiç kılmayanlar ise $x=151,84$ ortalamaya sahiptir. Bu verilerden hareketle namaz kılma sıklığındaki artışın sünnet algısına dair tutumu pozitif yönde etkilendiğini söyleyebiliriz.

Namaz kılma sıklığı ve hadis algısı arasındaki analiz sonucunda anlamlı bir ilişki olduğu ($p=,017$) sonucuna varılmıştır. Anlamlı farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğuna dair analizler neticesinde iki farklı gruplaşmanın söz konusu olduğu görülmüştür. İlk anlamlı farklılaşmanın beş vakit namaz kılanlar ile nadiren kılanlar arasında olmuştur. İkinci anlamlı farklılaşma ise nadiren kılanlar ile ara sıra kılanlar arasında olmuştur. Beş vakit kılanların ortalaması $x=255,48$ iken nadiren kılanların ortalaması $x=190,52$ olmuştur. Nadiren kılanlar ile ara sıra kılanlar arasında da ayrıca bir anlamlı farklılık söz konusu olmuştur. Burada ise ara sıra kılanların ortalama puanı $x=258,32$ iken nadiren kılanların ortalaması $x=190,52$ olmuştur.

Tablo ile ilgili genel bir değerlendirme yapılacak olursa namaz kılma sıklığı arttıkça Hz. Peygamber'in Nebevi yönü, hadis ve sünnet algısına dair tutum ortalamalarının arttığı söylenebilir.

SONUÇ

Siirt Üniversitesi örneğinde üniversite öğrencilerinin Peygamber tasavvurunu tespit etmeye çalıştığımız bu tezde, ulaştığımız sonuçları şöyle ifade edebiliriz.

Katılımcıların Hz. Peygamber'e yönelik algılarında genel olarak pozitif bir tutuma sahip oldukları görülmüştür. Hz. Peygamber'e yönelik tutumları daha detaylı bir şekilde irdelediğimizde, İslam dininin doğru bir şekilde algılanması noktasında Hz. Peygamber'in gerekliliği konusunda katılımcıların çoğunluğunun olumlu bir tutuma sahip oldukları sonucuna varılmıştır.

Cinsiyet değişkeni açısından yapılan analizlerde erkek öğrencilerin kadın öğrencilere oranla daha yüksek bir ortalamaya sahip oldukları tespit edilmiştir. Kadınlarla ilgili olarak toplumumuzda yaygın olarak kullanılan mevzu/uydurma hadislerin varlığı ve ataerkil toplum yapısından kaynaklı dini ritüellere katılımı kadınların ikinci plana atılması ayrıca bölgede özellikle erkek öğrenciler için dini eğitimin verildiği medreselerin bulunması kadın öğrencilerin erkek öğrencilere oranla Peygamber tasavvurlarının ve onunla bağlantılı olarak hadis ve sünnet algılarının daha az olumlu olmasına sebebiyet verdiği düşünülebilir.

Dinin tam olarak algılanması noktasında Hz. Peygamber'in ve onun dinin uygulanış şekli olan sünnet ve hadislerinin din eğitimi alma değişkeni açısından yapılan analizlerinde din eğitimi almış öğrencilerin din eğitimi almamış öğrencilere göre daha pozitif bir tutuma sahip oldukları saptanmıştır. Öte yandan din eğitimi almış bireylerin Hz. Peygamber'e itaat etme ve onun sünnetine uygun davranma konularında daha yüksek bir ortalamaya sahip oldukları tespit edilmiştir.

Hz. Peygamber'in beşerî yönüne dair algıya dinî bilginin kaynağı değişkeni açısından bakıldığında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra kendisini dindar bir birey olarak ifade eden öğrencilerle dindar olmadığını belirten bireylerin dindarlık düzeyleriyle Hz. Peygamber'in beşerî yönüne dair algıları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu sonucuna varılmıştır. Anlamlı farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğuna bakıldığında ise dindar değilim ile dindarım diyenler arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. Hz.

Peygamber'in beşerî yönüne dair algının, dinin karar alma süreçlerinde bir kriter olduğu bağımsız değişkeni ile ilişkisi incelendiğinde iki farklı grup arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Analiz neticesinde ilk olarak anlamlı farklılaşmanın önemli değildir ve her zaman önemlidir grubu arasında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca önemlidir ile her zaman önemlidir grupları arasında da anlamlı bir farklılığın olduğu saptanmıştır. Son olarak Hz. Peygamber'in beşerî yönüne dair algı, namaz kılma sıklığı değişkeni açısından analiz edildiğinde namaz kılma sıklığı ile Hz. Peygamber'in beşerî yönüne dair algı arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir.

Hız. Peygamber'in nebevi yönüne dair algıya dinî bilginin kaynağı değişkeni açısından bakıldığında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmanın olduğu tespit edilememiştir. Hız. Peygamber'in nebevi yönüne dindarlık düzeyleri değişkeni açısından bakıldığında iki farklı grup arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. İlk olarak hiç dindar değilim ve dindarım diyen kişiler arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca hiç dindar değilim ve çok dindarım grupları arasında da anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Bu sebeple bireylerin dindarlık düzeylerinin Hız. Peygamber'in nebevi yönüne olan algılarını olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Zira katılımcıların dindarlık düzeyleri arttıkça nebevi algılarının pozitif yönde bir tutuma evrildiği saptanmıştır.

Hız. Peygamber'in nebevi yönüne dair tutumun dinin karar alma süreçlerinde bir kriter olduğu değişkeni ile yapılan çapraz analizinde öğrencilerin, dinin karar alma süreçlerindeki önem düzeyine paralel olarak Hız. Peygamber'in nebevi yönüne dair algılarının olumlu bir tutumda olduğu sonucuna varılmıştır. Zira dinin karar alma sürecindeki etkisi her zaman önemlidir diyenler ile diğer tüm gruplar arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu tespit edilmiştir. Son olarak Hız. Peygamber'in nebevi yönüne dair algıya namaz kılma sıklığı değişkeni açısından bakıldığında beş vakit namaz kılanlar ile diğer tüm gruplar arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu tespit edilmiştir. Namaz kılma sıklığı arttıkça Hız. Peygamber'in nebevi yönüne dair tutum ortalamalarının arttığı görülmüştür.

Katılımcıların sünnet algısına dinî bilginin kaynağı değişkeni açısından bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı tespit edilmiştir.

Sünnet algısı ile dindarlık düzeyleri değişkeni arasındaki ilişki analiz edildiğinde ise tüm gruplar arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmüştür. Dinin karar alma süreçlerinde bir kriter olduğu bağımsız değişkeni ile sünnet algısının ilişkisi incelendiğinde her zaman önemlidir diyenler ile diğer tüm gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Hz. Peygamber'in nebevi algısı gibi sünnet algısının da üniversite öğrencilerinin dinin karar alma süreçlerine verdiği önem düzeyi arttıkça olumlu oranda yükseldiği görülmüştür. Sünnet algısının namaz kılma sıklığı değişkeni ile yapılan çapraz analizinde iki farklı grup arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Analiz neticesinde ilk olarak anlamlı farklılaşmanın beş vakit namaz kılanlar ile hiç kılmam grubu arasında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca beş vakit namaz kılanlar ile ara sıra kılanlar arasında da anlamlı bir farklılığın olduğu saptanmıştır. Namaz kılma sıklığı arttıkça sünnete dair olumlu algının arttığı görülmüştür.

Hadis algısına dinî bilginin kaynağı değişkeni ve dindarlık düzeyleri değişkeni açısından bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma tespit edilememiştir. Bu sebeple yapılan analizlerde dinî bilginin kaynağının Hz. Peygamber, sünnet ve hadis algısı üzerinde anlamlı bir farklılık doğurmadığı sonucuna varılmıştır. Bunun yanı sıra hadis algısının dinin karar alma süreçlerinde bir kriter olduğu bağımsız değişkeniyle ilişkisi incelendiğinde iki farklı grup arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Yapılan çapraz analiz neticesinde ilk olarak her zaman önemlidir diyenler ile önemli değildir grubu arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte bazen önemlidir diyenler ile önemlidir diyenler arasında da anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. Buradan hareketle dinin karar alma süreçlerinde kriter olarak kabul edilmesindeki önem arttıkça hadis algısının olumlu yönde etkilendiği sonucuna varılmıştır.

Hadis algısı ile namaz kılma sıklığı arasındaki ilişkiye bakıldığında namaz kılma sıklığının hadis algısı üzerinde etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için yapılan analizlerde namaz kılma sıklığı arttıkça hadislere dair algının pozitif yönde değiştiği sonucuna varılmıştır.

Araştırma neticesinde ulaşılan sonuçlara dair genel bir değerlendirme yapıldığında katılımcıların çoğunluğunun Hz. Peygamber algısının olumlu olduğu, Hz. Peygamber'i dinî bilginin kaynaklarından biri olarak kabul ettikleri ve Hz. Peygamber'i elçi olmasının yanında insanî kimliğiyle algılayıp beşer üstü bir konuma yükseltmedikleri sonucuna varılmıştır.

Katılımcıların hadis algısının ise; Hz. Peygamber algısı kadar sağlıklı olmadığı, sorulara verilen cevapların dağınık dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Genel olarak hadislerin muhakemeye tabii tutulmadan güvenilir olabileceğine dair eğilim, hadislere vermek istediği manadan, altında yatan ilkedен ziyade lafızca bir anlayış ile yaklaşıldığı şeklinde yorumlanabilir.

Katılımcıların sünnete dair tutumlarına genel olarak baktığımızda; gerek kararsızların oranının anket verilerini önemli ölçüde etkileyecek düzeyde çok olması gerek aynı içerik lakin farklı tarzlarda sorulan sorulara farklı dağılım gösteren oranların olması -dolayısıyla çelişkili verilerin saptanması- hadis algısında olduğu gibi sünnet algısında da sağlıklı bir bakış açısına sahip olunmadığını göstermektedir. Ayrıca kendi içinde tutarlı bir hadis/sünnet anlayışına sahip olmadıkları, sünnete bütüncül değil parçacı bir yaklaşım sergiledikleri saptanmıştır. Öte yandan din eğitimi almış katılımcıların herhangi bir din eğitimi almamış katılımcılara oranla daha pozitif ve sağlıklı bir hadis/sünnet algısının olduğu da görülmüştür.

Gerek Hz. Peygamber gerekse hadis ve sünnet algısının dindarlık düzeyi, din eğitimi alma durumu, cinsiyet, namaz kılma sıklığı, sosyal hayatta dinin referans olarak alınma düzeyi değişkenleri çerçevesinde farklılaştığı görülmüştür. Sadece din eğitiminin kaynağı değişkeniyle anlamlı bir farklılaşma tespit edilememiştir.

Ulaşılan sonuçlardan hareketle konuyla ilgili şu önerilerde bulunulabilir:

- Elde ettiğimiz veriler ışığında İslami hassasiyetleri olan bir toplumda bulunulmasına rağmen; genç neslin, dinin uygulanış şeklini yaşantısıyla aktaran ve en güzel örneği kendisinde barındıran Peygamber tasavvurunun, hadis ve sünnet algısının sağlıklı olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu konuyla ilgili bazı

çalışmaların yapılması kanaatimizce daha olumlu bir Peygamber tasavvurunun oluşmasına katkıda bulunacaktır.

- İlahiyat fakültesi öğrencilerinin Peygamber tasavvurlarında sınıf düzeyinde bir değişiklik olup olmadığını tespit etmek için çalışmalar yürütülebilir.
- İlahiyat fakültesi öğrencileri ile diğer fakültelerdeki öğrencilerin Peygamber tasavvurlarını karşılaştıran çalışmalar yapılabilir.
- Üniversite öğrencilerinin hadis ya da sünnet denilince bu kavramlardan ne anladıklarını araştıran çalışmalar yapılabilir.
- Kadın ve erkek öğrencilerin farklılaşan Peygamber tasavvurlarının nedenlerini inceleyen bir çalışma yapılabilir.



KAYNAKÇA

- Akyüz, Ali. *Yaşayan Kur'an Hazreti Peygamber*. İstanbul: Timaş, 29. Baskı., 2011.
- Alper, Ömer Mahir. "İtaat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 23/444-445. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Arslantürk, Zeki - Arslantürk, E. Hamit. *Uygulamalı Sosyal Araştırma*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2010.
- Aydın, Muhammet. "Kur'an'da Peygamber Tasavvuru". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/15 (2019), 35-60.
- Aydınlı, Abdullah. *Hadis İstılahları Sözlüğü*. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları, 5. Baskı., 2011.
- Ayyıldız, Mahmut. "Mahiyet-Keyfiyet Sarkacında Kur'an Mucizesi". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 25/3 (Aralık 2021), 1103-1122.
- Azimli, Mehmet. *Siyeri Farklı Okumak*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2008.
- Bağcı, H. Musa. *Beşer olarak Hz. Peygamber*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2010.
- Bağcı, H. Musa. *Hadis Tarihi ve Metodolojisi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2012.
- Bardakoğlu, Ali. "Günümüz İslam Topluluklarında İnsan Onurunun Zedelenmesi Sorununa İçeriden Bakış". Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013.
- Bilen, Mehmet. *Din Görevlilerinin Hadis Bilgisi*. Diyarbakır: Şarkiyat Bilim ve Hikmet Vakfı Yayınları, 2021.
- Bilen, Mehmet. *İbn Hacer'in Buhari Savunusu*. Ankara: Ankara Okulu, 2013.
- Buhârî, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. İsmâ'îl b. İbrâhîm el-Buhârî el-. *el-Câmi 'u's-şahîh*. thk. Muhammed Zuheyr en-Nâsır. 9 Cilt. Beyrut: Dâru Tavkî'n-Necât, 2001. Basım, 1422.
- Coşkun, Selçuk. *Hadise Bütüncül Bakış*. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları, 2011.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman. *Sünen-i Darimi*. thk. Hüseyin Selim Esed. I-IV Cilt. Riyâd: Dâru'l-Muğnî, 2000.
- Devellioğlu, Ferit. *Tasavvur*. Ankara: Doğu Matbaası, 1970.
- Dönmez, İbrahim Kafi. "Beyan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6/23-25. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Duman, Soner. "Peygambere Ne Gerek Vardı?" *Genç Dergi* 160 (Ocak 2020). <https://gencdergisi.com/13603-peygambere-ne-gerek-var-di.html>
- Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi es-Sicistani. *Sünenü Ebî Dâvûd*. thk. Şuayb Arnavut - Muhammed Kamîl Karabelli. I-VII Cilt. Şam: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemîyye, 2009.
- Ebu Zehv, Muhammed. *Hadis ve Hadisçiler*. çev. Selman Başaran - M. Ali Sönmez. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.
- Ece, Abdurrahman. *Ebû Nu'aym el-İsfehânî'nin Peygamber Tasavvuru (Delâilu'n Nübüvve Adlı Eseri Çerçevesinde)*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Ece, Hüseyin K. "Beşir ve Nezir Olarak Peygamber Algısı". *Kur'an'ı Hayat Dergisi*. Haziran 2019. Erişim 04 Mart 2024. <https://haber100.com/kuranihayat/d/134/besir-ve-nezir-olarak-peygamber-algisi>

- Erkol. “Hz. Peygamber’in Mu’cizesi Meselesi ve Nübüvvetin İsbatında İnşikak-ı Kamer (Ayın Yarılması) Hadisesi ile İlgili Bir Değerlendirme”. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1999), 261-298.
- Ertit, Volkan. *Sekülerleşme Teorisi*. Ankara: Liberte Yayınları, 2020.
- Gazali, Ebu Hamid. *İtikad’da Orta Yol*. çev. Kemal Işık. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınevi, 1971.
- Gölcük, Şerafettin - Toprak, Süleyman. *KELAM Tarih Ekoller Problemler*. Konya: Tekin Kitabevi, 5. Baskı., 2001.
- Hacımüftüoğlu, Nasrullah. “Beyan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6/22-23. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Hanbel, Ahmed bin. *Müsned*. thk. Şuayb Arnavut - vd. Beyrut: Muessesetu’r-Risale yayımları, 1999.
- Hatipoğlu, Mehmet Said. *Hadis Tedkikleri*. Ankara: OTTO, 2009.
- Hatipoğlu, Mehmet Said. *Hz. Peygamber ve Kur’an Dışı Vahiy*. Ankara: OTTO, 2009.
- İbn Manzur, Ebi’l-Fadl Cemalettin Mükerrrem b. Mükerrrem el-Efrikı el-Mısri. *Lisanü’l-Arab*. Beyrut, ty.
- İsfehani, Râgıb. *Müfredatü Elfazı’l-Kur’an*. Beyrut, 1992.
- İslamoğlu, Mustafa. *Üç Muhammed: İki Tasavvur Bir Gerçek*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 15. Baskı., 2008.
- İşpirli, Mehmet. “Elçi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11/3-15. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Kahraman, Mustafa. *Müslüman Kelamında Peygamberin Görevi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007.
- Kandemir, Yaşar. “Hadis”. 15/27-64. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Karaburç, Şüheda. *İnanç Bağlamında Nübüvvetin Gerekliği*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Kaya, Mahmut. “Tasavvur”. 40/126-127. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Kırbaçoğlu, Mehmet Hayri. *Alternatif Hadis Metodolojisi*. Ankara: Kitabiyat, 2. Baskı., 2004.
- Kırbaçoğlu, Mehmet Hayri. *İslam Düşüncesinde Hadis Metodolojisi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 3. Baskı., 2006.
- Kırbaçoğlu, Mehmet Hayri. *İslam Düşüncesinde Sünnet: Eleştirel Bir Yaklaşım*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 15. baskı., 2018.
- Koçyiğit, Talat. *Hadis Usulü*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 5. Baskı., 2006.
- Küçük, Raşit. “Hz. Peygamber’in Örneğinde İnsan Onuru”. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013.
- Mâlik b. Enes, Ebû ‘Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî. *el-Muvaṭṭa’ (Rivâyetu Ebî Muş‘ab)*. thk. Beşşâr ‘Avvâd Ma‘rûf, Maḥmûd Ḥalîl. 2 Cilt. Beyrut: Mu’essesetu’r-Risâle, 1412.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. *Tanrıyı Tasavvur Etmek*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011.
- Müslim, Ebû’l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi. *el-Câmiu’s-sahîh*. Beyrut: Dâru İhyai’t-Türasi’l-Arabi, ty.
- Nevevi, İmam. *Riyazü’s Salihin*. çev. Yaşar Kandemir vd. 7 Cilt. İstanbul: Erkam Yayınları, 1997.

- Önal, Recep. “Kur’an’daki Nebî-Resul Kavramlarını Teolojik Yaklaşım”. *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi* 11/1 (2013), 329-350. <https://doi.org/10.18317/kader.05660>
- Önkal, Ahmet. *Rasulullah’ın İslam’a Davet Metodu*. Konya: Esra Yayınları, 7. Basım., 1992.
- Özafşar, M. Emin. “Hadisçilerin Peygamber Tasavvuru/Anlayışı”. *Diyanet İlmî Dergi* Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) Özel Sayı (2003), 307-330.
- Sarıçam, İbrahim. *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 5. Baskı., 2007.
- Sari, Hakan. *Dindar Bireylerin Peygamber Tasavvurlarıyla Dini Tutumları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma (Bursa Örneği)*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Suyuti, İmam. *Sünnetin İslam’daki Yeri*. çev. Enbiya Yıldırım. Ankara: OTTO, 2. Baskı., 2018.
- Taftazânî, Mes’ud b. Ömer. *Şerhu’l-Makâsîd*. İstanbul, 1305.
- Yanmaz, Ayşe Nevra. *Meb İmam Hatip Öğrencilerinin Peygamber Tasavvuru*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Yavuz, Yusuf Şevki. “Nübüvvet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 33/286-291. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007.
- Yenibaş, Hasan. “Sihhatli Bir Peygamber Tasavvuru Açısından Peygamberimizin Beşeri ve Nebevi Şahsiyeti”. *Diyanet İlmî Dergi* 49/3 (2013), 65-76.

Ek 1: Anket Formu

Bu anket Dicle Üniversitesi SBE Hadis Anabilim Dalında yapılan “Üniversite Öğrencilerinin Peygamber Algısı” isimli yüksek lisans tezi için veri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Anket verileri sadece ismi geçen akademik çalışma için kullanılacak olup üçüncü şahıslarla paylaşılmayacaktır. Ankete ayıracağınız ortalama süre 7-10 dakikadır. Anket kapsamında yöneltilen soru ve önermelerin herkesçe kabul gören bir cevabı yoktur. Bu nedenle size en uygun olan cevabı işaretleyebilirsiniz. Ankete katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Dilediğiniz anda anketi doldurmaktan vazgeçebilirsiniz. Anketi tamamlamanız, bu çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Herhangi bir sorunuz olduğunda aşağıdaki mail adresinden bizimle iletişime geçebilirsiniz. Değerli zamanınızı ayırıp ankete katıldığınız için teşekkür ederim.

Seda AKTAŞ
Dicle Üniversitesi SBE Hadis Anabilim Dalı YL Öğrencisi
Danışman: Prof. Dr. Mehmet BİLEN

1. Cinsiyetiniz?

- Erkek
- kadın

2. Eğitim Gördüğünüz Fakülte?

- Eğitim Fakültesi
- Fen-Edebiyat Fakültesi
- İlahiyat Fakültesi
- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- Mühendislik Fakültesi
- Veterinerlik Fakültesi
- Ziraat Fakültesi
- Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi
- Sağlık Bilimleri Fakültesi

3. Dinî bilgi açısından en çok beslendiğiniz kaynak hangisidir?

- Araştırmalarım
- Ailem
- İlahiyatçılar
- Diyanet
- Bağlı Olduğum Dinî Grup

4. Herhangi bir din eğitimi aldınız mı? (Okuldaki Din dersi dışında)

- Evet
- Hayır

5. Kendiniz dindarlık açısından nasıl tanımlarsınız?

- Hiç Dindar Değilim
- Dindar Değilim
- Dindarım
- Çok Dindarım

6. Ne sıklıkla namaz kılarıyorsunuz?

- Hiç Kılmam
- Nadiren Kılarım
- Ara Sıra Kılarım
- Beş Vakit Namazımı Kılarım

7. Dinin gerekli olduğuna inanıyorum.

- Kesinlikle Katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kararsızım
- Katılıyorum
- Kesinlikle Katılıyorum

8. Ezan, dua, ayet ve hadis gibi dinî okumaları dinlediğimde duygulanırım.

- Hiç Duygulanmam
- Duygulanmam
- Bazen Duygulanırım
- Duygulanırım
- Çok Duygulanırım

9. Dinî ritüellere/uygulamalara katıldığımda zevk alırım.

- Hiç zevk almam
- Zevk almam
- Bazen zevk alırım
- Zevk alırım
- Çok zevk alırım

10. Yaşantımın dinî değerlere uygun olup olmadığına dikkat ederim.

- Hiç dikkat etmem
- Dikkat etmem
- Bazen dikkat ederim
- Dikkat ederim
- Çok Dikkat ederim

11. İnanduğım dinin gereklerini yerine getirmeye çalışırım.

- Hiç Yerine Getirmem
- Yerine Getirmem
- Kısmen
- Yerine Getiririm
- Her Zaman Yerine Getiririm

12. Karar alma süreçlerimde din benim için önemli bir kriterdir.

- Hiç Önemli Değildir
- Önemli Değildir
- Bazen Önemlidir
- Önemlidir
- Her zaman önemlidir

Aşağıda Peygamber'in beşerî ve nebevi yönü, hadis ve sünnet ile ilgili önermeler yer almaktadır. Her önermeye katılım durumunuzu X şeklinde işaretleyiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Peygamber'in Beşerî Yönü					
1. Hz. Peygamber gerek Peygamberlik öncesinde gerek sonrasında güvenilir birisidir.					
2. Hz. Peygamber gaybı (herkesin bilmediğini) bilir.					
3. Hz. Peygamber hata yapabilir.					
4. Hz. Peygamber'i sıradan insanlardan ayıran yegâne şey vahiy almasıdır.					
5. Hz. Peygamber'in de bilmediği bazı konular olabilir					
Peygamber'in Nebevi Yönü					
6. Hz. Peygamber'e ve sünnetine uymak, Allah'ın emir ve yasaklarına uymaktır.					
7. Hz. Peygamber'in tüm söz ve davranışları Kur'an'a göredir.					
8. Hz. Peygamber belli durumlarda mucizeler göstermiştir.					
9. Hz. Peygamber olmadan dini tam olarak anlamak mümkün değildir.					
10. Kur'an'ın anlaşılması için Hz. Peygamber'e gerek yoktur.					
11. Hz. Peygamber'i doğru anlamak dinin doğru anlaşılmasını sağlar.					
12. Hz. Peygamber'in hadisine uymamak günahıdır.					
13. Hz. Peygamber'in görevi sadece Kur'an'ın metnini					

insanlara ulaştırmaktır.					
14. Hz. Muhammed Allah katında diğer Peygamberlerden üstündür.					
15. Hz. Peygamber ile diğer Peygamberler arasında bir fark yoktur.					
Peygamberle İlgili Güncel Tartışmalar					
16. Hz. Peygamber'in çok evlilik yapmış olmasının kabul edilebilir sebepleri vardır.					
17. Hz. Peygamber, kadınlara günümüzde verilen değerden daha fazla değer vermiştir.					
18. Hz. Peygamber'e yönelik aşağılayıcı temalı karikatürler ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirilmelidir.					
Sünnet Algısı (Hz. Peygamber'in Uygulamaları)					
19. Hz. Peygamber'in her sözü ve davranışı bir inanan için bağlayıcı olmalıdır.					
20. Sünnet bireysel ve toplumsal hayatın her alanını kapsar.					
21. Hz. Peygamber'in sünneti sadece o dönemle ilgilidir/sınırlıdır.					
22. Sünnet her çağın ihtiyaçlarına cevap verecek niteliktedir.					
23. Sünneti sebepsiz yere terk etmekte herhangi bir sakınca yoktur.					
24. Sünnete tabii olmak dinin esasıdır.					
25. Hz. Peygamber'in sünneti günümüz şartlarına göre yeniden değerlendirilmelidir.					
26. Kur'an ve sünnet ayrılmaz bir bütündür.					
27. Kur'an'ın olduğu yerde sünnete gerek yoktur.					
28. Kur'an'a uymayan bir hadis geçersizdir.					
29. Hz. Peygamber'in hadisi/sünneti Kur'an'ın hükmünü geçersiz kılabilir.					
Hadis Algısı (Hz. Peygamber'in Sözleri)					
30. Bir hadisi reddetmek insanı küfre götürür.					
31. Günümüze ulaşan hadislerin hepsi güvenilirdir.					
32. Hz. Peygamber'e atfedilen sözler akıl süzgecinden geçirilmelidir.					
33. Hz. Peygamber'e atfedilen bazı hadisler uydurma olabilir.					